

ALLMÄNNA
ARVSFONDEN

UTVÄRDERINGSRAPPORT

Ungdomsprojekt i civilsamhällets organisationer – Relationer, samarbeten och utmaningar

Johanna Sixtensson
biträdande lektor, Institutionen för socialt arbete

Malmö universitet

Sammanfattning

Syftet med utvärderingen *Ungdomsprojekt i civilsamhällets organisationer. Relationer, samarbeten och utmaningar* har varit att ta tillvara erfarenheter och kunskap från arvsfondsprojekt med fokus på unga som utbildas till ledare och ambassadörer inom civilsamhällets organisationer. I utvärderingen har 27 projekt analyserats. Tre av dem har studerats mer djupgående och resterande 24 projekt har studerats mer översiktligt. De studerade projektens verksamheter och fokusområden är varierande. Bland annat representeras frågor om integration, idrott och föreningsliv, psykisk och/eller fysisk hälsa, barns och ungas rättigheter, demokratifrågor, miljö- och odlingsfrågor, förebyggande arbete kopplat till våldsbejakande extremism, ungas delaktighet, ungas sysselsättning, och jämställdhets- och fredsarbete.

Vägledande i analysen har följande frågeställningar varit: Vilka spår lämnar Allmänna arvsfondens pengar? Under vilka betingelser lämnar pengarna spår? Vilka framkomliga vägar finner projekten och vilka hinder stöter de på? Hur upplever målgruppen insatserna? Vilka roller har målgrupperna i projekten och hur får de en röst? Vilka problemformuleringar beskrivs ligga till grund för projektens mål och syften och hur tolkas och hanteras dessa problem i teori och praktik av verksamhetsledare såväl som deltagare?

I studien har tre olika vetenskapliga metoder använts: enkät, intervju samt dokumentstudie. Materialinsamlingen skedde under 2019–2021. Under denna tidsperiod gjordes studier av dokument, arbete med enkäter samt intervjuer parallellt med varandra. I rapporten redovisas analysen av respektive projekt först separat. Därefter presenteras och diskuteras utvärderingens övergripande slutsatser. Dessa slutsatser sammanfattas här i punktform:

- Majoriteten av projekten ger intrycket av att ha arbetat för att skapa goda förutsättningar för målgruppen runt om i Sverige. De ungas behov står många gånger i centrum.
- Projektens problemformuleringar, och dess faktiska arbete framstår i de flesta fall som ambitiösa och tydligt grundade i samhälleliga problem. Ibland kan projektens ambitioner dock framstå som *för stora* givet de komplexa problembeskrivningar man i projekten utgår från.
- I många av projekten framstår goda mellanmännsliga möten och relationsskapande som ett mål med och/eller konsekvens av projektverksamheten.
- Administrativa och organisatoriska förutsättningar framstår som en aspekt som för många av projekten har varit en svårighet, inte minst beskrivs detta arbete som väldigt tidskrävande.
- I projektens samverkan med andra parter ter sig kommunen som en samverkande ”bromskloss” såväl som en möjliggörare. Kommunens och det civila samhällets olika roller och uppdrag tycks avgörande när samarbetet fungerat mindre bra.

- Tydliga och avgränsade problemformuleringar framstår som underlättande för projektens genomföranden samt för hur väl projekten lyckas uppnå de mål de satt upp. En väl avgränsad målgrupp tycks i sin tur underlätta när det kommer till att involvera målgruppen i det praktiska projektarbetet. I vilken grad och hur de unga involveras i projekten ser väldigt olika ut.
- Vissa projekt har haft svårigheter att rekrytera unga till sina verksamheter. I flera fall har det varit svårare att rekrytera vissa grupper unga än andra. Flera projekt uppger att det har varit svårare att nå ut till tjejer än till killar.
- Syftet med de unga ledarrollerna (beskrivs också som ambassadörer, inspiratörer, språkrör, mentorer, förebilder och ledare) är med vissa undantag vagt preciserade. De unga ledarrollerna är många gånger kopplade till utbildningsinsatser. Även dessa tenderar att vara vagt preciserade eller inte uttalade alls.
- Finansiella hinder, i kombination med att nya projekt ska vara ”nyttänkande”, beskrivs skapa svårigheter när projekten planerar för sin överlevnad.
- Några av projekten har i samband med projektslut omformat sig, dragit ner på verksamheten, gått tillbaka till ideellt arbete eller implementerats inom annan verksamhet. En del har funnit andra finansiärer och kan driva vidare verksamheten helt eller delvis. Andra har avslutats helt.
- En del av projekten lämnar spår i form av digitala plattformar, appar och metodböcker. För andra projekt kan spårskapandet beskrivas som att kunskap från projekten, eller handlingar i projektets anda, mer informellt implementerats i andra verksamheter och satsningar.

SAMMANFATTNING	2
INLEDNING	8
SYFTESFÖRKLARING OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	8
RAPPORTENS UPPLÄGG	9
STUDIENS PERSPEKTIV	9
<i>Perspektiv på civilsamhället</i>	10
<i>Att lämna spår</i>	11
<i>Relationella aspekter</i>	11
METOD OCH MATERIAL.....	12
URVAL	12
STUDIENS GENOMFÖRANDE.....	13
<i>Enkät</i>	14
<i>Dokumentstudier</i>	14
<i>Intervjuer</i>	14
<i>Etiska överväganden</i>	15
<i>Kategorisering av projektens överlevnad</i>	15
UTVÄRDERING AV PROJEKTEN	16
UTVÄRDERING DEL 1: FÖRDJUPANDE STUDIE AV TRE PROJEKT	18
1. RÄTT-ISH HEMMA: BARNKONVENTIONEN FÖR DIG SOM BOR I FAMILJEHEM OCH HVB	18
GEMENSKAP, HOPP OCH RÄTTIGHETSFRÅGOR.....	19
VÄRNA OM MÅLGRUPPEN OCH INTE BLI UPPÅTEN AV STORA ORGANISATIONER	19
STÖD OCH KUNSKAPSFÖRMEDLING – FRÅN UNGA TILL UNGA	21
2. SLÖJDLAB	23
GRÄNSÖVERSKRIDANDE MÖTEN GENOM SLÖJD.....	23
OROSHÄRDAR, SAMARBETEN OCH FÖRHOPPNINGAR.....	25
<i>Mer av ideella krafter</i>	26
3. SPOR TY FRIDAY	28
”FANTASTISKA RELATIONER HAR BYGGTS DESSA KVÄLLAR”	29
HÖGA TRÖSKLAR NÄR KOMMUNEN TAR ÖVER.....	30
UTVÄRDERING DEL 2: ÖVERSIKTLIG UTVÄRDERING AV 24 PROJEKT.....	32
4. IDROTTE NS LEDARBANK.....	32
NYA SÄTT ATT REKRYTERA UNGA LEDARE TILL IDROTTSRÖRELSEN	32
DET DIGITALA VERKTYGET HAR TAGIT FORM OCH LEVER VIDARE.....	33
5. PUCK ELLER BOLL – DOMAREN SPELAR ROLL.....	33
MÅLET ÄR FLER TJEJER SOM DÖMER OCH BÄTTRE ARBETSVILLKOR FÖR UNGA DOMARE	34
6. UNGA ENGAGERAR UNGA.....	35
LOKALA VOLONTÄRGRUPPER OCH SYSTEMSKAP.....	36
SPÅR AV PROJEKTET LEVER KVAR.....	37
7. KOMPISFÖRMEDLINGEN	38

KOMPISFÖRMEDLARE SKA STÖTTA I SOCIALISERINGSPROCESSEN	38
VÄXANDE MÅLGRUPP OCH KOMMUNALA NEDSKÄRNINGAR	39
NYA LÄRDOMAR OCH FÖRHOPNINGAR OM ATT METODEN SPRIDS VIDARE	40
8. UNGOTEKET	41
UNGA SKAPAR IDROTT	42
SVENSKA ORIENTERINGSFÖRBUNDET TAR ÖVER	43
9. DEMOKRATIODLING	43
ODLING OCH DEMOKRATI	44
HANDBOK FÖR PLANETSKÖTARE	44
10. TUSS	45
INKLUDERING AV TJEJER I FÖRENINGSLIVET	46
TUSS STARTAR UPP I GRANNORTEN	47
11. #MINFRAMTID	47
INSPIRATION FÖR ÖKAD FRAMTIDSTRO	48
SISTA PROJEKTÅRET PRÄGLAS AV PANDEMIN	49
12. MITT LUGN	50
MINDFULNESSBASERADE METODER	50
APPEN MITT LUGN	51
13. NAVIGATOR – FREDSBEVAKANDE UNGA SOMALIER	52
STORT BEHOV AV ATT PRATA OM VÅLDSBEJAKANDE EXTREMISM	52
14. KOMPASS	54
FÖREBYGGANDE ARBETE MOT VÅLDSBEJAKANDE EXTREMISM	55
15. KLIMAT FÖR ALLA	57
WORKSHOPS OM KLIMATRÄTTVISA	57
<i>Att bibehålla engagemang</i>	<i>58</i>
16. UNGA ROMSKA HÄLSOINSPIRATÖRER	59
HÄLSOINSPIRATÖRER SKA GE RINGAR PÅ VATTNET	59
"KOMMUNERNA MÅSTE TA VID NÄR VI HAR VARIT DÄR"	60
17. HAND I HAND – VÄGEN TILL BÄTTRE VÄLBEFINNANDE	60
HÄLSOINSPIRATÖRER MOT PSYKISK OHÄLSA	61
18. OTTO – VÄGEN VIDARE	62
"MAN KÄNNER SIG MINDRE ENSAM"	63
BRISTANDE TID OCH RESURSER	64
VÄGEN VIDARE GENOM MÖTESPLATSEN	65
19. TJEJER KAN	66
IDÉVERKSTAD OCH ARBETSGRUPPER	66

20.	ENSAMKOMMANDE BARN I BALANS	67
	CHAE TAEKWONDO SOM MÖTESPLATS.....	68
21.	LET'S GET OUT	69
	ATT SKAPA EN SJÄLVFÖRSÖRJANDE PROCESS	70
22.	SER DU STJÄRNORNA RUNT DIG?	71
	HUR-LAMPAN – EN METOD FÖR ATT SYNLIKGÖRA UNGDOMAR.....	72
23.	MÅNGKULTURELL LEDARSKAPSAKADEMI	73
24.	SUNTPRAT	74
	PEDAGOGISKT MATERIAL FÖR ATT SÄTTA IGÅNG SAMTAL	74
25.	VATTENVANA	75
	”CIVILSAMHÄLLET SKA FUNGERA SOM ARENOR FÖR INTEGRATION”	76
	PROJEKTET SIMMAR VIDARE.....	77
26.	DRIVE!	78
27.	SOCIAL RECYCLING	79
	SOCIAL ÅTERTVINNING SOM METOD.....	80
	CHANGERS HUB ARBETAR VIDARE	81
	SLUTSATSER OCH DISKUSSION	83
	SAMVERKANSPARTNERS OCH ORGANISATORISKA FÖRUTSÄTTNINGAR	84
	<i>Kommunala samarbeten</i>	85
	TYDLIGHET KRING PROBLEMFÖRMULERING, MOTIV OCH MÅLGRUPP	86
	<i>Vaga ledarroller</i>	87
	PROJEKTENS SPÅRSKAPANDE.....	88
	TACK.....	91
	REFERENSER	92
	BILAGA 1	94
	PROJEKTÖVERSIKT	94
	BILAGA 2	97
	ENKÄT FÖR UTVÄRDERING AV PROJEKT FINANSIERADE AV ALLMÄNNA ARVSFONDEN.....	97

Inledning

Runt om i Sverige pågår en mängd projekt i det civila samhällets organisationer. En del av dem har fått projektmedel från Allmänna arvsfonden för att förverkliga och omsätta sina idéer i praktiken. Allmänna arvsfonden stödjer projekt av ideell karaktär till förmån för barn, ungdomar, äldre personer över 65 år och personer med funktionsnedsättning. I föreliggande rapport utvärderar jag 27 sådana projekt vilka riktar in sig mot målgruppen ungdomar. De projekt jag har studerat har av Allmänna arvsfonden samlats under det gemensamma temat *Unga som utbildas till ledare och ambassadörer i civilsamhällets organisationer*. Projektverksamheternas fokusområden skiljer sig i själva verket mycket åt. Bland annat representeras frågor om integration, idrott och föreningsliv, psykisk och/eller fysisk hälsa, barns och ungas rättigheter, demokratifrågor, miljö- och odlingsfrågor, förebyggande arbete kopplat till våldsbejakande extremism, ungas delaktighet, ungas sysselsättning, och jämställdhets- och fredsarbete.

För att få finansiering från Allmänna arvsfonden måste projektet inkludera minst en av följande tre målgrupper: barn 0–11 år, unga 12–25 år eller personer med funktionsnedsättning oavsett ålder. Från och med den 1 juli 2021 är äldre (över 65 år) också en av Allmänna arvsfondens målgrupper. Det finns två stödformer: 1) Projektstöd, vilket söks när projektet syftar till att utveckla, ta fram eller skapa en ny metod, en ny modell, en ny typ av verksamhet eller ett nytt sätt att arbeta. 2) Lokalstöd, som kan sökas när ett projekt vill göra en om-, till-, eller nybyggnation för att kunna starta ny verksamhet på orten. Allmänna arvsfonden har vidare ett antal kriterier som alla ansökningar bedöms utifrån. En ansökan måste uppfylla alla kriterier för att få finansiering. En sammanvägd bedömning görs utifrån följande punkter:

1. Projektet måste vara *nyskapande*¹ och utvecklande.
2. Projektets målgrupp måste *delaktigöras* i projektet. Deras behov ska styra projektet. Delaktigheten kan dock se olika ut beroende på den involverade målgruppen.
3. Projektet måste ha en plan för *överlevnad*. Vid ansökan om projektstöd måste det finnas en realistisk och väl utarbetad plan för överlevnad. Om ansökan i stället gäller lokalstöd är kravet att projektet ska ha nyttjanderätt i minst tio år.

Förutom att projekten måste uppfylla de tre kriterierna ska projekten också *vila på demokratisk grund*. Med detta menas att verksamheten ska genomsyras av lika rättigheter, delaktighet och inflytande samt inkluderande principer.

Syftesförklaring och frågeställningar

Syftet med föreliggande utvärdering är att ta tillvara erfarenheter och kunskaper från arvsfondsprojekt med fokus på unga som utbildas till ledare och ambassadörer inom civilsamhällets organisationer. Utvärderingen har genomförts på uppdrag av Arvsfondsdelegationen och omfattar 27 projekt. Utvärderingen tar avstamp i följande övergripande och vägledande frågeställningar:

¹ Projekten som ingår i utvärderingen har bedömts utifrån kriteriet nyskapande. Sedan 1 juli 2021 är detta kriterium ändrat till utvecklande.

- Vilka spår lämnar Allmänna arvsfondens pengar?
- Under vilka betingelser lämnar pengarna spår?
- Vilka framkomliga vägar finner projekten och vilka hinder stöter de på?
- Hur upplever målgruppen insatserna?
- Vilka roller har målgrupperna i projekten och hur får de en röst?

Förutom dessa frågeställningar har jag valt att lägga till följande frågeställningar:

- Vilka problemformuleringar beskrivs ligga till grund för projektens mål och syften?
- Hur tolkas och hanteras dessa problem i teori och praktik av verksamhetsledare såväl som deltagare?

Rapportens upplägg

I avsnittet som följer presenterar jag de teoretiska perspektiv jag använder mig av i rapporten. Därefter följer en genomgång av studiens metod och material, varpå själva utvärderingen av projekten tar vid. Här presenteras och utvärderas de 27 projekten som ingår i rapporten. Tre av projekten har studerats mer ingående. Analysen av dessa presenteras i utvärderingens del 1. Därefter, i utvärderingens del 2, presenteras resterande projekt mer översiktligt i slumpvis ordning. Rapporten avslutas med en sammanfattande diskussion av utvärderingens slutsatser. Där lyfter jag gemensamma drag i projekten och diskuterar dessa i relation till utvärderingens frågeställningar, perspektiv och övergripande tematik. Jag lyfter också i viss mån några av de lärdomar, kunskaper och/eller erfarenheter som projekten själva angett att de vill dela med sig av.

Studiens perspektiv

Projekten i utvärderingen har alltså unga som målgrupp, även om många av personerna som är involverade i projekten är vuxna. Det är inte helt okomplicerat att definiera begreppet ung eller ungdom. Det råder inte alltid samstämmighet kring vad vi ska lägga i begreppet ungdom eller mellan vilka åldrar en individ är ungdom. Ungdom beskrivs bland annat som en biologisk och kognitiv utvecklingsfas, en övergång eller livsfas mellan barndom och vuxenliv. Det används och förstås också som en social kategori. Ungdom som begrepp används även ibland för att framställa en subjektiv känsla (till exempel att känna sig ungdomlig). Det råder också delade meningar om mellan vilka åldrar ungdomstiden pågår, är det mellan 13 och 18 år, mellan 13 och 25 år eller kanske till och med mellan 13–29 år? I den här rapporten följer jag Allmänna arvsfondens åldersdefinition av målgruppen *ung*, vilken är 12–25 år. Viktigt att nämna i sammanhanget är att en del av projekten ibland inkluderar även yngre barn i olika projektaktiviteter.

Ungdomsforskningen är precis som definitionen av begreppet mångfacetterad och tvärvetenskaplig och det går därmed att förstå ungdomstiden utifrån olika teoretiska perspektiv. Mina egna perspektiv finns främst inom den sociologiska ungdomsforskningen vilken brett kan sägas intressera sig för de samhällsliga mönster som ringar in ungdomsperioden, till exempel ungdomars uppväxtvillkor, hur sociala förändringsprocesser

påverkar unga och hur ungdomstiden influeras av klass, kön, etnicitet, sexualitet med mera. (Lalander och Johansson 2017). I detta perspektiv är aktörskapet ofta centralt, det vill säga hur unga hanterar och navigerar den kontext de befinner sig inom (se tex. Sixtensson 2018).

Perspektiv på civilsamhället

Gemensamt för de projekt som omfattas av utvärderingen är också att de är förankrade i det civila samhällets organisationer. Civilsamhället är att betrakta som en sfär i samhället som till skillnad från andra sfärer så som stat och marknad bygger på ideella logiker. Dess organisationer är inte vinstdrivande, däremot har det civila samhället inte sällan nära samarbeten med både den privata och statliga sfären genom att dessa finansierar eller sponsrar den ideella organisationens verksamhet (Harding 2012a).

Harding (2012b) ger civilsamhället fem huvudsakliga samhällsroller: 1) *Civilsamhället som röstbärare*: organisationen kan vara en intresseorganisation som företräder medlemmarnas intressen och ställningstaganden. 2) *Civilsamhället som serviceproducent*: en alternativ aktör till andra tjänsteproducenter (privata eller offentliga) som kan bistå eller hjälpa individer. 3) *Civilsamhället som gemenskap*: organisationen fungerar sammanbindande för individer och olika grupper men söker ibland också ”binda samman” grupperingar i samhället i stort. 4) *Civilsamhället som demokratiskola*: organisationen utbildar i demokratifrågor och föreningsliv. 5) *Civilsamhället som motvikt*: vilket realiserar genom funktion 1–4. Civilsamhällets roll har förändrats över tid. Längre var ”folkrörelseorganisationen” specifik för civilsamhällets organisering i Sverige och inriktningen låg inte minst på organiserandet av idrott och andra fritidsaktiviteter (Harding 2012b). Idag tar de ideella organisationerna allt större ansvar i produktionen av välfärd, och bistår med välfärdsservice, vilket betraktas som en konsekvens av välfärdens tillbakadragande (Harding 2012b; Herz 2021).

På samma sätt som civilsamhällets roll har förändrats över tid har det skett en marknadsanpassning av den offentliga sektorn, ofta omnämnt som New Public Management. Tidigare offentliga verksamheter har bland annat privatiserats vilket har medfört en konkurrenssituation mellan välfärdsaktörer (Björngren Cuadra et al 2013; Herz 2016b). Då civilsamhället många gånger samarbetar med både privata och offentliga aktörer är det civila samhället även att betrakta som en aktör på denna välfärdsmarknad (Herz 2021). Samverkan aktualiserar också frågor om hur det civila samhällets självständighet kan värnas (Ekholm 2019). En annan utmaning är otydliga gränsdragningar mellan det civila samhällets roll och andra sfärer (Harding 2012b).

Det finns ett stigande intresse för det civila samhällets lokala arbete med, och inkludering av, socialt utsatta grupper och de förutsättningar civilsamhället har för att främja samhällelig sammanhållning (Ekholm & Öhlund 2018). Bland annat antas det just finnas en relationell närhet mellan civilsamhället och det lokala, något som kommuner tenderar att sakna (Öhlund 2016). Organisationerna i det civila samhället ses också som fördelaktigt flexibla och innovativa (Herz 2021). Det kommunala stödet kan också möjliggöra att verksamheterna kan drivas eller utvecklas vidare. Samverkan med offentlig sektor är dock fylld av spänningar och osäkerhet kring olika roller (Ekholm & Öhlund 2018). Det ekonomiska stödet som ges till organisationerna är många gånger kortsiktigt, bestående av tillfälliga bidrag, och mottagare av

kommunala medel förväntas i någon mån agera efter kommunala intressen (Herz 2021). En risk med det är att de idéburna organisationernas intressen underordnas kommunernas (Ekholm och Öhlund, 2018), vilket kan ha negativ inverkan på den civila organisationens grundsyfte och de människor de riktar in sig mot att bistå (Herz 2021).

Att lämna spår

En av de aspekter den här utvärderingen ska undersöka är vilka spår Allmänna arvsfondens pengar lämnar och under vilka betingelser. Givet detta är det intressant att tänka kring betydelsen av begreppet *spår*. Vad menas med spårskapande i den kontext som Allmänna arvsfonden avser? Rent konkret är tanken om spårskapande kopplat till den kategorisering av projektens överlevnad som sker efter projektavslut, vilka jag beskriver mer utförligt senare i texten. I korthet, och något förenklat, handlar kategoriseringen om att avgöra om en verksamhet som fått medel från Allmänna arvsfonden lever kvar efter att finansieringen löpt ut. Verksamheter som lever kvar eller delvis gör det anses ha lämnat mer eller mindre tydliga spår efter sig. Projekt som inte lyckats genomföra sin verksamhet anses inte lämna några spår. För att förstå spårskapandet, och kanske framför allt olika nyanser av spårskapande, vill jag vända blicken mot teoretikern och filosofen Sara Ahmed (2006; 2010) som använder metaforen spår (*paths*) för att bland annat illustrera hur rörelser, som eftersträvar någon form av samhällslig förändring, är beroende av att människor agerar tillsammans. Mer bildligt illustrerar hon det genom att få oss att tänka på hur spår, eller stigar, skapas genom att människor följer i varandras fotspår. För att spåren ska fortsätta existera måste människor fortsätta att trampa i dem. Ju fler som trampar i dessa spår, desto större blir avtrycken och spåren kan bli djupare och mer bestående. Att skapa nya spår kan vara svårt, det krävs att människor kommer samman och är handlingsberedda och engagerade (Ahmed 2006). Lite mer konkret kopplat till projektskapandet och dess effekter går det genom detta metaforiska tänkande att förstå spårskapandet, tänker jag, som handlingar eller kunskap som i projektets anda, fortsätter att ske, eller på ett eller annat sätt lever vidare och fortsätter att göra avtryck.

Relationella aspekter

Projekten i föreliggande rapport har som jag tidigare skrivit tematiserats under paraplyet *Unga som utbildas till ledare och ambassadörer i civilsamhällets organisationer*. Ledarskapet, sett till de ansökningshandlingar, årsrapporter, slutrapporter samt enkäter och intervjumaterial jag studerat, vill jag mena, har generellt en rätt undanskymd position i projektens syftesförklaringar och faktiska aktiviteter. Projekten syftar ofta till att motverka olika samhällsliga problem. Det kan handla om att få fler unga att börja idrotta genom föreningslivet, skapa meningsfulla aktiviteter för unga, verka för integration mellan olika grupper, sprida kunskap och information, främja tillgängligheten för olika former av aktiviteter till grupper som annars i mindre grad deltar i dessa, främja ungas möjligheter till arbete med mera. Det kan också handla om en slags ”fostran” i föreningsliv eller liknande. I materialet finns enligt vad jag ser en glidning i språkbruket när det kommer till att beskriva ledarrollen i projekten. Olika begrepp såsom ambassadör, inspiratör, språkrör, mentor, förebild och ledare förekommer i materialet. Vad projekten lägger i de olika varianterna av ”ledarrollen” i det praktiska arbetet ser också olika ut. Givet detta kommer jag att föra in ett perspektiv som inte bara ser till de unga deltagarnas eventuella roll som förebilder eller ledare

i projekten utan snarare ser till de *relationella aspekterna* och framför allt de positiva aspekterna av de möten, den gemenskap, de aktiviteter och de gemensamma mål som många av projekten strävar efter. Ett delvist fokus på det relationella, snarare än på ledarskapet, skapar också paralleller till Hardings tankar om civilsamhällets bärande roller, nämligen att fungera som en gemenskap, en demokratiskola och en röstbärare (2012b).

Thomas J. Scheffs socialpsykologiska teorier påvisar hur människor i grunden är socialt beroende. Vi utvecklas genom interaktion med och i socialt samspel med andra (Aspelin 1996). Begreppet *Sociala band* är centralt i Scheffs teoribygge och fångar den mellanmännsliga relationen. De sociala banden mellan människor kan vara mer eller mindre starka och är konstant föränderliga. Den mellanmännsliga relationen, och tillika de sociala banden, formas enligt Scheff via språklig kommunikation men också till stor del genom våra ageranden mot varandra, hur vi uppför oss (t. ex. vilka gester och vilket kroppsspråk vi använder och våra olika tonlägen). *Skam* och *stolthet* är enligt Scheff grundkänslor som har en bärande koppling till de sociala banden mellan människor. Inspirerad av sociologen Charles H. Cooley menar Scheff tillika att vår syn på oss själva färgas av hur vi tror att den vi möter uppfattar oss. Skamkänslor kommer ur negativ självvärdering och stolthet ur positiv självvärdering. Emotionerna säger också något om skicket på de sociala banden (Aspelin 1996). Om man i interaktion med en annan person känner sig nedvärderad eller inte som en fullvärdig människa skadas de sociala banden (Johansson och Lalander 2013). Nära koppling till Scheffs teori om sociala band har Randall Collins teorier om *ritualer* och *emotionell energi*. Johansson och Lalander (2013, s. 48) beskriver hur det genom Collins teorier går att förstå hur närhet, gemensamt fokus och ett gemensamt mål (att man gör något tillsammans) kan framkalla känslor av solidaritet och emotionell energi: ”människan söker sig till miljöer där hon upplever att hon tillsammans med andra kan påverka vad som sker i gruppen och där hon känner sig bekräftad i mötet med andra.” Aspekter av mellanmännsliga relationer, möten och gemenskap i relation till projekten kommer således också att behandlas i rapporten.

Metod och material

I studien har tre olika vetenskapliga metoder använts: enkät, intervju samt dokumentstudie. Materialinsamlingen skedde under 2019–2021. Under denna tidsperiod genomfördes studier av dokument, arbetet med enkäter samt intervjuer parallellt med varandra. Planen var också att utföra observationer på plats. På grund av den vid studien rådande coronapandemin var detta inte möjligt.

Urval

Utvärderingen omfattas av 27 olika projekt vilka har valts ut av Allmänna arvsfondens kanslistöd. Det sammanbindande temat för projekten i föreliggande utvärdering är som jag nämnt tidigare *Unga som utbildas till ledare och ambassadörer i civila samhällets organisationer*, även denna tematisering har formulerats av Allmänna arvsfonden. Projekten adresserar emellertid väldigt varierande teman, som jag skrev inledningsvis, såsom:

integration, idrott och föreningsliv, psykisk och/eller fysisk hälsa, barns och ungas rättigheter, demokratifrågor, miljö- och odlingsfrågor, förebyggande arbete kopplat till våldsbejakande extremism, delaktighet, ungas sysselsättning, jämställdhets- och fredsarbete.

Jag har studerat tre av projekten mer djupgående. De projekt jag valt att djupstudera är dels projekt som har intresserat mig på olika sätt, och som jag av nyfikenhet och intresse velat veta mer om. Dels har urvalet styrts av huruvida projekten fortfarande var aktiva vid tidpunkten för min utvärdering eller ej. Eftersom den initiala planen var att besöka projekten på plats bedömde jag det som viktigt att dessa projekt skulle vara aktiva. Vid avslutade projekt är risken att projektgrupper såväl som aktiva unga är svåra att få tag i. Två av projekten som jag har studerat mer ingående var aktiva vid tiden för min studie. Dessa var Rätt-ish hemma och SlöjdLab. Ett av projekten, Sporty Friday, var det emellertid inte, utan hade vid tidpunkten för min studie nyligen stängt ner efter att ha finansierats av kommunala medel under en tid. Detta projekt omgavs av intressanta omständigheter vilket gjorde att jag ändå valde att fördjupa mig i det.

Studiens genomförande

Alla projekt i utvärderingen omfattas av dokumentstudier. Jag har även skickat ut en enkät till samtliga projekt (se bilaga 2). Ett fåtal av projekten ville hellre svara på frågor muntligt än via enkät, vilket då skedde i form av intervju. Med de tre djupstuderade projekten har jag förutom dokumentstudier och enkät dessutom utfört intervjuer.

Coronapandemin omöjliggjorde tyvärr att jag besökte fördjupningsprojekten som planerat. Detta har påverkat utvärderingen i den mån att jag inte kunnat utföra observationer på plats. Det har också påverkat intervjuarbetet. Om jag hade varit på plats hade jag i högre grad kunnat utföra intervjuer med deltagare såväl som verksamhetsledare på plats. Under rådande omständigheter har jag i stället utfört planerade intervjuer via videolänk. Jag skriver mer om intervjuförandet i en kommande textpassage.

I min analys av projekten för jag samman material från dokument, enkät och intervju i en gemensam analys av respektive projekt. Analysen har guidats av utvärderingens frågeställningar, men också av de teoretiska perspektiv jag valt att använda mig av i utvärderingen.

Stora delar av utvärderingsprocessen utfördes under en tid av global pandemi. Detta har inte bara påverkat utvärderingsprocessen utan naturligtvis också de projekt som var aktiva under denna tid. För många av projekten har det inneburit negativa konsekvenser, men också nytänkande och kreativa lösningar för att kunna ställa om till en mer digitaliserad tillvaro. I utvärderingen har jag försökt att se till projektets helhet över hela dess projekttid och jag har därför inte explicit undersökt hur projekten hanterat just pandemin. Däremot framkommer dessa erfarenheter i rapporten där det är relevant.

Enkät

Som ett sätt att få information om projekten skickades enkäter ut till samtliga projektledare via e-post (se bilaga 2). En del projekt svarade omgående, andra svarade inte alls, en del bad om mer tid, andra svarade att de skulle återkomma men gjorde inte det. En före detta projektledare menade att hon inte hade tid att svara. Många gånger krävdes det ett eller flera påminnelsemejl från min sida. En förklaring till svårigheterna med att få in enkätsvar var troligen också att en del av projekten avslutades för många år sedan. Med anledning av det var mejladresser inte längre aktiva. Tre av projekten ville hellre att jag skulle intervju dem, vilket jag gjorde. Enkätsvaren har varit viktiga i utvärderingen då den svarande representanten för projektet här fått sätta egna ord på projektets syfte och arbetssätt, hur väl de upplever att projektet fungerat och vilka problem de stött på med mera. Svaren hjälpte mig också att välja ut vilka projekt jag ville fördjupa mig i.

Dokumentstudier

Dokumentstudierna består i undersökningar av de olika dokument som Allmänna arvsfonden arkiverar i pappersform för respektive projekt. Dessa innehåller ansökningshandlingar, årsrapporter, slutrapporter samt diverse annan dokumentation kopplat till de olika projekten. Dokumentstudierna har pågått löpande genom utvärderingen i takt med att årsrapporter samt slutrapporter inkommit till Allmänna arvsfonden. Jag ser många gånger dokumentstudierna som komplement till den empiri som framkommer vid enkät och intervju. I vissa fall har jag inte fått tag i projekten eller de har inte svarat på enkäten och då har jag i högre grad fått förlita mig på det material som finns i projektets akter. Min studie av dessa dokument har guidats av utvärderingens frågeställningar. I kategorin dokumentstudier placerar jag också visuellt material så som projektens hemsidor, konton på sociala media (Instagram, Facebook med mera). Vissa projekt har utvecklat appar och/eller informationsfilmer och något projekt har producerat podd-material tillsammans med samverkanspartner. Dessa visuella och kommunikativa medier ger, tillsammans med annat textmaterial, också en bild av projektens innehåll samt hur väl de fungerar/fungerat.

Intervjuer

I de fördjupande studierna av tre projekt har jag förutom dokumentstudier och enkät även utfört halvstrukturerade till öppna/flexibla intervjuer (Kvale och Brinkmann 2009). Jag har också utfört intervjuer i stället för enkät med två projektledare för de icke-djupstuderade projekten. Sammanlagt har nio intervjuer genomförts. En samverkande part i ett av de djupstuderade projekten har utöver detta svarat på intervjufrågor via e-post. I regel har intervjuerna utförts efter att jag tagit del av dokument och enkätsvar och jag har i intervjuerna fokuserat på intervjudeltagarnas upplevelser av projektet, men de intervjufrågor jag ställt har också kommit ur sådant som givit upphov till frågor i enkätsvar och dokumentstudier. Intervjuerna har således varit individuellt anpassade för respektive projekt samt till den person jag har intervjuat, men frågorna har naturligtvis varit mer eller mindre förankrade i utvärderingens frågeställningar. Majoriteten av intervjuerna har utförts med

verksamhetsledare, projektledare eller annan projektmedarbetare. Ett antal intervjuer har dock också gjorts med samverkande part, såsom representant från kommunen eller en annan förening inom civilsamhället. I utvärderingstexten framgår vilken roll respektive intervjuperson haft i projekten. Alla utom en intervju har utförts via videolänk. En intervju har alltså utförts på fysisk plats. Intervjuerna har i de flesta fall spelats in, i några fall har endast minnesanteckningar tagits. Intervjuerna har tagit från 40 minuter till 1,5 timme. Dessa har sedermera transkriberats i sin helhet. Förutom intervjuer har det förekommit en del mejlkorrespondens där jag gjort uppföljningar med en del av projekten. Förutom de intervjuer jag själv utfört har jag fått ta del av forskaren Anders Avdics intervjumaterial. Anders Avdic har tillsammans med projektgruppen för projektet SlöjdLab skrivit utvärderingsrapporten ”SlöjdLab för integration, delaktighet och hållbarhet” (Avdic m.fl. 2021). I utvärderingen använder jag mig av anonymiserad empiri från två av Anders intervjuer med unga hjälpledare som komplement till de intervjuer jag själv utfört.

Etiska överväganden

Som samhällsvetenskaplig forskare följer jag de etiska riktlinjer som framförs av Vetenskapsrådet (CODEX 2012). Detta innebär bland annat att deltagare har informerats om utvärderingsprojektet och att deras deltagande i det är frivilligt och kan avbrytas. Som tidigare utvärdering påvisat (Herz 2016b) är anonymiseringskravet lite mer problematiskt att leva upp till inom ramen för den här utvärderingen eftersom alla projekten namnges, och genom en enkel sökning på nätet är det lätt att hitta fram till personer som medverkat i projekten på olika nivåer. Vid intervjuer har jag muntligen informerat deltagarna om att det inte helt går att säkerställa deras anonymitet i utvärderingsrapporten. Gällande enkätundersökningen har denna information givits deltagarna skriftligen (se bilaga 2). Jag har valt att namnge personer som har projektledande eller verksamhetsledande befattningar eller som innehar chefsposition i samverkande kommunal förvaltning i de projekt jag har djupstuderat. De ungdomsledare jag citerar i texten har jag inte namngett utan jag kallar dessa ”ungdomsledare i projektet” eller liknande. Som påpekat i tidigare utvärdering (Herz 2016b) finns det ett inbyggt etiskt dilemma i det att projekten från Allmänna arvsfondens sida förväntas att delta i utvärderingen medan jag som forskare normalt betonar allt deltagande i forskning som frivilligt. Jag har försökt att hantera detta dilemma genom att vara lyhörd inför projektens önskemål. Ett par av projekten har sagt att de inte vill svara på enkäten och då har jag låtit det vara så. I dessa fall grundar sig utvärderingen av projektet endast på dokumentstudier. En person som svarade på min enkät var orolig för att de problematiska aspekter hon tog upp i enkäten skulle kunna utsätta henne för kritik i den egna organisationen. I det fallet har jag skrivit fram hennes kritik på ett subtilt och försiktigt sätt, utan att för den skull ändra innebörden av det som sägs. Eftersom det inte heller går att avidentifiera nyckelpersoner i projekten har jag också erbjudit de personer jag intervjuat för fördjupningarna att läsa igenom citaten. Om någon av dessa upplevt delar av texten problematisk har jag skrivit om eller plockat bort delar, om det inte påverkat resultatet i stort.

Kategorisering av projektens överlevnad

En del av uppdraget med utvärderingen har varit att kategorisera projektens överlevnad enligt Regeringens (2021) *Redovisning av fördelning av medel från Allmänna arvsfonden under*

budgetåret 2020 till riksdagen (Skr. 2020/21:2111). Bedömningen av projektens överlevnad sker i denna rapport utifrån skrivelsens fyra överlevnadskategorier:

- Kategori 1 – Projekt som inte lämnar några spår. I kategori 1 ingår de projekt som inte lyckades genomföra den verksamhet som de hade beviljats medel för.
- Kategori 2 – Projekt som genomfört den verksamhet som planerats. I denna kategori finns de projekt som har gjort det som stod i deras projektplan men inte på ett tydligt sätt lever vidare efter projektets slut.
- Kategori 3 – Erfarenheterna från projekten lever vidare. I denna kategori finns projekt som har tagit fram en metod eller ett nytt arbetssätt som sedan används i organisationen eller av aktörer utanför organisationen, exempelvis inom offentlig sektor.
- Kategori 4 – Verksamheten lever vidare. I denna kategori finns projekt där verksamheter lever vidare helt eller delvis och finansieras av organisationen själv eller av kommun, landsting, via avgifter eller statliga medel.

Efter projektets slut kategoriserar Allmänna arvsfonden projekten enligt denna kategoriseringsprocess. Som utvärderare baseras min kategorisering av projektens överlevnad på hur jag vid tiden för utvärderingen av respektive projekt bedömer överlevnaden. Min kategorisering kan således skilja sig från den kategorisering som görs internt av Allmänna arvsfonden. Detta beror främst på tidsaspekten. En del av de projekt som omfattas av föreliggande utvärdering avslutades så tidigt som 2014/2015, medan en del av dem, så som projektet Sport Friday, kunde hålla i gång projektet i ett par år efter att Allmänna arvsfondens finansiering löpt ut med annat projektstöd men har nu sedan en tid tillbaka stängt ner projektet. Hur jag kategoriserat projektens överlevnad återges i projektöversikten i bilaga 1.

Utvärdering av projekten

I texten som nu följer presenterar jag min utvärdering av projekten. De mer djupgående och längre analyserna av de tre projekten SlöjdLab, Rätt-ish hemma och Sporty Friday kommer först. Därefter följer utvärderingarna av alla de andra projekten i slumpvis ordning. Jag ger initialt en kort översikt över projektet där jag anger projektets namn, projektägare, start- och slutår, bidragssumma från Allmänna arvsfonden samt projektets målgrupp. Viktigt att poängtera är att den bidragssumma som anges är det beviljade projektbeloppet, vilket inte är detsamma som det slutgiltiga beloppet som projektet nyttjat.

I de projekt som inte omfattas av djupstudie utgår jag så långt det är möjligt utifrån en liknande struktur. Strukturen härstammar ur utvärderingens frågeställningar samt enkätens uppbyggnad. Förhoppningen är att denna struktur ska göra det lättare för läsaren att få en överblick över samtliga projekt. Det empiriska underlaget i de djupstuderade projekten består av dokumentstudier, enkäter och intervjuer. För de andra projekten, som har utvärderats mer översiktligt, utgörs empirin av dokumentstudier och enkäter. I enstaka fall har intervju genomförts i stället för enkät, se avsnittet Metod och material.

Efter att jag har presenterat projekten och min utvärdering av dem var och ett för sig följer i rapportens sista delar en sammanfattande diskussion där jag lyfter en del gemensamma drag i

projekten och diskuterar dessa i relation till utvärderingens frågeställningar, perspektiv och övergripande tematik. Jag lyfter också i viss mån några av de lärdomar, kunskaper och/eller erfarenheter som projekten själva angett att de vill dela med sig av. Dessa erfarenheter kan förhoppningsvis vara intressanta att ta del av för andra projekt i ansökningsfas eller uppstart.

UTVÄRDERING DEL 1: FÖRDJUPANDE STUDIE AV TRE PROJEKT

1. Rätt-ish hemma: Barnkonventionen för dig som bor i familjehem och HVB

Projektnamn: Rätt-ish hemma: Barnkonventionen för dig som bor i familjehem eller HVB

Projektägare: Föreningen Knas hemma

Projektets startår: 2019

Projektets slutår: 2022 (pågående)

Bidrag från Allmänna arvsfonden: 4 514 305 kronor

Projektets målgrupp och ålder: Målgruppen är placerade ungdomar 13–21 år.

Även om man har en magkänsla att det här är inte bra, så är det inget man säger. Det är också det här med att vi är problembarn. Det stigmat är ju fortfarande kvar bland placerade. (Projektledare)

Projektet Rätt-ish hemma drivs av ungdomsföreningen Knas hemma. Föreningen startade 2013 med finansiering från Allmänna arvsfonden. Knas hemma drivs idag som en ideell förening bestående av unga vuxna mellan 13–30 år som har erfarenhet av att bo i familjehem, HVB-hem eller annan typ av boende för samhällsplacerade barn och unga. Föreningen arbetar med att informera, utbilda och sprida kunskap om barn och ungdomar med erfarenhet av placeringar. En del unga utbildas till ambassadörer som företräder Knas hemma och håller i utbildningar.

Syftet med Rätt-ish hemma är att skapa en nationell rättighetsutbildning tillsammans med placerade ungdomar, baserat på deras erfarenheter, som riktar sig till andra ungdomar i samhällsvård. Projektet är ett samarbete med Stiftelsen Allmänna Barnhuset. Syftet med projektet är också att skapa en informativ hemsida samt även tryckt utbildningsmaterial. Målet är att barn och unga som är samhällsplacerade på detta sätt ska få kännedom om sina rättigheter, kunna påverka villkoren kring sin placering och känna sig delaktiga. De ska även få kunskap om var de kan vända sig om något inte fungerar som det är tänkt i placeringen. Anna, verksamhetsledare på Knas hemma, berättar att projektidén för Rätt-ish hemma föddes tidigt, genom möten med ungdomar som deltog i Knas hemmas aktiviteter. Det blev tydligt att många saknade kunskap om sina rättigheter:

Det vi kunde se var ju också att det finns utbildningar för vuxna, det finns utbildningar för familjehem och Socialtjänsten, de får mycket utbildningar. Men det finns absolut ingenting för barn och unga. Man pratar ju inte ens om det. Vår målgrupp är så stigmatiserad i samhället fortfarande. Och målgruppen har enligt forskning sämre hälsa, mer psykisk ohälsa, medicinering, skolan- att man har missat skolgång [...] Och samtidigt finns det ingen enad röst för målgruppen. Det är det vi försöker vara, eller försöker bli.

Emilya, projektledaren för Rätt-ish hemma, understryker även hon vikten av att unga i samhällsvård behöver kunskaper om sina rättigheter. Hon säger att som ung individ är det svårt att göra sin röst hörd och vara delaktig i sin egen process, något som kan ge många problem och oro för den unga samt leda till omplaceringar.

Gemenskap, hopp och rättighetsfrågor

Projektet är nationellt och riktar sig till ungdomar i samhällsvård i hela landet. Dess främsta aktivitetsområde har varit att organisera workshoppar om rättighetsfrågor med ungdomar i samhällsvård. Workshoparna går ut på att de unga deltagarna ska få dela sina erfarenheter med varandra, men också försöka förstå dem utifrån ett barnrättsperspektiv. Målgruppen är genom workshops med och utformar de utbildningsmaterial som projektet ska mynna ut i. Två referensgrupper är knutna till projektet, en ungdomsexpertgrupp bestående av fem ungdomar som befinner sig i placering samt en vuxenexpertgrupp bestående av personer som på olika sätt arbetar med barnrättsfrågor för placerade. Grupperna är rådgivande och ungdomsgruppen deltar även i det praktiska arbetet med workshoparna.

Projektledaren Emilya beskriver att arbetet med workshops skapar en viktig mötesplats för ungdomarna där de får möta andra med liknande erfarenheter. Deltagare ur ungdomsexpertgruppen blir tillsammans med projektledaren viktiga förebilder för deltagarna, menar hon. Hon har själv varit ambassadör för Knas hemma och ser det som en fördel att hon själv har erfarenhet av att vara placerad: ”Jag anses ju för dem vara en förebild där jag är idag. Från allt kaos och knas, vilket har gjort att de har känt igen sig, ja men hon är en av oss. Hon förstår oss.” Verksamhetsledaren för Knas hemma understryker också vikten av de fysiska träffarna där man både kan prata om sina specifika erfarenheter, men också om annat, om livet i stort och smått. Vid dessa träffar, berättar hon, känner många samhörighet. Verksamheten vill skapa en positiv förändring och visa på hopp. Ambassadörerna ska verka som förebilder för yngre ungdomar som är i placering, och inspirera dem att titta upp, inte bara ”in mot soc-världen”.

Rätt-ish hemma handlar således mycket om att skapa hopp och gemenskap och att få de unga att känna igen sig i och få stöd i varandras berättelser. Många har varit ensamma och har inte känt någon annan som har varit placerad och som kan dela deras upplevelser. I Knas och Rätt-ish hemma har de fått möta andra och upptäckt att de inte är ensamma, berättar projektledaren.

Värna om målgruppen och inte bli uppäten av stora organisationer

Från verksamhetens håll beskrivs det överlag vara svårt att nå ut till placerade barn och unga i Sverige. Detta dels på grund av den sekretess som råder, som gör det svårt att gå genom socialtjänsten, dels på grund av ”tabu/stigma” som finns kopplat till att vara placerad. Det har varit extra svårt att nå ut till placerade killar vilket projektledaren Emilya delvis tror har med just stigmat kring att vara placerad att göra:

Ja, jag vet inte, de kanske inte vill prata lika mycket, eller komma ut, för det är också ett stigma att säga att man är placerad, det är inte många som gör

det, just det här tabut, alltså problembarnet och ”vad har du gjort” (för att bli placerad, rapportskrivarens förkl.) det är ju inget man går runt och säger, även om det blivit bättre nu på senare tid. Vissa ungdomar som jag träffar frågar jag om de berättar för sina kompisar och vissa säger ”ja men vadå det är väl inget” medans andra är ”nej, jag säger inte det för det blir så mycket frågor och dömande liksom”.

Projektet har överlag velat gå varsamt fram i kontakten med de unga. De har också tänkt strategiskt när det kommer till vilka kanaler de använt sig av för att komma i kontakt med placerade barn och unga, vilket delvis har gjort arbetet svårare, säger verksamhetsledaren Anna:

Anna: Vi valde ju tidigt att inte gå via socialtjänsten, det tar för lång tid och jag vill inte ha den här maktobalansen att någon från soc säger så här ”ska du inte vara med i Knas hemma?” utan snarare jobba långsiktigt och att de själva får komma, så att engagemanget kommer från dem själva. Så det har varit en grund, det är så vi fortsätter jobba. Vilket gör att det blir mycket, mycket svårare.

Intervjuare: att nå ut?

Anna: att nå ut, men också att få med unga, de kan teoretiskt känna ja, jag vill vara med i Knas hemma eller i Rätt-ish, men sedan när det gäller att ta kontakt med oss kan det finnas jättemånga hinder som just har med målgruppen att göra, man kanske inte vågar, man har inga viktiga vuxna omkring sig som kan pusha på och säga ”ja gör det, åk dit nästa helg”. Så det är mycket så att vi tror att de här ungdomarna vill vara med men de vågar kanske inte riktigt. Så vi försöker behovsanpassa [...]. Jag brukar kalla Knas hemma för en liten skulptur som vi alla formar tillsammans, det växer och så går något sönder och så får man bygga upp igen som en skapelse.

Tanken med projekt Rätt-ish hemma var initialt att inleda längre samarbeten med vissa kommuner. Detta blev dock ”för stort för kommuner att ta sig an”, som verksamhetsledaren beskriver det. I stället erbjuder projektet workshops enligt önskemål på olika platser alternativt på plats på kontoret. Samarbeten med socialtjänst i olika kommuner förekommer på så vis att projektet har olika kontaktpersoner som sprider information om workshops bland ”deras” placerade ungdomar. Sociala medier och tidigare kontakter har underlättat arbetet med att nå ut till många unga ur målgruppen. Genom organisationen Knas hemma har ”många redan ögonen på oss” och tar själva kontakt för att de vill engagera sig, säger verksamhetsledaren.

Inledningsvis var tanken att projektet skulle involvera pilotkommuner runt om i Sverige. Projektets erfarenheter är dock att det tar för lång tid att få till samarbeten med kommunerna. ”Det ska upp på högsta nivå och fram och tillbaka” resonerar verksamhetsledaren. Hon menar att det även har funnits en slags osäkerhet kring vad ett engagemang i projektet skulle innebära för kommunernas del, en delvis obefogad osäkerhet, då det egentligen bara handlar om att kanske fungera som en väg in för Rätt-ish hemma, ett sätt att komma i kontakt med ungdomar som är placerade i kommunerna. Med tiden har projektet fokuserat på samarbeten

med ett fåtal kommuner och har mer och mer riktat in sig på kontakter med HVB för att fråga om de får komma och informera om projektet.

Pandemin har som för så många andra projekt påverkat genomförandet av vissa planerade delar. Fysiska möten fick ställas in. Projektledaren beskriver dock övergången som relativt smärtfri eftersom Knas hemma redan innan bedrev mycket av sin verksamhet digitalt genom deras kanaler på sociala media. Däremot påverkades workshops med ungdomarna mer negativt av omställningen till det digitala formatet:

Det blir absolut inte samma sak. Vi jobbar ju med kreativa metoder, vi skriver och så, och då behöver man ju ha den fysiska kontakten. Och sitta så här blir ju som skola för dem, många av dem sitter ju med distansundervisning i skolan. Så det är inte heller bra.

Det har med tiden blivit viktigt för Knas hemma såväl som Rätt-ish hemma att värna om de unga ambassadörerna som många gånger är ansiktet utåt för projektet, och lika viktigt har det blivit att upprätta samarbeten på lika villkor. Verksamhetsledaren säger att påringningarna från andra organisationer är många, de vill både lyssna till ambassadörernas röster och involvera dem i andra projekt: ”de tror vi sitter på massor av ungdomar runt om i Sverige som bara kan ge röster. Det strömmade in förfrågningar från stora fina organisationer förra året som ville starta samarbete, men vad är utbytet?” Hon fortsätter med att förklara att det är bra att de vill lyssna till erfarenheterna från unga med erfarenhet av samhällsvård, men samtidigt behöver andra organisationer förstå att Knas hemmas ambassadörer, och deras röster och erfarenheter, inte är en ”servicetjänst”. Hon menar att det är viktigt att samarbeten med andra måste ske på lika villkor. De unga ambassadörerna representerar organisationen Knas hemma och ska därmed behandlas professionellt. Samarbetspartners måste dessutom ge något tillbaka, resonerar hon: ”De vuxna i våra samarbeten är ju ofta genuina och trevliga men ändå, det blir ändå ett slags utnyttjande. Samarbeten måste vara på rätt grunder.” En viktig lärdom från Knas hemma är att vara försiktig och inte bli uppäten av andra stora organisationer. På senare tid har projektet därmed dragit ner på samarbeten och samverkan, för att fokusera på redan upparbetade sådana samt för att fokusera på den faktiska verksamheten.

Stöd och kunskapsförmedling – från unga till unga

Tanken med hemsidan, som i skrivande stund är lanserad,² är att unga i samhällsvård ska komma in på sidan och känna igen sig, känna trygghet samt få kunskap om deras rättigheter samt tips och råd från Knas hemmas ambassadörer som på hemsidan delar med sig av en del av sina erfarenheter. När jag pratar med projektledaren har projektet även planer på att lansera en chattfunktion och telefonrådgivning. Båda dessa funktioner är i skrivande stund i gång. Chatten är öppen måndag-torsdag klockan 14 till 17 och stödtelefonen är bemannad några dagar i veckan på olika tiden, även kvällstid. Jag frågar projektledaren vad hon tror att Rätt-ish hemmas informationsportal på nätet kommer att bidra till och hon förklarar:

Ja men det är ju att de kan gå till sin socialsekreterare eller annan trygg vuxen de har och säga, ‘men jag har läst det här och jag har det så här. Och

² Följande länk tar läsaren till sidan: <https://www.knashemma.se/rattish/> (hämtad 2021.09.28)

så ska det ju inte vara. Jag får ju inte mat av mitt familjehem, det är ju en grundläggande grej' eller 'de tar min mobil, eller de straffar mig genom våld' och sådana saker. Och för en annan person är det kanske självklarheter [...] men det är inte det för de här ungdomarna.

Tanken är att sajten ska vara levande och uppdateras kontinuerligt. Utöver kunskapen om rättigheter och information om hur och var det går att få stöd består sajten av berättelser, tips och råd från andra unga som har befunnit sig i samhällsvård. Igenkänningsfaktorn är viktig. Att unga vänder sig till unga är minst lika centralt för målgruppens helhetsupplevelse av sajten. På sajten får de veta hur det har varit för andra och hur deras resa har sett ut, säger projektledaren och tillägger: Jag hoppas att de hittar någonting där, stärks upp och få lite självhjälp och att de förstår att de inte är ensamma.

Harding (2012b) ger, som jag beskrev i rapportens inledande delar, civilsamhället huvudsakliga samhällsroller vilka mer eller mindre axlas av projekt Rätt-ish hemma och dess huvudorganisation Knas hemma. Rätt-ish hemma och Knas hemma företräder på ett tydligt sätt barn och unga i samhällsvård. De ungas röster och rättigheter är kärnan i verksamheten. Projektet kan i den meningen förstås som *röstbärare*. Att skapa *gemenskap* och sociala sammanhang för en mycket utsatt grupp unga är ett av projektets fundament. Dessutom är projektet demokratifrämjande då det utbildar målgruppen och skapar en kunskapsportal om barnkonventionen och deras rättigheter.

Projektet har haft en tydlig och väl avgränsad vision. Verksamhetsägaren och ungdomsorganisationen Knas hemmas kunskaper om målgruppen och den svenska samhällsvården i stort och dess erfarenhet av att som liten organisation driva projekt inom detta område tycks ha väglett projektet i vissa avgörande beslut. Jag tänker dels på strategin att "inte ätas upp" av större mer etablerade organisationer utan att mer eftertänksamt välja samarbetspartners, dels på beslutet att inte lägga för mycket tid och kraft på att vänta in kommunerna. Detta tycks ha gett dem handlingsutrymme att styra projektet i den riktning de vill. En nackdel med att vara selektiv kan naturligtvis vara att finansieringsmöjligheterna för att driva verksamheten vidare begränsas.

I skrivande stund har Allmänna arvsfondens finansiering av Rätt-ish hemma ännu inte löpt ut varvid frågan om projektets överlevnad lämnas okommenterad.

2. SlöjdLab

Projektnamn: SlöjdLab

Projektägare: Sätergläntan Institutet för slöjd och hantverk

Projektets startår: 2017

Projektets slutår: 2020

Bidrag från Allmänna arvsfonden: 4 752 352 kronor

Projektets målgrupp och ålder: Barn från olika delar av Borlänge, både barn som deltar i aktiviteter (9–16 år) samt barn och unga som utbildas till ledare (10–25 år).

Barn har kommit dit och tyckt det varit roligt och föräldrar har kommit dit ”får jag sitta här” och så har de suttit i ett hörn och tittat och sedan har de suttit och stickat eller gjort någonting. Det är ju det fina med det här. Och sedan det här med att de får träffas över bostadsområdena. Det är ganska segregerat boende i Borlänge. (Unni, styrgruppen, SlöjdLab).

Projektiden för projektet SlöjdLab kom till då en grupp ungdomar inom Rädda Barnens verksamhet som brukade träffas och slöjda efterfrågade slöjd och skapande som fritidsaktivitet. Deltagarna i Rädda Barnens slöjdgrupp bodde alla i vad projektledningen beskriver som socioekonomiskt svagare områden i Borlänge. Tanken att slöjden skulle kunna vara en länk mellan barn och unga från olika områden föddes, och ur projektägaren Sätergläntans perspektiv sågs projektiden som en möjlighet att ”bredda slöjden” genom att göra den mer mångkulturell och tillgänglig.

Målet med projektet var att barn från olika bostadsområden i Borlänge skulle få möjlighet att mötas och göra roliga saker tillsammans. Tanken var att slöjden som aktivitet skulle fungera förenande. Vidare beskrivs att det var viktigt att dessa aktiviteter skulle vara gratis såväl som lättillgängliga så att alla barn skulle kunna delta. Målen har inte förändrats under projektets gång.

Gränsöverskridande möten genom slöjd

Projektet har skapat kreativa verkstäder, så kallade SlöjdLab där barn och ledare har träffats för att slöjda tillsammans. Under projektiden har labben varit etablerade i mellan 4 och 6 bostadsområden i Borlänge. Målgruppen för projektet har varit barn från olika delar av Borlänge, både barn som deltar i slöjdaktiviteter samt barn och unga som utbildas till hjälpledare. Projektet ordnar återkommande ”rådslag”, vilket innebär att barn från de olika labben träffas och pratar om vad de gör på sina labb.

Ingela, en av projektledarna, beskriver det som att SlöjdLab inte bara handlar om att slöjda. På vissa av labben kommer deltagare snarare för att de vill ha något att göra. ”De slöjdar ändå, men det är ju också till för att bara hänga kanske”, säger hon. Barnen som besöker labben är oftast mellan 9 och 12 år, både killar och tjejer, men något fler tjejer. Det kommer en del föräldrar också, som tycker det är roligt med slöjd och som på olika sätt bidrar med sina kunskaper. En av de unga hjälpledarna tror att slöjd som fritidsaktivitet är en viktig

motpol till just sport: ”Jag kan relatera till dem. Jag har inte varit intresserad av sport. Många aktiviteter för unga är sport. Man skall vara i lag och tävla.”, säger hen. Med SlöjdLab är det annorlunda och mindre kravfyllt: ”Man får pyssla, jobba med händerna. Det behöver inte bli snyggt. Man behöver bara göra det man tycker är kul.” (Hjälpledare 1)³.

Projektet har som jag skrev inledningsvis även en uttalad integrerande ambition och en del av problembeskrivningen ligger i bostadssegregationen i Borlänge. Unni, ordförande i lokalföreningen för Rädda Barnen och med i SlöjdLabs styrgrupp, beskriver att slöjden trots detta är det primära, det är verktyget för att främja integration, menar hon. Hon beskriver hur den integrerande praktiken kan ta sig uttryck bland de deltagande barnen:

Det är slöjd som man håller på med och då sker en integration samtidigt och det är det att slöjden blir ett verktyg, ett medel. När barn träffas så funderar de ju inte kring ifall jag har brunare skinn än vad jag har eller vitare skinn än vad jag har utan det är ju mer så ”jag menar du har gjort så där, det skulle jag också vilja göra” (om det de skapar, rapportskrivarens *förkl.*). Det här är kanske lättare för barn, som inte sätter upp sådana där märkvärdiga hinder, utan barn är barn och så gör man det här tillsammans.

Vuxna handledare och de unga hjälpledarna i projektet har både svensk och utländsk bakgrund. Även detta menar Unni främjar integrerande möten mellan grupper av människor som annars kanske inte hade interagerat med varandra. Det sker också ett kunskapsutbyte genom att olika slöjdkunskaper och tekniker delas såväl som att alla ledarna får kunskap i studiecirkeln som folkbildningsform. Det som enligt Unni har varit svårare i syftet med att slöjda över gränser, i alla fall i ett av områdena där SlöjdLab verkar, är att nå ut till barn med ”svensk bakgrund”. ”Det är ett område där alla bor i villa, eller alla och alla men ja, och barnen, de rider och spelar hockey och fotboll och det ena med det andra. Och där är det ju svårt att konkurrera med slöjd” säger Unni. I andra områden uppges det emellertid vara mer blandat gällande gruppen barn som deltar i SlöjdLab. På tal om slöjdande över gränser beskriver en hjälpledare sin roll i projektet som att det handlar om att vara en brygga mellan ”vuxenvärlden” och de deltagande barnen:

Handledaren kan prata vuxenspråk. Inte alltid kopplat till något som barnen känner igen, man lever ju i olika världar. Jag kan vara där och knyta ihop det lite. Om hon berättar om hur man broderar då kan jag knyta an till barnens språk. Jag har ju mycket mer gemensamt med barnen än vad ledaren har. Jag kan till exempel få berätta för ledaren vad barnen menar till exempel vad TikTok är. (Hjälpledare 1)

En annan hjälpledare (hjälpeldare 2) anger att barnen ofta berättar om sådant som händer i skolan och hen upplever att barnen känner sig trygga i att berätta om vad de gör utanför SlöjdLab, ”jag tror att vi lyssnar ganska bra” säger hen. Hjälpledare 1 uppger att hen personligen kan göra skillnad för barnen och berättar om ett barn som hen har varit lite extra stöd för. De brukade sy tillsammans och hen tror att detta påverkade barnet positivt: ”Vi

³ Intervjuerna med hjälpledarna i SlöjdLab är genomförda av Anders Avdic, se metodavsnittet.

kunde jobba tillsammans. Jag syr den här sömmen så syr du den där. Det gjorde skillnad. Tänker på henne ibland. Hon blev lugnare och gladare när jag var med henne”. Båda hjälpledarna beskriver de mellanmännsliga mötena som sker på och via SlöjdLab som viktiga. Deras resonemang för tankarna till Scheffs socialpsykologiska teorier som påvisar hur människor i grunden är socialt beroende och hur vi utvecklas genom interaktion och socialt samspel med andra. Det goda mötet, det som får oss att må bra, kan få oss att känna gemenskap men också stolthet om vi till exempel känner oss värderade och bekräftade i det sociala sammanhanget vi befinner oss i (Aspelin 1996). Det tycks med andra ord inte bara vara garnstumpar som fogas samman på SlöjdLab utan även sociala band.

Oroshärdar, samarbeten och förhoppningar

Att starta en helt ny fritidsaktivitet i Borlänge har tagit mer tid i anspråk än vad som först förutspåddes. Verksamheten finns på flera olika platser i staden vilket man från projektledningens håll menar kräver ”en organiserad logistik och kontakt/nätverkande vad gäller barn, ledare, lokaler, föräldrar, material”. På grund av att fritidsaktiviteten är ett nytt inslag i Borlänge uppges att den fortsatt behöver marknadsföring för att nå ut till fler. Projektledningen upplever dock att det under hela tiden har funnits ett stöd från Borlänge kommun och att detta har underlättat genomförandet av projektet. Däremot har kommunen inte deltagit i styrgruppen så som det var tänkt från början. När jag intervjuar Unni, från Rädda Barnen och medlem i SlöjdLabs styrgrupp, berättar hon att diskussionerna kring SlöjdLabs framtid är i full gång. Klart är att projektet ska tas över av Rädda Barnen, men finansieringsfrågan är inte löst. Det finns en uttalad oro för hur projektet ska kunna finnas kvar i dess nuvarande form om budgeten dras ner. Bland annat tror man att det kommer att bli svårt att utbetala arvode till huvudledarna och de unga hjälpledarna som gjorts under tiden projektet fått finansiering från Allmänna arvsfonden. Just för de unga hjälpledarna kan arvodet betyda väldigt mycket, resonerar hon.

Lokalfrågan beskrivs i viss mån ha begränsat projektet. Under projektets senare del har dock ett avtal skrivits med det kommunala fastighetsbolaget Tunabyggen och genom det har projektet fått tillgång till lokaler i flera områden i Borlänge. Från SlöjdLabs håll ser man på samverkan med Tunabyggen som ett erkännande av projektets nytta och man hoppas nu att bostadsbolaget ska vara med även efter att den ordinarie projekttiden löper ut. I en mejlväxling jag har med en representant för bostadsbolaget Tunabyggen framgår det att de är nöjda med samarbetet med SlöjdLab, de ser på samverkansavtalet som ett bra komplement till andra liknande insatser, vilka mer är av idrottskaraktär. Man menar vidare att en förutsättning för samarbeten av det här slaget är att lokalerna sköts och används för det som de är avsedda för samt att de föreningar eller verksamheter som Tunabyggen stöttar är engagerade, håller ordning och gör återkopplingar om verksamheten till Tunabyggen.

Jag frågar Unni närmare om vad samarbetet innebär, och om bostadsbolaget i och med att de bistår med lokaler är involverat i SlöjdLab på något annat sätt:

Unni: Nej, det är lokalen. Sedan var ju de, man kan ju säga att vi ger tillbaka när de vill ordna grejer i sina bostadsområden. Det är ju de socioekonomiskt utsatta områdena där Tunabyggen då vill ha aktiviteter

under sommaren för de är engagerade i det som heter Trevligt lov här och när vi är med och arrangerar den här veckan så kan man säga att det är lite tack då för att vi får lokal av dem.

Intervjuare: Har du någon annan tanke om varför de upplåter lokal för det här projektet?

Unni: Jag tror att det är för att de tycker att det är en bra verksamhet och det är ju, det gagnar bostadsområden, att barn har någonting att göra, att barn inte springer vind för våg, att det blir en aktivitet som barn kan skolas in i. Så tänker jag, utan att veta. Men jag tror att det är så. Att de ser det som positivt att föreningar vill ha aktiviteter i bostadsområdena, för barn.

Det Unni beskriver i citatet, alltså att Tunabyggen bistår med lokaler i ett av deras socioekonomiskt utsatta områden och att SlöjdLab i sin tur ”ger tillbaka” genom att ordna aktiviteter åt barnen i området kan förstås i relation till Allmännyttans numera dubbla roll som både samhällsnyttig och affärsmässig (Grander 2020; Salonen 2015). Samhällsnyttan ligger, som i detta fall, i att bistå med lokaler för sociala projekt och marknadslogiken i att sociala projekt som involverar boenden i utsatta områden kan skapa mer trygghet och trivsamhet på gator och torg och därmed blir bostadsbolagets bostäder mer attraktiva (Windell 2015).

En ytterligare oroshärd under den andra halvan av projekttiden har naturligtvis varit pandemin och dess konsekvenser för projektet. Ingela säger att pandemin utan tvekan har påverkat verksamheten, färre labb har varit i gång. Många av ledarna är pensionärer och i riskgrupp. Under vissa perioder har labben således hållit helt stängt på grund av smittorisken. Projektledningen har försökt att tänka nytt för att hålla slöjdandet levande och inte tappa deltagarna helt under denna tid. Bland annat har de gjort i ordning slöjdpåsar med material och instruktioner som barnen fått hämta så att de kunnat slöjda hemma. De har sedan kunnat dela med sig av sina hantverk på SlöjdLabs konto på Instagram.

Mer av ideella krafter

Under det sista året som projektet fick medel från Allmänna arvsfonden tycks projekt- och verksamhetsledning ha jobbat intensivt med att skapa en permanent lösning för projektet. Unni, ordföranden i lokalföreningen, Rädda Barnen, har hela tiden varit med som samverkanspartner och Unni har suttit med i projektets styrgrupp. Hon beskriver att tanken från början har varit att verksamheten skulle permanenteras på något sätt. Man hoppades länge att kommunen skulle ta över, kanske genom att ingå en IOP⁴ men så har det inte blivit, i alla fall inte ännu. Under hösten 2021 har jag en sista återkoppling via mejl med Unni som berättar att Rädda Barnen nu formellt har tagit över projektet. Med hjälp av ideella krafter och

⁴ Civilsamhällets utökade roll innebär bland annat att dess organisationer ibland driver sin verksamhet genom ”formaliserat partnerskap” med t.ex. kommuner. Ett sådant exempel är idéburet-offentligt partnerskap, IOP (Ekholm 2019). Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) beskriver partnerskapet på följande sätt: ”Ett IOP-avtal bygger på att en eller flera idéburna och offentliga aktörer, på den idéburna aktörens initiativ, gemensamt identifierar en samhällsutmaning där alla parter vill bidra till en lösning. Idén med IOP tar avstamp ifrån att de idéburna organisationerna bidrar med mervärden som inte är möjliga att vare sig upphandla eller skapa i den offentliga aktörens verksamhet i egen regi.” (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2021, s. 5)

föreningsbidrag från Borlänge kommun drivs SlöjdLab vidare. Förhoppningen är fortfarande att kommunen med tiden ska investera mer i verksamheten. Hon upplever fortfarande ett högt förtroende från dem. I övrigt behöver projektet nu ta nya tag för att få fart igen. I mejlet skriver hon: ”vi håller på att finna former för organisationen där det blir mer av ideella krafter. Pandemin har gjort att vi tappat fart och måste lite grann börja från början.”

Genom Ahmeds (2006) teorier om spårskapande går det att förstå vikten av att människor kommer samman och är ”handlingsberedda” för att skapa något nytt som också blir bestående, eller som Ahmed kallar det, lämnar spår efter sig. Intrycket är att det runt SlöjdLab finns en grupp människor som skapar förutsättningar för just det. Projektledning såväl som styrgrupp tycks ha bestått av starka ideella krafter, med god lokalkännedom och stora nätverk. När projekttiden för finansieringen från Allmänna arvsfonden löpt ut står en ny organisation beredd att ta över, väl insatt i projektets visioner, men också beredd på att projektet nu måste hitta en del nya vägar för att kunna överleva på en betydligt stramare budget.

Projektet är tydligt idéburet och förankrat i flera av de samhällsroller som Harding (2012b) ger civilsamhällets organisationer. Inte minst försöker det fungera sammanbindande för olika grupper i samhället och som gemenskap för barnen som kommer dit. Kanske är det i civilsamhället som verksamheten också hör hemma. Som för så många andra projekt i den här utvärderingen har diskussionerna med kommunen varit saktfärdiga. Samarbetet med det kommunala bostadsbolaget upplevs som positivt från båda parter och lokalerna som bostadsbolaget upplåter är en förutsättning för att projektet ska kunna fortsätta. Det är dock viktigt att vara medveten om att samarbeten där allmännyttan stödjer föreningar ekonomiskt/med lokaler också drivs av marknadens logiker och inte bara samhällsnyttans (Windell 2015).

3. Sporty Friday

Projektets namn: Sporty Friday

Projektägare: IFK Trollhättan

Startår: 2013

Slutår: 2016

Bidrag från Allmänna arvsfonden: 2 309 000 kronor

Målgrupp: I första hand ungdomar i området Lextorp/Granngården i Trollhättan, men också ungdomar från andra områden. Merparten av deltagarna var mellan 10 och 20 år.

I stället för vanlig fredagsfotboll ville vi ha en verksamhet där ungdomar kunde komma in och prova på flera olika idrotter under kvällen. Där lokaler och konstgräsplaner var öppna, representanter från respektive föreningar fanns på plats, samt äldre ungdomar liksom personal som på ett eller annat sätt var verksamma i området. En positiv samlingspunkt där till exempel polis, räddningstjänst, skola, fritidsgårdspersonal med mera kan passa på att lägga en civil verksamhet genom att bara komma dit och umgås med ungdomarna, spela spontanturneringar med mera för att bland annat skapa relationer. Och genom drop-in med vänner vågade även den tuffaste individen till slut prova.

Med dessa ord beskriver verksamhetsledaren Patricia Sporty Friday. I projektet organiserade sig idrottsföreningar i området Lextorp/Granngården i Trollhättan för att få fler unga att intressera sig för, testa på och delta i idrott och föreningsliv genom drop-in och prova på-verksamhet varannan fredagskväll. Syftet var att bidra till ökad trygghet, lugn och delaktighet i ett område som Patricia beskriver som socialt utsatt. Hon beskriver att områdets centrum vid tidpunkten alltmer hade blivit en samlingspunkt för ungdomsgång under kvällstid. Parallellt med det drog sig näringsidkare därifrån och föreningar fick svårare och svårare att rekrytera nya medlemmar på grund av områdets dåliga rykte. En projektidé började ta form där tanken var att rekrytera ungdomar till föreningslivet. Projektet initierades av IFK Trollhättan och dess verksamhet Ung Fritid⁵ tillsammans med Trollhättan Stad, det kommunala bostadsbolaget Eidar samt några andra aktörer och föreningar.

Målen med projektet var många: 1. Väcka intresse för, samt upplysa om områdets breda föreningsliv och aktiviteter, 2. rekrytera ungdomar samt föräldrar som aktiva eller ledare i föreningslivet, 3. använda ungdomarna som positiva förebilder, 4. skapa ett stabilt nätverk mellan boende, föreningar samt övriga aktörer i området såsom skola, fritidsgårdar, fältenhet,

⁵ Ung Fritid är en verksamhet som drivs av IFK Trollhättan. Verksamheten drivs genom föreningsstöd från Kultur- och fritidsförvaltningen. På IFK Trollhättans hemsida beskrivs syftet med Ung Fritid vara att: "uppmuntra och stödja olika former av insatser som bidrar till tolerans och förståelse. Dessutom ska man stimulera underrepresenterade grupper, i första hand barn och ungdomar, till ökat deltagande i fritids- och kulturlivet. Projektet ska även bidra till integration och kontakt med såväl svenska språket och svensk kultur som andra kulturer och språk." (<https://www.svenskalag.se/ifktrollhattan/sida/32486/ung-fritid>, hämtad 2021.09.07)

bostadsbolag, polis med flera, 5. skapa ett tryggt område att bo och leva i, genom relationer och tillgänglighet samt arbeta förebyggande och kunna erbjuda alternativ till destruktiv sysselsättning, 6. arbeta med attityd och värdegrundsfrågor och 7. främja integration, inkludering och delaktighet.

”Fantastiska relationer har byggts dessa kvällar”

Projektet tycks ha blivit välbesökt omgående, redan som pilotprojekt, innan ansökan om projektmedel från Allmänna arvsfonden skickades in. Under projektåren då verksamheten finansierades av Allmänna arvsfonden uppger Patricia att 250–300 ungdomar besökte verksamheten varannan fredagskväll i tre år. ”Det blev över förväntan. Finns nog inte ett barn eller ungdom i åldersgrupperna och från de tre närmsta stadsdelarna som inte någon gång besökt Sporty Friday”, säger hon. Många tycks alltså ha deltagit på fredagarna, och en hel del har också börjat idrotta trots att de inte gjort det tidigare. Patricia menar dock att det hade varit önskvärt om än fler hade velat bli medlemmar i ordinarie föreningsverksamheter. Hon tror att kostnader såväl som tillgänglighet kan ha varit hindrande i detta. Sport Friday har betytt mycket för unga i området, säger Patricia. Dels för att det bidragit till roliga aktiviteter, dels för att det fungerat som en social samlingsplats. På frågan vad Patricia ser som projektets främsta framgång svarar hon:

Fantastiska relationer har byggts dessa kvällar, de här åren. Unga har deltagit, föräldrar har känt sig trygga med platsen och ledarna. Väldigt många ungdomar har fått testa sina ledaregenskaper, fått utbildning samt både chans att tjäna lite extrapengar men främst så har de fått referenser som varit av stor vikt för dem. Vi har ett 10-tal som börjat (som ledare, rapportskrivarens förkl.) i Sporty och nu finns runt om i olika verksamheter i staden, såsom fritidsgårdar och skola.

Jag intervjuar en av dem som var ungdomsledare i Sporty Friday. Hon betonar vikten av den sociala aspekten, och den fysiska – att ha någonstans att vara. Många unga som brukade hänga ute i området flyttade in under dessa fredagar: ”det blev en annan sammanhållning där inne, då hade man ju någonstans att hänga där det var varmt, vi kunde utöva sporter” förklarar hon, ”det blev lite som vårt vardagsrum typ”.

Den sociala, och relationsskapande, aspekten av Sporty tycks dock ha skapat en del friktioner. Enligt Patricia fanns det aktörer som motsatte sig att projektet öppnade upp för ett bredare syfte än att utöva sport:

Många tycker inte vi ska ha värmestugor eller bedriva den typen av socialt arbete men det har genererat i att vi faktiskt har fångat upp många som man inte lyckats med annars. Relationerna är oerhört viktiga, likaså att målgruppen fått se förebilder inom sin egen åldersgrupp ta ansvar som ledare med mera och gynnats av det.

Det framgår inte helt vilka det är som Patricia menade motsatte sig att Sporty fyllde en funktion som ”värmestuga” som förutom idrott satsade på relationsbyggande arbete och som

inkluderade ungdomar som inte var där primärt för att idrotta. Vid mitt samtal med ungdomsledaren poängterar hon också återkommande Ung Fritids, och sedermera Sportys, relationsskapande tillvägagångssätt och de fördelar hon ser med det. Att Ung Fritid är en verksamhet i civilsamhället underlättar det förtroendefulla relationerna, tror hon:

Vi märker ju hur ungdomarna tyr sig mer till Ung Fritid (...) för Ung Fritid har inte samma, de har inte samma regelverk när det kommer till att anmäla eller, orosanmäla eller likande, vilket gör att ungdomarna oftast tyr sig till oss och öppnar upp sig på ett annat sätt.

Det finns många intressanta aspekter i det Patricia och ungdomsledaren säger. Båda upplever att verksamheten Ung Fritid lyckas väl med att skapa relationer som får de unga att närma sig dem. Patricia ser det som att Sporty utövade en form av socialt arbete. Jag vill här på ett generellt plan dra en parallell till det Herz (2016a) kallar ett *levande socialt arbete*, vilket han menar är det sociala arbete som sker i det lokala, i människors vardag och som bygger på möten och relationer – och framför allt på att lyssna och vara lyhörd. Givet de roller som verksamheter i det civila samhället har – bland annat att företräda grupperns intressen, men också att binda samman grupper och verka för gemenskap (Harding 2012) – ligger det relationsbyggande, bredare sociala arbetet, *det levande sociala arbetet*, möjligen mer nära till hands för lokala föreningar och organisationer än för socialtjänsten, vars sociala arbete tenderar att vara klientorienterat (Herz 2016a; Sernhede 2018).

Höga trösklar när kommunen tar över

När finansieringen från Allmänna arvsfonden tog slut tog kommunen över det organisatoriska och finansiella ansvaret för projektet. Även om kommunen tyckte att projektet var bra och hade intentionen att driva Sporty Friday vidare uppstod en hel del problem, och satsningen lades ner tidigt under år 2020. Jag intervjuar områdeschefen för föreningsstöd på Kultur- och fritidsförvaltningen i Trollhättan som har varit samverkanspartner i Sporty sedan start och frågar hur det blev när kommunen tog över. Han beskriver att kommunen tyckte att projektet var så pass bra att man ville gå vidare med det, vilket också skedde. Däremot inträffade en del förändringar när kommunen tog vid. Uppdraget hamnade på Kultur- och fritidsförvaltningen och det blev fritidsgårdarna som fick ansvaret att organisera den fortsatta verksamheten med Sporty Friday.

Enligt verksamhetsledaren, Patricia, invercade förändringarna negativt på projektet. Bland annat togs ungdomsledarna bort. Kommunen ville i stället att vuxna skulle vara ledare i idrottshallarna under dessa fredagar. Tanken att unga ledare skulle fungera som förebilder försvann. ”Vi såg direkt en klar skillnad när det blev äldre som styrde i hallarna. De är av förklarliga skäl inte alls lika lockande eller roliga som tidigare ungdomar var och då upplevs inte heller sporten som rolig”, förklarar Patricia. Hon menar vidare att dessa ledares toleransnivå många gånger var för låg och kraven på ungdomarna för höga. Dessutom ställdes fredagsaktiviteter ibland in på grund av att det saknades ledare:

Vi kan heller inte ha ledare som inte förstår sitt uppdrag och kräver ombyte till rena idrottskläder, vilket alla inte har. Det är heller inte bra för

verksamheten att man vid flera tillfällen uteblir, utan förklaring eller meddelar, på grund av att man inte får tag på folk som orkar. Dessa saker hände aldrig när det var rätt personer i hallarna, det vill säga deras (föreningarnas, rapportskrivarens förkl.) ungdomar. De tyckte det var roligt, de var stolta över att få ta ansvar och arvudet de fick var också en morot för att aldrig ställa in.

De problem som uppstod efter kommunens övertagande fanns enligt Patricia inte under den tid som IFK Trollhättan och verksamheten Ung Fritid drev projektet med Allmänna arvsfondens projektmedel. Olika syn på ”öppenhet”/inkludering är vad hon beskriver som det som påverkat samarbetet negativt. Hon menar att föreningslivet har lättare att ”sänka trösklar” för att hitta nya sätt att jobba och inkludera fler än vad kommunen har. Också en av ungdomsledarna identifierar glappet mellan idéburen verksamhet och det kommunala uppdraget som en anledning till att det blev problem efter att kommunen tagit över verksamheten: när det blev ett kommunalt arbete så behöver det vara enligt kommunala riktlinjer. Vi har ju alltid varit väldigt öppna, alltså vi kollar inte det här, vi har inget regelverk på samma sätt, vi behöver inte arbeta innanför boxen (Ungdomsledare 1). En ytterligare konsekvens av kommunens övertagande var att åldersgruppen över 17 år inte längre omfattades av projektet eftersom kommunens fritidsgårdar inte vänder sig till äldre ungdomar. Områdeschefen från Kultur- och fritidsförvaltningen ser flera olika orsaker till att Sporty Friday till slut lades ner. Precis som de andra ser han en krock mellan den ideella och kommunala verksamheten som en orsak – framför allt synen på regler, andra är lokalens utformning samt Sporty Fridays dubbla syften. Han beskriver Sporty Friday som en verksamhet som hade två förgreningar, det ena var att möjliggöra för ungdomar att få prova på att idrotta, det andra kom att involvera de ungdomar som kom dit för att hänga, mötas och prata. Det senare gjorde att det blev en del störningar och problem i lokalen. Det har, menar han, helt enkelt funnits olika åsikter om vilka regler som ska gälla och vilka beteenden som är acceptabla och ej. Här, menar områdeschefen, har föreningarnas tröskel varit lägre och acceptansen högre, medan man från kommunens sida velat skapa tydliga regler kring verksamheten som besökarna behöver följa för att få delta eller vistas i lokalerna.

Med tiden uppstod oroligheter på och i anslutning till Sporty Friday och media skrev om olika händelser i tidningen. Till slut valde kommunen att stänga ner verksamheten.

Bedömningen är att Sporty Friday tycks ha varit välfungerande och välbesökt under de första tre projektåren då Allmänna arvsfonden finansierade projektet. Att det sedan uppstod en del problem när kommunen tog över visar kanske framför allt att det finns en del krockar mellan det civila samhället och kommunen, något som blir tydligt i relation till många projekt i den här utvärderingen. Jag kommer att föra ett övergripande resonemang kring det i utvärderingens slutdiskussion.

UTVÄRDERING DEL 2: ÖVERSIKTLIG UTVÄRDERING AV 24 PROJEKT

I utvärderingens andra del följer nu en mer översiktlig genomgång av resterande 24 projekt. Beskrivningarna av dessa projekt är därmed mindre utförliga och i regel textmässigt kortare. Projekten presenteras i slumpvis ordning.

4. Idrottens ledarbank

Projektnamn: Idrottens ledarbank

Projektägare: RF-SISU Jämtland-Härjedalen

Projektets startår: 2017

Projektets slutår: 2020

Bidrag från Allmänna arvsfonden: 3 507 990 kronor

Projektets målgrupp och ålder: Målgruppen är ungdomar 15–25 och idrottsföreningar

Med anledning av att det råder ett stort behov av ledare till idrottsrörelsen uppstod idén att skapa en hemsida som skulle fungera som en ”anslagstavla” för att rekrytera unga ideella ledare till idrottsrörelsen. Syftet med projektet var således att etablera Idrottens ledarbank som ett rekryteringsverktyg i Jämtlands län och andra län för att på så sätt möta den stora efterfrågan av unga ledare till idrottsföreningar. Ledarbanken är alltså både till för unga som vill bli ledare samt för föreningar som söker ledare.

Under det första två åren omfattades projektet av Jämtlands län. Under projektets tredje år kontaktas andra distrikt för att eventuellt etablera Idrottens ledarbank även där.

Nya sätt att rekrytera unga ledare till idrottsrörelsen

Projektet arbetade dels med informationsspridning och rörde sig på skolor och på idrottsevenemang, dels med digital marknadsföring på sociala media. Projektet jobbade operativt med att försöka motivera unga att engagera sig som ideella ledare inom idrotten och har särskilt samarbetat med Parasport Jämtland-Härjedalen, olika specialidrottsförbunden i länet samt reklambyrån Redema. Samarbeten har också funnits med ett antal kommuner samt skolor i länet. Projektledaren uppger att projektet har nått ut till fler besökare än vad som sattes som mål initialt.

Upplevelsen från projektets sida är att föreningar oftast är positiva till det arbete som Idrottens ledarbank gör då dessa många gånger är i stort behov av unga ledare. Dock uppges det ha varit svårare att motivera unga att bli ledare i idrottsrörelsen. En huvudsaklig utmaning uppges ha varit att övertyga målgruppen om dess viktiga roll för idrottsrörelsen. Allra svårast är det att nå ut till ungdomar som inte redan är engagerade i idrottsföreningar. Under projektets sista år rekryterades nio ungdomar för att berätta om sina roller som ledare i idrottsföreningar. Dessa sågs som ambassadörer för projektet. Genom ambassadörerna uppges att projektet nådde ut till fler unga under det sista året.

En försvårande omständighet är enligt projektledaren den klyfta som finns mellan unga och idrottsrörelsen, en rörelse som bygger på gamla strukturer och behöver förnyas för att lyckas rekrytera unga ledare. Särskilt behöver föreningar och rörelsen i stort utnyttja den potential som digitala plattformar och sociala media erbjuder. Detta kräver dock ekonomiska medel, vilken rörelsen inte alltid har. Han förklarar i sitt enkätsvar: ”Idrottsrörelsen är uråldrig på flera punkter, och ungdomarna för moderna (...). Det digitala erbjuder oändliga möjligheter att synas på rätt sätt, vid rätt tidpunkt och för rätt personer. Men det kostar därefter också.”

Precis som för flertalet andra projekt i den här utvärderingen präglades projektets sista år av pandemin på olika sätt. Underlättande för projektet uppges vara att de arbetar på ett idrottsförbund med ett stort kontaktnät med idrottsföreningarna.

Det digitala verktyget har tagit form och lever vidare

Projektet har haft ett tydligt och väl avgränsat mål – att etablera Ledarbanken som rekryteringsverktyg. Projektet är vid tiden för utvärderingen avslutat och en digital anslagstavla och rekryteringsverktyget Idrottens ledarbank är etablerat på nätet under adressen www.idrottensledarbank.se. Hemsidan Idrottens ledarbank och dess funktion drivs enligt uppgift vidare av RF-SISU Jämtland Härjedalen, men med en stramare budget. Av hemsidan framgår att ett annat län har anslutit sig till verktyget och att ett annat är på gång. Projektet har också en Facebook-sida. De annonser som finns på Ledarbanken efterfrågar inte nödvändigtvis unga ledare, däremot omfattas målgruppen trots det av effekterna av ledarbanken då det nästan enkom är barn och ungdomsidrott som efterfrågar ledare där. Vad gäller uppgiften att motivera unga att engagera sig som ideella ledare inom idrottsrörelsen torde det vara ett långsiktigt arbete som behöver ske på flera olika samhälleliga plan. Hur väl just projektet Idrottens ledarbank har lyckats med detta är därmed svårbedömt.

5. Puck eller boll – Domaren spelar roll

Projektnamn: Puck eller boll – Domaren spelar roll

Projektägare: RF-SISU Dalarna

Projektets startår: 2016

Projektets slutår: 2019

Bidrag från Allmänna arvsfonden: 2 065 051 kronor

Projektets målgrupp och ålder: Primärt unga domare mellan 15 och 25 år, med fokus på tjejer.

Den andra målgruppen är aktiva i åldern 12–19 år. Men projektet riktar sig även till erfarna domare, föreningsledare med ansvar för domarfrågor och tränare/ledare i lagidrotter samt föräldrar.

Min känsla är att de unga domarna har uppskattat att de blivit uppmärksammade, att det finns utbildade matchvärdar i vissa idrotter som kan stötta domarna, att de fått en röst och att tjejerna har blivit

uppmärksammade, men det är långt kvar till jämställdhet inom domarkåren och i de beslutsfattande leden, ex domarkommittéer och domaransvariga (Initiativtagare och kontaktperson, ur enkät)

Projektiden till Puck eller boll – Domaren spelar roll hade sin utgångspunkt i unga domares tuffa arbetsmiljö. Ett särskilt problem är vuxna (till exempel tränare eller föräldrar) som betar sig illa mot de unga domarna under deras uppdrag på planen. Det uppges också att unga domare inte alltid varit nöjda med sina domarutbildningar som inte i tillräckligt hög grad har varit anpassade till deras position som ungdomar. Ett ytterligare problem är att vuxenstödet är bristande eller saknas. Även då förbunden utbildar många har de svårt att behålla dem, särskilt tjejerna. Bristande mångfald bland domare påtalas också som ett problem.

Projektet syftade således till att förbättra arbetsmiljön för unga domare genom påverkansarbete, informationskampanjer och utbildning. Målen med projektet var att påverka förbunden att arbeta med värdegrund och se över sina utbildningar så att de bättre anpassades till den nivå domaren dömer på, att öka mångfalden inom domarkåren, att införa mentorer för nya domare, att arbeta för att förbunden ska arbeta mer långsiktigt, till exempel genom att fortbilda domare, samt arbeta för att fler tjejer ska få chansen att döma på ungdomsnivå. Hela Dalarna omfattades av projektet. Målet var att nå ut till och jobba med 100 föreningar utspridda i länet.

Målet är fler tjejer som dömer och bättre arbetsvillkor för unga domare

Projektets främsta aktiviteter har varit matchvärdutbildningar, träffar och/eller utbildningar för unga domare samt värdegrundsarbete i föreningarna. Projektet har spridit kunskap bland annat genom en hemsida samt en Facebook-sida. Material, banderoller, flaggor och roll-ups har spridits till idrottshallar i länet. Projektloggan finns på de matchvästar man får efter att ha genomgått utbildningen. Kunskapsspridning har också skett via föreläsningar (till exempel på temat attityder och jargonger). Projektet har också deltagit på sommaridrottsskolor, träffar med föreningar och förbund, medverkat i radio med mera.

Målgruppen uppges ha deltagit i planeringen av projektet. Ett tjugotal ungdomar från olika lagidrotter deltog i diskussioner och möten innan projektansökan skickades in. Projektet har samarbetat med Dalarnas Fotbollsförbund, Dalarnas ishockeyförbund, i viss mån Svenska ishockeyförbundet, Dala/Gävleborgs Handbollsförbund, Dalarnas innebandyförbund och bandyförbundet Distrikt Nord. Det har emellertid i viss mån varit svårt att hitta bra mötesplatser för ungdomarna samt att få dem att avsätta den tid som behövdes för projektet då de är fullt upptagna med skola och idrottar själva.

Vissa mål har uppnåtts, andra inte. De mål som sattes upp från början uppges till viss del ha modifierats, vilket har att göra med att projektledare byttes två gånger, det faktum att initiativtagaren till projektet inte hade tid att arbeta i det samt det faktum att de flesta inom föreningar och förbund arbetar ideellt och därmed inte får tiden att räcka till. Andra hinder som stöttes på under arbetet var ett upplevt lågt intresse hos domarkommittéer samt att vuxna

inom vissa förbund har varit av uppfattningen att värdegrundsarbete och domarfrågan är sådant som de klarar av själva i förbunden. Initiativtagaren till projektet ger uttryck för viss besvikelse för att projektet inte gjort än mer. Något som enligt utsago uppnåtts är att fler kvinnor under projektets gång faktiskt har utbildat sig till domare och sedan fortsatt som aktiva domare inom lagidrott. Man säger från projektets håll också att det finns en högre medvetenhet kring domarrollen och att de måste stötta domarna bättre och samverka med föreningarna och RF-SISU för att jobba med värdegrundsarbete, attityder och jargonger inom lagen. Namnet och loggan kommer också att leva kvar ”och påminna alla om att domaren ska behandlas med respekt precis som alla andra aktiva inom idrotten och det är jätte viktigt tycker jag. Att vi strävar efter att fler tjejer törs och vill döma på högre nivå”, skriver initiativtagaren till projektet i enkäten. Hon menar vidare att det finns goda chanser att arbetet med dessa frågor kommer att fortsätta, även om det tar nya former och sker i andra konstellationer.

Projektidén är tydlig och ringar in ett reellt och allvarligt problem. Att förändra attityder, som projektet delvis hade som mål, kan dock vara svårt, särskilt på kort tid. Dessutom är projektets målgrupp ungdomar och unga vuxna, men idrottsföreningarna drivs till stor del av vuxna ledare, frivilliga och föräldrar och deras värderingar. Detta faktum kan göra normförändringar svåra att genomföra. Initiativtagaren till projektet indikerar också att det har varit svårt att få gehör bland föreningarna. Projektet tycks dock ha gett upphov till vissa förändringar, och drivs enligt uppgift till viss del vidare genom RF-SISU Dalarna. Vid en återkoppling med projektet under hösten 2021 framgår att det som lever kvar i projektet är att man fortfarande erbjuder matchvårdsutbildningar. Dock har intresset varit lågt på grund av pandemin.

6. Unga engagerar unga

Projektnamn: Unga engagerar unga

Projektägare: Kvinna till Kvinna

Projektets startår: 2014

Projektets slutår: 2017

Bidrag från Allmänna arvsfonden: 3 682 000 kronor

Projektets målgrupp och ålder: den primära målgruppen var unga mellan 16 och 25 som vill engagera sig i frågor om kvinnor, fred och säkerhet. Den sekundära målgruppen var unga 13–25 som vill få kunskap om kvinnors situation i konfliktområden.

Organisationen Kvinna till Kvinna bedriver ett arbete som går ut på att stötta och samarbeta med lokala kvinnorrättsorganisationer i krigs- och konfliktdrabbade länder. Nationellt arbetar Kvinna till Kvinna med att informationsspridning, kunskapsspridning och påverkansarbete. Projektidén till Unga engagerar unga kom ur en ökad efterfrågan på kunskap om kvinnors rättigheter och hur kvinnor påverkas av krig och konflikt i de länder där Kvinna till Kvinna är verksamma. Projektskaparna hade också identifierat ett ökat intresse för hur jämställds- och fredsarbete bedrivs av svenska organisationer lokaliserade i dessa länder/kontexter.

Syftet med projektet var att starta lokala volontärgrupper där unga kunde kanalisera sitt engagemang och utbilda sig själva i de frågor som Kvinna till Kvinna arbetar med. I sin tur

skulle dessa unga personer utbilda andra unga genom föreläsningar, workshops, rollspel och samtal. Målet var att skapa engagemang och höja kunskapen om kvinnors situation i konfliktzoner och kvinnors rättigheter ur ett internationellt perspektiv.

Lokala volontärgrupper och systerskap

Lokala volontärgrupper startades i Stockholm, Göteborg, Malmö, Umeå, Uppsala och Linköping. De lokala volontärgrupperna bedrev också sitt arbete i närområdena runt dessa städer. En person hade en heltidsanställning i projektet under hela projekttiden. Under det sista året tillkom ytterligare en person på halvtid. Projektets främsta aktivitetsområde beskrivs ha varit kunskapsbildning, informationsspridning samt metodutveckling. Det bedöms att projektets informationsspridningsinsatser nådde ut till ca 30 000 unga. Under det andra projektåret fanns 150 lokala volontärer.

Målgruppen beskrivs ha deltagit i planeringen av projektet. De unga som under projektets gång har engagerat sig som volontärer har återkommande deltagit i möten med Kvinna till Kvinna, volontärträffar samt utvärderingar. Volontärerna har själva planerat vilka lokala aktiviteter de velat genomföra. Några volontärer har också varit ledare för studiecirkel. Inför varje nytt projektår anordnades möten där volontärer från de olika lokala grupperna träffades tillsammans med projektledaren för att planera kommande aktiviteter. Projektledaren tror att målgruppens deltagande i projektet överlag har upplevts positivt. De tycks ha upplevt att de har haft stort inflytande i projektet. Detta styrks av de löpande utvärderingar som projektet har gjort med de aktiva. Många som började engagera sig i början av projektet sägs fortfarande vara engagerade i lokala volontärgrupper

Projektet samarbetade med en ansevärd mängd andra föreningar, organisationer och verksamheter. Dessa var bland annat Sensus studieförbund, olika universitet, utrikespolitiska föreningar, studentföreningar, Röda Korset ungdom, IKFF, Tjejjouren Malmö/Lund, Uppsala tjejjour, Operation 1325, FN-föreningar, Agenda Jämlikhet, Flickplattformen, Globalportalen samt lokala rättighetsorganisationer.

Att projektet nådde ut till så många unga samt skapade flertalet samarbeten beskrivs som projektets främsta resultat. Projektet tog också fram utbildningsmaterial och metoder som fortfarande används och sprids genom de volontärgrupper som lever kvar. Att projektet ”byggde broar” kvinnor och tjejer emellan beskrivs vidare som ett viktigt resultat:

Dessa fick ökad kunskap, förståelse och ökat engagemang i frågor som rör kvinnors rättigheter, kvinnors situation i krig och konflikt och internationellt arbete för kvinnors rättigheter. Att vi byggde broar och skapade förutsättningar för systerskap genom att tillsammans med unga kvinnor och tjejer starta volontärgrupper runt om i Sverige och att dessa grupper blev självständiga och engagerade varandra (unga till unga). (Projektledare, ur enkät)

En utmaning med projektet var att bibehålla ett långsiktigt engagemang bland volontärerna. Det kunde också vara svårt att hitta lokaler som volontärerna kunde träffas i lokalt. Det upplevdes också ibland vara svårt att ge ett fullgott stöd från projektledningens/organisationens håll eftersom volontärgrupperna var geografiskt utspridda i landet. En upplevd svårighet var därmed att bibehålla volontärernas engagemang i verksamheten. Det beskrivs också att fler och fler volontärer med tiden valde att stanna kvar i volontärverksamheten också under lång tid. Samarbetet med Sensus och den metodutveckling som kom ur detta samarbete beskrivs också ha underlättat genomförandet av projektet. En del volontärer fick ta extra ansvar som cirkelledare vilket också tycks ha varit positivt. Under projektets gång ökade förfrågningarna om att få ta del av projektets lokala arbete från skolor och ungdomsverksamheter.

Projektledaren uppger att av de unga som engagerade sig i projektet (den primära målgruppen) beskrivs majoriteten vara unga kvinnor med akademisk utbildning. Det beskrivs som att det var svårt att nå ut till unga utan akademisk utbildning.

Spår av projektet lever kvar

Den initiala projektiden tycks ha bestått under hela projektets gång och inte förändrats nämnvärt. Dock tog en ny projektidé form mot slutet av projektiden. Bland de unga som engagerade sig lokalt i projektet fanns en vilja att starta upp projekt tillsammans med nyanlända kvinnor och tjejer. Detta ledde senare fram till det pågående projektet Gemaket (finansieras av Allmänna arvsfonden). Gemaket-grupper finns i skrivande stund i Malmö, Stockholm, Uppsala och Göteborg.

Den volontärverksamhet som startades genom projektet Unga engagerar unga bedrivs idag i samarbete med Sensus och finansieras av Sida INFO (tom 2021). Allmänna arvsfonden finansierar systerprojektet Gemaket (tom juni 2020) som i sin tur arbetar med att få ytterligare finansiering för att bedriva studiecirkel i mindre format. Projektledaren bedömer att det engagemang och den kunskap som kom ur Unga engagerar unga lever vidare i olika former genom volontärgrupper, informationsspridning, studiecirkel och folkbildningsverksamhet i Stockholm, Göteborg, Malmö, Umeå, Uppsala och Linköping.

Efterfrågan från skolor uppges finnas kvar. Diverse metodmaterial har tagits fram, bland annat en handbok för informatörer vilken används i den nuvarande volontärverksamheten. Projektet skapade också ett digitalt intranät/plattform för att skapa förutsättningar för kommunikation och informationsutbyte mellan olika lokala volontärgrupper.

Organisationen Kvinna till Kvinna är en väletablerad organisation. Bedömningen är att projektet hela tiden har legat nära Kvinna till Kvinnas uppdrag (att sprida kunskap om kvinnor i konfliktområden med mera) såväl som projektets mål (att sprida denna kunskap genom att engagera unga som i sin tur engagerar andra unga). Detta har troligen spelat in i att projektet tycks ha varit välfungerande. Den geografiska spridningen tycks delvis ha varit ett problem, men det har avhjälpits av återkommande möten i Stockholm samt uppbyggandet av ett intranät. Projektet har uppenbarligen satt sina spår eftersom volontärgrupper fortfarande

finns kvar och ett systerprojekt föddes ur projektet. Också här kan det spela in att Kvinna till Kvinna är en så pass väletablerad verksamhet som har kunskap om volontärverksamhet såväl som att organisationen attraherar många unga som är intresserade av dessa frågor.

7. Kompisförmedlingen

Projektnamn: Kompisförmedlingen

Projektägare: ABF Södra Småland

Projektets startår: 2017

Projektets slutår: 2020

Bidrag från Allmänna arvsfonden: 3 522 870 kronor

Projektets målgrupp och ålder: Unga och unga vuxna i åldern 13–24 år med, eller med misstanke om, en NPF-diagnos och som har stor skol- eller arbetsmarknadsfrånvaro alternativt kraftigt anpassad skolgång/arbetsituation och som är socialt isolerade/begränsade till den allra närmsta familjen.

Projektet Kompisförmedlingen uppstod genom att en förälder/styrelsemedlem i Attention Kronoborg tog upp problematiken med att det finns hemmasittande ungdomar med eller med misstänkt NPF-diagnos. ABF initierade en kartläggning över situationen vilken sedermera ledde fram till projektansökan. Projektet går ut på att ta fram en metod och ett tillvägagångssätt för att bryta isoleringen hos hemmasittande ungdomar med NPF-diagnos. Syftet var att bryta den frivilliga eller ofrivilliga isoleringen som verksamheten menar att unga personer med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning ofta hamnar i.

Kompisförmedlare ska stötta i socialiseringsprocessen

Projektet går ut på att ett antal personer utbildas till kompisförmedlare vars uppgift är att stötta unga ur målgruppen i sina socialiseringsprocesser. Utbildningen som kompisförmedlarna får bygger på folkbildningspedagogisk grund vilket innebär att metoden växer fram i samtal med deltagarna och att erfarenheter och förmågor är avgörande. Utbildningen är två dagar och ”kompisarna” får bland annat lära sig om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, bemötande, tydliggörande pedagogik och realistiska målsättningar. Projektet fanns i Växjö, Tingsryd, Alvesta och Uppvidinge kommuner.

Målet med projektet var att nå 50 aktiva deltagare ur målgruppen samt att sammanställa resultatet från projektet i en metodskrift för vidare spridning av metoden.

Deltagare har själva eller med hjälp av närstående, socialsekreterare, kurator, LSS-handläggare eller annan person tagit kontakt med Kompisförmedlingen för att få medverka i projektet. De flesta som sedan blivit erbjudna en utbildad ”kompis” uppges ha tackat ja. Deltagarna har sedan deltagit i olika aktiviteter med sin ”kompis”. De har även deltagit i planeringen av de aktiviteter som genomförts med ”kompisen”. Vid tidpunkten för enkäten (sommaren 2020) hade verksamheten kartlagt och erbjudit 32 personer en ”kompis” från Kompisförmedlingen. Under det andra projektåret uppges vidare att ungefär 25 aktiva

”kompisar” deltar i projektet. Projektet har samarbetat med bland annat Region Kronoberg, Barn och Ungdomshabiliteringen, Vuxenhabiliteringen, Barn- och ungdomspsykiatriska kliniken, Attention Kronoberg, elevhälsan i Växjö kommun samt socialsekreterare, anhörigkonsulenter och LSS-handläggare i de fyra kommunerna projektet var verksam i.

Projektets främsta aktivitetsområde uppges ha varit att skapa tillitsfulla relationer mellan timanställd ”kompis” och deltagare med målet att bryta isoleringen successivt. Detta har bland annat skett genom olika aktiviteter såsom att ta en fika, gå på promenader, spela spel, gå på bio, gå på restaurang med mera. Aktiviteter har även skett i hemmet. Det handlade också om att kommunicera via olika kanaler såsom Snapchat, sms, Discord eller Skype. Projektledningen uppges att aktiviteterna har anpassats efter deltagarens behov och funktionsvariationer. Under pandemin antog träffarna digital form.

Växande målgrupp och kommunala nedskärningar

Projektet uppges ha blivit större än vad som planerats vilket sammankopplas med att målgruppen är en stor och växande grupp. Projektledningen påpekar att nedskärningar i kommuner drabbar gruppen svårt. Man menar vidare att det ibland går både fortare och lättare att få en kompisförmedlare än en kontaktperson eller ledsagare genom kommunen. I projektets rapport från år två står det:

Vi har fått till oss av flera sökande att flertalet LSS-handläggare har rekommenderat Kompisförmedlingen då de själva inte hittat personal men även att LSS-handläggare har givit avslag på KP/LS (kontaktperson/ledsagare, rapportskrivarens förkl.) om man har en Kompis från Kompisförmedlingen- vilket inte är regelrätt då vi är ett projekt och inte innefattas av en rättighetslag. Projektet har vid kontakten med kommundienstämman varit mycket tydliga med att projektet ej är en ersättning från för kommunens verksamhet, däremot kan kompisförmedlingen fungera som ett frivilligt komplement för den enskilde deltagaren och att vi från projektet gärna ser samverkansmöjligheter. Men projektet får ej ta över kommunens ansvar eller finansiera kommunala åtaganden.

Av citatet går det att förstå att projektledningen upplever att de i någon mån riskerar att ersätta aspekter av det kommunala ansvaret för målgruppen. Det indikerar också att gränslinjerna mellan Kompisförmedlingens uppdrag som aktör i det civila samhället och det kommunala ansvaret för målgruppen för de kommunala tjänstemännen tycks otydlig och man har känt sig tvungen att poängtera dessa olika roller för berörda tjänstemän. Citatet sätter, liksom andra exempel i den här rapporten, fingret på den inneboende utmaningen som kan komma med otydliga gränsdragningar mellan det civila samhällets och kommunens samhällsroller samt med ökade välfärdsstatliga nedskärningar (Harding 2012b, Herz 2021). Projektet har också fått tacka nej till många ansökningar om ”kompis”, detta då sökande inte befunnit sig inom projektets åldersspann, bott utanför projektets upptagningsområde eller inte haft någon form av NPF.

I enkäten anges att deltagarna i projektet har haft en positiv upplevelse av deltagandet. En synergieffekt uppges vara att hela familjers mående har förbättrats: ”även de närstående har i intervjuer, enkäter och samtal uppgett att inte bara ungdomen/unga vuxna mår bättre, utan familjen i stort”. Underlättande faktorer i projektet uppges ha varit att regelbundna ”kompisträffar” har skapat en ”vi-känsla”. Man har haft reflekterande diskussioner kring sådant som inte fungerar. Goda samarbeten med samverkanspartners och en buffert med ”kompisar” för skyndsam matchning uppges också från projektledningens håll ha haft positiv inverkan på projektet. Kontinuerlig kontakt mellan verksamhetsledare, närstående och ”kompis” beskrivs som en framgångsfaktor. Det har också varit stor efterfrågan på Kompisförmedlingens sätt att arbeta, vilket från projektledningens håll ses som mycket positivt.

Det har emellertid varit svårt att nå ut till hela den tilltänkta målgruppen. Projektledningen uppges att det har varit svårast att nå unga vuxna över 18 år som flyttat hemifrån, då de i detta läge inte ”måste” ta hjälp från välmenande föräldrar/vårdnadshavare/närstående. Andra försvårande omständigheter uppges omfatta både ”kompisar” och deltagare.

Gällande ”kompisarna” uppges projektledningen att det tidvis har varit svårt att få dem att finna glädje i sin roll och stanna kvar i uppdraget. En del har tyckt att uppdraget har känts ensamt och enformigt och att inga framsteg sker med deltagaren. Vissa ”kompisar” uppges också ha haft olika NPF-diagnoser och har därmed behövt oväntat mycket stöd och stöttning från projektledningen. En utmaning har till exempel varit att få dem att skicka in sina veckovisa uppdateringar. ”Kompisar” har ibland hoppat av projektet i tidigt stadium, men ibland också i ett senare stadium när relationer redan är uppbyggda. Det uppges också att vissa deltagare har haft svåra diagnoser vilket har varit en utmaning för ”kompisarna”. En annan svårighet som nämns är att deltagares vårdnadshavare ställer orimliga krav på ”kompisens” uppdrag och tid. Under projektets gång har vissa deltagare hoppat av, av orsaker som flytt eller att deras mående har försämrats.

Nya lärdomar och förhoppningar om att metoden sprids vidare

På grund av covid-19 förlängdes Kompisförmedlingens projekttid. Projektets sista år beskrivs, trots pandemin, ha gått över förväntan och lett fram till nya lärdomar, bland annat att det digitala mötesformatet passar målgruppen mycket bra. I ett återkopplande e-mejl till mig skriver man:

Vi fick hitta nya vägar att bryta isoleringen hos ungdomarna, digitalt, vilket också fick ta plats i metodboken. Så här i backspegeln var det extra lärorikt att hitta nya arbetssätt och tillvägagångssätt för att fortsätta och upprätthålla de fina kompisrelationer som under projekttiden byggts upp. Det vi också kan se är att digitala arbetssätt för denna målgrupp är ett mycket bra komplement till fysiska träffar då det upprätthåller kontinuiteten även om någon blir sjuk eller just den dagen inte klarar att träffas IRL.

Under det sista året färdigställdes också metodboken Kompisförmedlingen - vägen ut ur isolering för ungdomar med NPF (Klarefelt & Svanhall 2021) som sedan skickades ut till alla Sveriges 290 kommuner, alla ABF:s lokalavdelningar samt till alla som på ett eller annat sätt medverkat och bidragit i projektet. Som avrundning – när boken var tryckt och klar – hölls flertalet webinarier om projektet med fokus på metoden som tagits fram. Boken och webinarierna uppges ha lett fram till många intresseanmälningar om att lära sig om metoden samt dialoger med potentiella samarbetspartners.

Kompisförmedlingen som projekt är i skrivande stund avslutat, men ABF Södra Småland uppges ta uppdrag, på offert, för att utbilda kontaktpersoner åt kommuner om så önskas. Man har också startat studiecirkelar riktade mot anhöriga samt planerar att starta möten i cirkelform även för målgruppen.

Projektet förefaller ha lyckats väl med de ambitioner som fanns för projektet och metodboken har fått spridning. Kompisförmedlingen tycks överlag ha identifierat en typ av insats som efterfrågas av många, både anhöriga och handläggare på kommun. Baserat på det material jag har att tillgå är det däremot svårare att säga något om huruvida insatsen även har efterfrågats av målgruppen själva. Enligt utsago uppskattar de deltagande unga generellt verksamheten, men det framgår också att det finns svårigheter. Till exempel beskrivs i den enkät som projektet svarat på för den här utvärderingens räkning ett fall där en deltagare inte ville ta emot en ”betald kompis”. Det beskrivs också att de timanställda ”kompisarna” har stött på en hel del svårigheter i mötet med deltagare och deras familjer. Den problematik kompisförmedlarna möter tycks många gånger vara komplex, och en fråga jag ställer mig är om det ibland kan vara ett stort ansvar att axla. Min fundering kommer inte minst från de indikationer projektledningen ger gällande kommunens nedskärningar samt uppgifter om att kommunen enligt projektansvariga hänvisar brukare till kompisförmedlingens insatser. Detta, ska påpekas, är ingen direkt kritik riktad mot projektet, utan snarare en kommentar riktad mot de välfärdsstatliga strukturer som omger det.

8. Ungoteket

Projektnamn: Ungoteket

Projektägare: Västergötlands orienteringsförbund

Projektets startår: 2016

Projektets slutår: 2020

Bidrag från Allmänna arvsfonden: 3 165 213 kronor

Projektets målgrupp och ålder: Primär målgrupp är unga 14–25 år som vill vara med och skapa idrott. Sekundära målgrupper är personer och grupper som tar del av det som den primära målgruppen skapar samt föreningar i vilka den primära målgruppen är aktiva.

Västergötlands orienteringsförbund uppfattade ett behov av att föryngra och utöka antalet ledare och funktionärer i föreningslivet och initierade projektet Ungoteket. Målet var att få fler att vara med och ”skapa idrott” samt sprida kunskap om hur idrott ”blir till” bland de yngre deltagarna.

Den person ur verksamhetsledningen som svarar på min enkät beskriver hur ett grundproblem idag är att många unga saknar kunskap om hur föreningar och föreningslivet är uppbyggda och fungerar. Projektet syftade således till att verka för ett ökat engagemang bland yngre (och deras föreningar) att lära sig mer om sin idrott och hur den ”blir till”. Projektet ville på så sätt skapa utrymme för unga i ett annars vuxendominerat föreningsliv och få ungdomar att känna att de är delaktiga och kan påverka det som sker i deras förening.

Projektet föregicks av ett mindre pilotprojekt. Allmänna arvsfonden beviljade också Ungoteket ett extra tilläggsår för att utveckla strategier för att säkra projektets överlevnad inom ramen för ordinarie verksamhet.

Unga skapar idrott

Projektets främsta aktivitetsområden har varit att utbilda unga i ledarskap, föreningskunskap, arrangemang, orienterings-IT, kartritning, banläggning och marknadsföring. Dock har fokus varit på att de unga ska skapa egna projekt i till exempel lägerverksamhet, träning, kartritning, tävling, eller andra aktiviteter som de unga har velat ägna sig åt. Projektet har drivits från Västra Götaland. Men det har också spridits till flera andra orienteringsdistrikt. Under projektets gång har man samarbetat med Svenska Orienteringsförbundet. RF-SISU samt Göteborgs Orienteringsförbund har deltagit i styrgruppen. Därutöver har samverkan utövats med andra orienteringsdistrikt som introducerat konceptet Ungoteket. Projektet har också samarbetat med andra idrottsförbund.

Projektets främsta resultat anses vara framtagandet och etableringen av Ungoteket som koncept och metod, vilken verksamhetsledaren beskriver som ”toppenbra för att engagera unga i att skapa idrott”. I själva konceptet ligger att unga ska utbildas för att sedan kunna skapa sina egna projekt. När jag får in enkätsvaren har 50 olika projekt startats med över 2 000 deltagare. En projektledare och en styrgrupp har skött övergripande planering för att kunna ge de unga projektstöd och möjlighet till utbildningsträffar. Målsättningen 30 föreningar, 180 ungdomar och beräknat 2 250 deltagare överskreds och det blev således bättre än planerat. Projektledningen är mer än nöjda och skriver i enkätsvaren: ”Vi satte upp höga mål för projektet och anser oss ändå ha överträffat dem. Mycket nöjda med utkomsten utifrån den projekttid vi kom upp med”.

Målgruppen sägs ha upplevt projektet mycket positivt. Regelbundna utvärderingar har gjorts och responsen har varit positiv. ”Ge den där generationen lite utrymme och de kan åstadkomma stordåd!”, skriver verksamhetsledaren i sina enkätsvar. En utmaning har dock varit att föreningsledare ibland inte anser att de unga i första hand ska utöva och inte skapa idrott. I och med detta har det ibland varit ”omöjligt” att få med deltagare från vissa klubbar. Som exempel på negativ inverkan på projektets genomförande nämns också ett visst

”bakåtsträveri” bland en del äldre föreningspersoner, vilket ibland gjort det svårt att nå ut till unga deltagare. Engagemanget från RF-SISU och Svenska Orienteringsförbundet uppges ha varit viktigt för projektet. Kunskap från projektet sägs ha spridits väl inom orienteringssporten. Projektet har även aktivt jobbat med att sprida kunskapen till andra idrotter. I och med att RF-SISU ingår i projektorganisationen sprids även kunskap om Ungoteket i deras kanaler.

Svenska Orienteringsförbundet tar över

När projektets finansiering från Allmänna arvsfonden löpte ut tog Svenska Orienteringsförbundet över som huvudman för Ungoteket inom ramen för ordinarie verksamhet. Konceptet drivs vidare som ett stående inslag i Svenska Orienteringsförbundets utbildningsutbud. Uppfattningen är att detta har varit ett i hög grad välfungerande projekt som uppnått sina mål, och även överskridit dem. Konceptet Ungoteket har fått spridning och drivs vidare efter projektets slut. De har en egen hemsida och finns tydligt representerade på Svenska Orienteringsförbundets hemsida. Även i detta projekt understryks vikten av att ha stöd från värdorganisationen samt ett projektledarskap som fungerar.

9. Demokratiödling

Projektnamn: Demokratiödling

Projektägare: Studieförbundet

Projektets startår: 2015

Projektets slutår: 2018

Bidrag från Allmänna arvsfonden: 4 705 970 kronor

Projektets målgrupp och ålder: ungdomar som skulle genomgå utbildning i Demokratiödling samt ungdomar som skulle utbildas till handledare, ca 15–18 år. Fokus för projektet var ungdomar i ”utsatta områden” i Stockholm.

Projektet, som beskrivs som ett folkbildningsprojekt, startade för att arbeta för att ungdomar i framför allt Alby och Botkyrkaområdet i Stockholm skulle börja odla på ett hållbart sätt. Med odlingen som utgångspunkt eftersträvade projektet också att väcka engagemang för samhällsfrågor och att få unga att känna sig delaktiga i samhället. Genom stadsodling och ledarskaps- och demokratiutbildning syftade projektet till att ge ungdomarna möjlighet att bildligt och bokstavligt ta plats i det offentliga rummet. Syftet var att lära ungdomar om odling, och om ekologisk, ekonomisk och social hållbarhet.

Projektet var ett samarbete mellan Studieförbundet och konsultföretaget Boodla.

Odling och demokrati

Projektets huvudsakliga aktivitet har varit genomförandet av tvådagarsutbildningar. Vid projektslutet uppges över 400 ungdomar ha genomgått utbildningen. Ungdomarna har delvis utbildats i odlingskunskap och hållbarhet och delvis i ledarskap och demokrati. Utbildningen innehöll både teoretiska och praktiska moment. Projektet höll till i området kring "Gula Villan" i Alby.

Inledningsvis rekryterades ungdomar av ungdomsledare på skolor, festivaler, mässor och fritidsgårdar. Under den andra hälften av projekttiden ledde samarbetet med Botkyrka kommun till att det blev obligatoriskt att de ungdomar som fått sommarjobb inom parkförvaltningen skulle genomgå kursen. Efter utbildningen var alla välkomna tillbaka till området för att plocka bär eller se till sina planteringar. "Meningen var ju att känna att man äger en bit mark av orten" beskriver en av de projektansvariga när jag pratar med henne. En del besökte platsen igen med sina familjer. Ytterligare ett mål var inledningsvis att få unga att mer permanent engagera sig i odlingslotterna samt att starta upp odlingar. Detta mål uppnåddes inte.

Det uppges ha svårt att rekrytera målgruppen, men också att motivera dem. Inledningsvis jobbade projektet med ungdomsrekryterare som försökte rekrytera unga till utbildningen men de sista två åren tillkom ett samarbete med Botkyrka kommun, vilket innebar att de unga som fått sommarjobb inom parkförvaltningen fick gå utbildningen. Detta samarbete underlättade mycket och gjorde att många unga i slutändan fick ta del av utbildningen. Många av deltagarna beskrivs dock som "skoltrötta" vilket man från projektets sida menar gjorde att utbildningsmomenten ibland var svåra att genomföra, "men funkade trots allt". Utvärderingar som gjordes med deltagarna efter utbildningarna visade att de unga tyckte bäst om att vara ute och jobba med odlingarna.

Något som beskrivs som en underlättande omständighet var att projektet fick så mycket positiv respons, ryktet spred sig och kommuner, organisationer och forskare kom och gjorde studiebesök. Verksamheten fick också uppmärksamhet i press och i andra forum. Projektet deltog även på olika mässor och konferenser. Demokratiodling som metod "spred sig" på så sätt, menar den projektansvarige som jag pratar med.

Handbok för planetskötare

Projektet ledde till framtagandet av handboken Demokratiodling. Handbok för planetskötare som är tänkt att fungera som utbildningsmaterial såväl som inspirationskälla. Den kan användas i studiecirkel. Boken går igenom de olika moment som ingått i utbildningsdagarna i Demokratiodling. Odlingsdelen finns fortfarande kvar i Gula Villan där företaget Boodla har sin bas. Kunskapen och många personer som var involverade i Demokratiodling tycks fortsatt vara knuten till dagens odlingsaktiviteter på den givna platsen. Projektledaren jobbar fortsatt med odlingsfrågor inom studiefrämjandet och tar med sig all kunskap från Demokratiodling in i andra nya projekt och samarbeten.

För de ungdomar som genomgick utbildningen inom ramen för ett sommarjobb fanns viss återkoppling till projektledarna. Bland annat fick man uppgift om att ungdomarna faktiskt praktiserade sina kunskaper i deras sommarjobb. De kunde till exempel ifrågasätta olika metoder som användes till förmån för mer hållbara arbetssätt. Projektledaren:

De stora parkföretagen använder till exempel stora lövblåsar när organiskt material egentligen borde få ligga kvar. De (ungdomarna, rapportskrivarens förkl.) började lite ifrågasätta det och det är ju jättestpositivt. De började tänka själva och använda det här.

De unga som jobbade ideellt som ungdomsledare (och ibland arbetade mot lön i kortare uppdrag) uppges vara involverade i nya projekt och arbetsuppgifter.

Överlag verkar dess kärnverksamhet, att genomföra tvådagarsutbildningar, i slutändan ha fungerat väl, mycket på grund av samarbetet som inleddes med Botkyrka kommun och där utbildningen i Demokratiödling blev en permanent utbildningsdel för sommarjobbade ungdomar i parkförvaltningen. Innan dess var rekryteringen svår. Ett konkret resultat är den framtagna handboken i Demokratiödling vilken tycks ha fått en del spridning. Vissa andra mål har däremot inte uppnåtts. Möjligen ger det en fingervisning om att en smalare projekttid kan vara att föredra. Projektet visar också hur svårt det kan vara att få ungdomar att delta i projektverksamhet.

10. TUSS

Projektnamn: TUSS

Projektägare: Sunnanå sportklubb

Projektets startår: 2017

Projektets slutår: 2020

Bidrag från Allmänna arvsfonden: 2 984 696 kronor

Projektets målgrupp och ålder: Tjejer 7–25 år (om plats finns även äldre) som är underrepresenterade i idrottssammanhang. Huvudmålgruppen är tjejer med utländsk bakgrund.

TUSS, som står för Trygghet, Uppmuntran, Självförtroende och Självförtroende, ville bidra till att tjejer med utländsk bakgrund inkluderas i föreningslivet. Från projektledningens håll beskriver man hur projekttiden initierades av "eldsjälar" i idrottsföreningen Sunnanå SK som hade identifierat att utrikesfödda tjejer i låg grad deltog i ordinarie föreningslag. Detta ville man ändra på:

Det är viktigt att alla i samhället tar ansvar för att hjälpa barn och unga, samt nya svenskar att lära sig mer om föreningslivet och få in dem i (fysisk) aktivitet. Det är viktigt för folkhälsan, både fysiskt och psykiskt. Som förening är det viktigt att kunna erbjuda en full bredd, med allt från

lågtröskellag till elit (om man nu också satsar åt elithållet) för att kunna erbjuda plats till alla som vill vara med. Det ska inte spela någon roll vem man är, var man kommer ifrån, förkunskaper eller vad man har för socioekonomiska förutsättningar. Vi vill gärna se till att fler föreningar startar upp lågtröskellag för tjejer. (Projektmedarbetare, ur enkät)

Projektet hade som mål att få fler tjejer med utländsk bakgrund att idrotta och bli föreningsaktiva. Projektet syftade också till att arbeta för att stärka tjejerna i sig själva samt ta fram en metod för ökad inkludering i ordinarie föreningslag som sedan kan spridas till andra föreningar. Målet var att TUSS skulle bli en etablerad verksamhet inom Sunnanå SK. Ett annat mål har varit att utbilda de lite äldre tjejerna till ledare och domare. Detta för att visa att man kan ha olika roller i ett lag. Förhoppningen var att dessa tjejer skulle kunna leda olika TUSS-grupper. Projektet var från början tvåårigt med en tilläggsansökan för ett tredje år beviljades.

Inkludering av tjejer i föreningslivet

Projektets främsta aktiviteter var fotbollsträning, utbildningar inom föreningskunskap och föreningsliv. Projektet hade även prova-på-aktiviteter som de deltagande tjejerna själva önskade, så som basket, volleyboll, fiske och skridskor med mera. Projektet erbjöd även domar- och ledarskapsutbildningar. Vidare jobbade projektet med att ”lotsa” deltagare till ordinarie föreningslag, bland annat genom att ha ”projektlotsar” på skolor som kan skapa relationer till målgruppen och därmed minska barriären mellan skolan och fritidsaktiviteten. Projektet ordnade också familjeaktiviteter.

Projektet jobbade med två åldersgrupper, en yngre grupp med barn 7–12 år och en äldre grupp med unga 13–25 år och var geografiskt lokaliserat i Skellefteå kommun. Organisationer som projektet samarbetat med beskrivs vara många, bland annat Västerbottens fotbollsförbund, Skellefteå kommun, olika föreningar, RF SISU, olika integrationsverksamheter, skolor med flera.

Målgruppen beskrivs ha varit delaktiga i planerandet av projektet. Detta har bland annat tagit sig uttryck genom att de på årlig basis haft möten, ett så kallade ”önskemöten” där verksamheten och dess innehåll diskuteras och bestäms tillsammans med målgruppen. Målgruppens upplevelser av deltagande i projektet beskrivs från projektledningens håll som mycket positivt. Projektledningen beskriver att det har varit svårt att nå målgruppen utan att genomföra uppsökande aktiviteter (på till exempel skolor). Detta känns igen från andra projekt i den här utvärderingen och jag gör en kortare diskussion om det i rapportens sista delar. Det har också varit svårt att bibehålla kontinuitet i verksamheten, till exempel att få tjejerna att meddela om de inte kommer. En ytterligare försvårande omständighet under projekttiden var tillgången till lämplig idrottshall och träningstid. Den person ur projektledningen som svarar på min enkät beskriver anledningen till att idrottshallen måste vara anpassade till målgruppen och ligga på en plats som gör det lätt för tjejerna att ta sig dit: ”Eftersom deltagarna kommer från hela kommunen behöver hallen finnas centralt och antalet

deltagare är mellan 10–30 personer, vilket gör att större storlek på hallen är viktigt. Den måste även ligga nära busstationen.”

Projektet tog upp detta med Skellefteå kommun som beslutade att ändra sin prioriteringsordning för TUSS vilket innebär att projektet efter en tid blev prioriterat och kunde välja den hall- och träningstid som passar målgruppen. Förändringen beskrivs ha varit ett ”avgörande” kriterium för att tjejerna skulle komma på träningarna och har underlättat för projektet på flera sätt. Detta är intressant i relation till tillgänglighet och visar hur saker som träningstider och träningslokalens geografiska placering spelar in för att unga faktiskt ska gå på sin träning.

TUSS startar upp i grannorten

Under projekttiden har man startat upp tre TUSS-grupper för tjejer och en gruppverksamhet för vårdnadshavare. Det har emellertid varit svårt att hålla i gång den äldre gruppen tjejer. Detta tror man från projektets sida bland annat har med pandemin att göra, och det faktum att gymnasieskolan stängdes ner vilket gjorde att många höll sig hemma samt också var svårare att få tag i. Projektet har vidare fått ett tjuotal flickor att gå med i redan befintliga lag. En grupp tjejer har gått ledarutbildning och några har blivit ledare i TUSS-grupper. Projektet beskriver att de har utarbetat en metod för inkludering i föreningslivet som ska leva vidare i Sunnanå Sportklubb samt kan spridas vidare till andra. Projektets erfarenheter och tips är också samlade i en handbok. TUSS har även startat upp i ett annat samhälle några mil utanför Skellefteå.

TUSS är enligt uppgift numera en del av Sunnanå Sportklubbs ordinarie verksamhet. I vilken grad verksamheten är aktiv är delvis oklart. Som flera andra idrottsprojekt i den här utvärderingsrapporten är TUSS ett projekt som inte bara handlar om sport och föreningsliv, det har också en uttalad ambition att motverka ojämlikhet i samhället och kan därmed förstås som en typ av samhällsarbete (Ekholm 2018). Det är stora problem att axla för vilken förening som helst. Vid bedömningar av hur väl TUSS och andra liknande projekt har fungerat är det viktigt att vara medveten om att till exempel segregation och ekonomisk utsatthet är strukturella samhällsliga problem som idrotten i sig inte kan råda bot på. Däremot kan de kanske lindra dessa problem genom att jobba för att fler ska kunna delta i föreningsliv och idrotta (Dahlstedt & Ekholm 2019). Min bedömning är att projektet har arbetat målinriktat för att grupper av tjejer i TUSS lokala kontext ska få göra just detta.

11. #Minframtid

Projektnamn: #Minframtid

Projektägare: Stiftelsen Botildborg

Projektets startår: 2018

Projektets slutår: 2021

Bidrag från Allmänna arvsfonden: 3 770 542 kronor

Projektets målgrupp och ålder: Ungdomar 14–16, främst från Rosengård i Malmö, men också från andra närliggande områden i staden.

Stiftelsen Botildenberg, i Rosengård, Malmö, delar varje år ut ett stipendium. Den första stipendiaten fick i uppdrag att formulera en projektsatsning som hon själv hade behövt när hon växte upp. Hennes idéer, i dialog med andra ungdomars idéer, blev grunden till projektet #Minframtid som syftar till att se ungdomar utifrån deras potential och skapa hopp och framtidstro hos dem.

Projektet går ut på att lyfta unga och att skapa möten mellan dem, företag och näringsliv. Målet med projektet var att Stiftelsen Botildenberg tillsammans med Malmö stad, olika föreningar och näringslivet, skulle utveckla en modell där ungdomar i årskurs åtta från Rosengård utbildar sig till ambassadörer. Målet var att unga ska få ökad kännedom om olika yrken och om arbetsmarknaden generellt, men tanken var även att de skulle bilda nätverk och praktisera inom näringslivet. Ambassadörernas roll var att vara förebilder för andra ungdomar i området. Målet var att metoden efter projekttiden skulle övergå i ordinarie verksamhet i stiftelsen och finansieras med stöd från de medverkande parterna och genom sponsring från näringslivet.

Inspiration för ökad framtidstro

Planen var att arbeta med 20 ungdomar per år i projektets program, vilket beskrivs som en metod med regelbundna träffar och aktiviteter vilka fokuserar på de tre aspekterna gruppdynamik, personlig utveckling samt näringsliv och jobb.

Resultatet som vi har uppnått för projektet #minframtid har varit att ge unga från socioekonomiskt utsatta områden (främst Rosengård) inspiration, ökad framtidstro och motivation till att studera vidare i gymnasiet och på universitetet. Genom motivationsstärkande workshops och studiebesök till olika arbetsplatser/organisationer försöker vi bredda deras perspektiv av framtidsmöjligheter och arbete. (Ur årsrapport)

Förutom detta arbete erbjöd projektet även feriejobb på stiftelsen Botildenberg (projektägare), en verksamhet och mötesplats med fokus på mat, odling och hållbarhet. Urvalet av ungdomar som deltagit i programmet har skett genom skolor och fritidsgårdar och beskrivs på följande sätt:

Vår målgrupp väljs genom ett urval. Vi besöker skolorna i de geografiska områden som är tänkt för projektet. I våra besök presenterar vi projektet för 8:e och 9:e klasserna. De elever som är intresserade får fylla i en lapp där de beskriver sig kort. Utifrån deras svar och intryck som vi får ute i skolorna gör vi en bedömning av vilka som ska bli valda till våra 12 platser (per omgång). Vi könsfördelar alltid 50%. Vad som gör att man blir vald är sin vilja att lära sig och att man är tillgänglig. (Ur enkät).

Projektet har samarbetat med aktörer som Lunds Tekniska Högskola, Rädda Barnen, Malmö Fritidsgårdar, föreningarna ZigZag och Möllans Basement. Samarbetena handlar till exempel

om att marknadsföra projektet i föreningarnas kanaler samt om att få rekommendationer om unga som skulle kunna delta i projektet.

Målgruppen beskrivs ha haft ett stort inflytande på projektet. Detta uppges ha skett genom att deltagarna har haft inflytande över träffar och aktiviteter: ”Målgruppen har fått bestämma ett flertal träffar helt själva genom att planera budget, struktur och aktivitet. (...) Vi anser att målgruppens delaktighet är en extremt viktig del för projektet. Det är vad som håller dem intresserade och tillhörande.” (Ur årsrapport). Genom egna enkäter med deltagare uppges det ha framkommit att de ungas upplevelser av projektet är mixad och beroende av vilken sorts aktivitet det är, vissa deltagare tycker att det är roligt och andra tycker att programmet kan bli långtråkigt.

I det material jag har tillgång till är det svårt att utläsa hur ambassadörsverksamheten egentligen har fungerat, men i årsrapporten från år två står det:

Våra deltagare kommer att vara ledare och förebilder efter projektets slut. De kommer att ha en större insikt inom arbetsliv och studier. Målgruppen kommer att vara en sorts ambassadörer för sin lokala miljö och kan inspirera vänner och bekanta inom samma målgrupp. De kommer även ha en större kännedom om hur ett projekt fungerar och kan därmed starta deras egna initiativ som berör liknade sociala frågor.

Jag tolkar det alltså som att tanken är att de genom att ha deltagit i programmet ska kunna inspirera andra, snarare än att de agerar ambassadörer inom ramen för själva projektet.

Som försvårande omständigheter nämns att projektdeltagare hoppat av samt att de ibland är omotiverade. Oregelbundna träffar har också varit ett tidigare problem. Ett annat hindrande omständighet beskrivs vara verksamhetens geografiska plats i Västra Skrävlinge, Malmö. Platsen beskrivs som dåligt upplyst och avlägsen, med begränsad kollektivtrafik till och från området.

Sista projektåret präglas av pandemin

Det sista projektåret präglades av pandemin på olika sätt. Ungdomarna fick träffas i mindre grupper samt digitalt. Ungdomar som deltog i projektet under hösten 2020 kunde på grund av restriktionerna inte genomföra arbetsperioden som ingick i projektet. Den fick i stället flyttas fram till sommaren. Sedermera fick vårterminens grupp arbeta under hösten i stället. Dessa grupper ungdomar fick under söndagarna arbeta med att driva Botildborgs kafé. De blev indelade i olika stationer och fick olika arbetsuppgifter, vissa fick vara i köket och andra ute bland kunderna. Botildborg ordnade även aktiviteter för barn som ungdomarna fick ta hand om. Ungdomarna fick också enligt utsago jobba med marknadsföring, bland annat med att sprida information om kaféet runt om i Malmö. Projektet har tydligt påverkats av pandemin men verkar ha ställt om efter hand och anpassat sig. Från projektledningens håll beskriver man att projektet trots pandemin både uppnått och överskridit den målsättning som projektet hade. Projektet avslutades i oktober 2021. Genom verksamhetsbidrag från Malmö stad har

man kunnat fortsätta att driva söndagskafé med ungdomar under hösten. Förhoppningen från verksamhetsledningens håll är att Botildenborg ska kunna driva projektet vidare framöver.

12. Mitt lugn

Projektamn: Mitt lugn

Projektägare: Drömmen om det goda

Projektets startår: 2015

Projektets slutår: 2018

Bidrag från Allmänna arvsfonden: 3 685 237 kronor

Projektets målgrupp och ålder: Gymnasieelever, 15–19 år.

Projektet Mitt lugn ville erbjuda möjligheter för elever att träna medveten närvaro med mindfulnessbaserade metoder samtidigt som man lärde ut kunskap om riskerna med stress och oro. (Projektansvarig).

Mitt lugn drevs av den ideella föreningen Drömmen om det goda som arbetar med att utveckla mindfulnessbaserade metoder för skola och förskola. Projektet ämnade, som projektansvarig och generalsekreterare på Drömmen om det goda uttrycker det, erbjuda möjligheter för elever att träna medveten närvaro med mindfulnessbaserade metoder. Man ville också lära ut kunskap om och riskerna med stress. Projektet växte fram som en reaktion på vad man såg som ett ökat behov av förebyggande insatser för att minska den psykiska ohälsan bland ungdomar och hade som målsättning att ge elever i gymnasieskolan runt om i Sverige redskap att hitta sitt eget lugn i skolan och på fritiden.

Mindfulnessbaserade metoder

Projektets främsta aktivitet var att genomföra workshops på skolor samt att uppmuntra eleverna att därefter själva utföra övningarna genom appen Mitt lugn, som utvecklades under projektets andra år. Projektet har också ordnat inspiratörsutbildningar för elever som vill stödja/inspirera andra i metoderna. En grundutbildning i mindfulnessbaserade övningar har även erbjudits lärare och annan skolpersonal som så önskat. Detta för att bidra till att kunskapen om metoderna, och hur man kan lära ut dem, ska bevaras på skolan.

Projektet har vidare medverkat vid olika seminarier, exempelvis i riksdagen samt på Almedalsveckan, föreläst samt tagit fram en informationsfilm om projektet. Samarbeten har skett med bland annat Folkhälsomyndigheten, Hyper Island, Recata och Elevkåreerna samt alla de olika skolor som deltog i projektet med flera. Den ursprungliga målsättningen var att nå 1 500 elever. När projektet avslutades hade projektet, enligt projektledningen, nått runt 3 300 elever på ungefär tjugofem skolor runt om i Sverige.

Som stöd till elevernas individuella träning tog projektet alltså fram appen ”Mitt lugn”. Detta skedde under projektets andra år. Utvecklingen av appen skedde tillsammans med ett trettiotal elever som deltog i en referensgrupp. Projektansvarig beskriver appen som ett viktigt verktyg för elever såväl som lärare:

Appen har varit ett enkelt verktyg för lärare att utföra stillhetsträning i klasserna. Genom att elever använt appen på egen hand har den även blivit en viktig del i deras process att lära sig hantera och upptäcka sin egen stress vilket även bidrar till ökad förmåga att koncentrera sig i skolan.

En ny version släpptes i februari 2018 och finns fortfarande i skrivande stund att ladda ner gratis. Ett trettiotal elever har deltagit aktivt i framtagandet av appen genom att delta i referensgrupper och tycka till kring vad de tycker om olika övningar. Projektansvarig poängterar att appen inte hade blivit så viktig och bra om inte eleverna hade varit delaktiga i framtagandet av den. Målgruppen uppges överlag ha varit aktiva i både utformningen och genomförandet av projektet. Idén till projektet baserar sig på elevers önskemål om att lära sig mer om mental träning. Elever har deltagit i olika seminarier och utbildningar. Egna utvärderingar har kontinuerligt gjorts med målgruppen, vilka enligt utsago varit övervägande positiva till workshops samt de metoder och övningar de introducerats till.

Projektägaren Drömmen om det godas redan upparbetade kontakter med olika skolor uppges ha underlättat genomförandet av projektet. En svårighet i början av projektet beskrivs ha varit att få skolor att skapa tid och utrymme för att genomföra workshops. I början av projektet uppstod flera avbokningar i de skolor där endast en eller två lärare deltog och ingen från skolledningen involverats. Detta försökte projektet sedermera åtgärda genom att skapa direktkontakt med skolledningar. Dock har det i vissa fall förhållit sig så att skolledningen har varit positiv till projektet men inte så aktiv eller deltagande vilket också skapat vissa svårigheter i genomförandet. Målet att elever ska utbilda andra elever beskrivs också som en utmaning i vissa skolor.

Appen Mitt lugn

Målet med projektet var att bidra till minskad stress och oro i skolan, att erbjuda verktyg för koncentrationsförmåga samt att ge lärare och elever möjlighet att skapa stillhet. Detta skulle ske genom att utbilda elever i workshops samt ge dem verktyg att själva använda metoderna med hjälp av appen Mitt lugn. Även om målet att minska stress och oro i skolan är väl brett tycks projektets arbetssätt och förfarande väl avgränsat och tydligt. Att projektägaren Drömmen om det goda valt att fokusera projektet på ett ämne som ligger inom ramen för dess övergripande ambition, och där kontakter redan är upparbetade, har förmodligen varit en fördel. Målgruppen tycks ha involverats i projektet på flera sätt. Efter att finansieringen från Allmänna arvsfonden löpte ut sägs projektet ha integrerats i den ordinarie verksamheten. Det är en aning oklart hur detta tar sig uttryck.

Projektet har dock lämnat tydliga spår genom appen Mitt lugn, vilken marknadsförs på Drömmen om det godas hemsida samt används i verksamhetens utbildningsutbud.

13. Navigator – Fredsbevakande unga somalier

Projektnamn: Navigator

Projektägare: Somaliska Riksförbundet i Sverige (SRFS)

Projektets startår: 2014

Projektets slutår: 2017

Bidrag från Allmänna arvsfonden: 5 823 658 kronor

Målgrupp: ungdomar och unga vuxna mellan 16 och 30 år med somalisk bakgrund samt föräldrar med somaliskt ursprung.

Som ett led i att fler och fler föräldrar vänder sig till Somaliska Riksförbundet i Sverige för att få kunskap, råd och stöd kring hur de kan förebygga att deras ungdomar hamnar i extremism-miljöer beslutade Somaliska Riksförbundet i Sverige (SRFS) att söka projektstöd från Allmänna arvsfonden för att kunna möta upp behovet nationellt. Projektansvarig förklarar i enkätsvaren:

Det krävs stor uppmärksamhet och ansträngning från vuxenvärlden för att skapa förutsättningar som skyddar och fångar upp unga som är på väg att hamna snett. Under åren har föräldrar kontinuerligt efterfrågat stöd och råd för att bättre kunna tackla och bearbeta de utmaningar de ställs inför – om hur man ska kunna prata om denna känsliga fråga, vilka verktyg de ska använda sig av och också vägledning.

Enligt projektledningen fanns det vid tidpunkten för ansökan inga verksamheter på riksnivå som arbetade med våldsbejakande extremism, och ungdomar i riskzonen för detta och som vände sig till somalier och somalisktalande. Det fanns heller inga aktörer som öppet mobiliserade mot problematiken. Det saknades helt enkelt både kommunala och statliga insatser för att bemöta problematiken, menar man.

Genom projektet ville SRFS också lyfta problematiken kring våldsbejakande extremism bland somalier och starta diskussioner om varför detta fenomen har uppstått bland ungdomar trots att de ”växer upp i demokratiska och fredliga länder”. Målet med projektet var att unga vuxna och föräldrar med somalisk härkomst informeras och medvetandegörs om problematiken samt får stöd. Målet uppges inte ha förändrats över tid.

Stort behov av att prata om våldsbejakande extremism

Seminarier och utbildningar hölls också runt om i större städer i Sverige för unga vuxna där sakkunniga bjöds in att lyfta och diskutera våldsbejakande extremism och så kallade extrema miljöer. Projektet besökte också skolor och fritidsgårdar samt lokalföreningar runt om i landet där föräldrar bjöds in. Ett tjugotal ungdomar utbildades till fredsambassadörer vilkas funktion skulle vara att agera språkrör och ”förebilder” i sina hemkommuner för att motverka

våldsbejakande islamistiska extremister. Av de deltagarantal som anges i relation till dessa arrangemang tycks projektet generellt ha nått ut till långt fler än vad som var målsättningen från början.

Årliga konferenser för ungdomar hölls i Stockholm. Enligt projektledningen var tanken med dessa att de skulle belysa goda exempel på förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism med fokus på åtgärder som syftar till att förhindra att individer ansluter sig till väpnade extremister i konfliktzoner:

Somaliska Riksförbundet i Sverige skulle också belysa hur den somaliska diasporan kunde involveras i arbetet för att förebygga våldsbejakande extremism i tredjeland. Konferenserna ska lämna förslag på lämpliga åtgärder för att stärka det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism.

Utöver detta arbetade projektet med informationsspridning om extremism och dess konsekvenser via informationsbroschyrer och hemsidan och andra kanaler. En kortfilm spelades in i samma syfte med intentionen att sprida den i sociala media. Under det tredje projektåret anordnades även utbildningar för ideella organisationer och kommuner på temat. Ett ”navigatorcentrum” upprättades där projektledaren fanns på plats, samt tillgänglig på telefon och per mejl för att lotsa ungdomar och anhöriga som söker hjälp på Navigatorcentrum rätt.

Följande teman beskrivs ha varit återkommande genom hela projektets olika aktiviteter: våldsbejakande extremism, våldets/krigens konsekvenser för enskilda individer, familjer och samhällen, fredens betydelse och de mänskliga rättigheterna samt våldsbejakande extremism bland somalier i Sverige. Behovet av att prata om dessa frågor var enligt utsago vid tidpunkten stort, vilket gav projektet en god utgångspunkt och underlättade genomförandet av projektet.

Projektet har samverkat med ett antal föreningar. Medlemsföreningar ingick i SRFS och var därför en del av projektet. Utöver det har projektet också samverkat med Örebro kommun och Göteborgs stad vid återkommande tillfällen. Större städer i Sverige prioriterades då risken där ansågs störst att unga skulle ansluta sig till våldsbejakande nätverk. Dessa var: Göteborg, Vänersborg, Örebro, Gävle, Stockholm, Eskilstuna, Nyköping och Borlänge. Projektet har spridits och samlat kunskap genom bland annat kompendium till ambassadörer på två språk, och även producerat metodmaterial och film.

En utmaning för projektet beskrivs ha varit att diskutera våldsbejakande extremism som använder islam i sin propaganda. Personen ur projektledningen som svarar på min enkät skriver så här: ”frågan är sammankopplad med det uppskrivade tonläget i samhällsdebatten när det kommer till islam i Sverige. Att även prata om islamologi blir nödvändigt då den bidrar till utanförskap och exkludering, som i sig låser kommunikation och undergräver demokratin.” Detta faktum beskrivs ofta ha lett till ”ett låst och känsligt läge” som ibland kunde vara svårt att överkomma.

Projektet som sådant finnas inte kvar. Däremot har projektet lett fram till det nu pågående projektet KOMPASS, vilket också finansieras av Allmänna arvsfonden. Enkätvararen beskriver det som att Navigators arbetssätt efter projektets avslut är förankrade hos medlemsföreningarna, vilka kan driva arbetet själva och i olika samarbeten på lokal nivå.

Enkätvararen beskriver att det nu finns en kunskapsbank som bevarats genom rapporter och metodmaterial. Kunskapen har också vidarebefordrats till medlemmar och andra som har varit på till exempel föreläsningar. Medlemsföreningarna fortsätter, enligt utsago, arbetet på lokal nivå, bland annat genom samverkan med kommuner. Tanken är också att ambassadörerna ska fortsätta vara förebilder på lokal nivå. Av enkätsvar och dokumentstudier är det svårt att få någon information om hur ambassadörerna upplevt projektet och möjliga förväntningar som kan ha kommit med ambassadörsrollen. I en av årsrapporterna framgår det dock att inte alla har varit helt trygga i sin roll, vilket man försökt avhjälpa med att lokala vuxna gått in och stöttat dem. Överlag vill jag mena att problemet med våldsbejakande extremism tycks större än målgruppen i projektet, i alla fall i det material jag tar del av. Kunskapen från projektet uppges finnas kvar i SRFS och framför allt i de lokala föreningarna. Projektet verkar dock inte ha formaliserat kunskapen i något publikt material. Överlag verkar projektet ha nått ut till en större mängd individer och i och med att riksorganisationen samarbetar med de lokala föreningarna får det påstås att projektet lämnat efter sig olika spår av kunskap.

14. Kompass

Projektnamn: Kompass

Projektägare: Somaliska Riksförbundet i Sverige (SRFS)

Projektets startår: 2018

Projektets slutår: 2022 (Pågående projekt)

Bidrag från Allmänna arvsfonden: 4 775 530 kronor.

Målgrupp: Den primära målgruppen är ungdomar 13–17 år och föräldrar. Den sekundära målgruppen är medlemsföreningar och svensk-somaliska gruppen i Sverige.

Syftet med projektet Kompass är att fortsätta det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism som initierades i projektet Navigator. Kompass syftar till att öka kunskapen om ideologierna bakom olika former av extremism. Då den våldsbejakande extremismen får negativa konsekvenser för den svensk-somaliska gruppen i stort kan detta leda till psykisk ohälsa. Anhöriga till återvändare utsätts för stora psykiska ansträngningar. Den somalisk-svenska gruppen i stort utsätts även för stämpling och rasism vilket också kan medföra psykisk ohälsa. Syftet är således också att arbeta med dessa negativa hälsoeffekter i stort, i det arbetet ligger också att bryta tabun kring psykisk ohälsa inom den svensk-somaliska gruppen.

De uppsatta målen med projektet beskrivs som följande:

- Ta fram metoder för att prata om och sprida kunskap om psykisk ohälsa och trauma samt jobba för att bryta ”tabun” om psykisk ohälsa. Målet är att engagera, förändra

beteenden och/eller normer när det kommer till att prata om frågor som rör det psykiska välbefinnandet.

- Ta fram en metod för hur man pratar om och utför källkritik, i synnerhet på internet. Projektet ämnar skapa en utbildning i vikten av källkritik och kunskap om hur propaganda fungerar, vilken ska ges till ungdomar ur målgruppen. Kunskapen sprids också till föräldragruppen med fokus på hur man talar med sina barn om information på internet och vikten av att som förälder vara närvarande och samtala om källorna med sina barn.
- Ta fram en metod för unga ambassadörer om hur de ska sprida och prata om islamistisk- och högerextremism med målgruppen.

Målen med projektet uppges inte ha förändrats sedan projektstart.

Förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism

Målgruppen för projektet, det vill säga ungdomar och deras föräldrar, beskrivs bo i särskilt utsatta områden i städer med högre arbetslöshet och kriminalitet samt ett rådande missnöje riktat mot myndigheter. Detta beskriver projektansvariga: ”kan skapa utrymme för att locka eller radikaliserade ungdomar”. De städer som projektet riktar in sig på är Stockholm, Göteborg, Örebro, Borlänge, Gävle, Nyköping, Eskilstuna och Malmö. Målgruppen beskrivs ha varit delaktiga i planerandet av projektet i den mån att de frågor projektet väljer att fokusera på kommer från målgruppen önskemål och behov, vilka man menar har uttryckts genom direkta samtal, via telefon, mejl och möten.

Kopplat till angivna mål har utbildningstillfällena om psykisk ohälsa hållits. Till en början uppges närvaron ha varit låg, men när utbildningstillfällena började hållas på somaliska av somaliska läkare och andra kunniga på området ökade närvaron. Projektet har besökt skolklasser för att diskutera källkritik och propaganda med ungdomar. Detta uppges ha fungerat väl. Ungdomarna har varit intresserade och engagerade. Utbildningstillfällena på samma tema har även hållits med föräldragrupper.

Under det första verksamhetsåret har ett tjugotal ambassadörer utbildats i frågor om våldsbejakande extremism. Stiftelsen Expo har hållit i dessa utbildningar. Utbildningarna har också lett fram till ett utbildningsmaterial som ambassadörerna använder i mötet med skolklasser och föräldrar i deras respektive hemkommuner.

Projektet arrangerar också samverkansmöten där medlemsföreningar tillsammans med kommun, polis och andra lokalt engagerade uppdaterar varandra om det förebyggande arbetet. I enkätsvaren beskriver man dialogen och informationsutbytet mellan civilsamhället, tjänstemän och politiker med flera som viktigt eftersom det leder ofta till lärdomar och nya samarbeten:

Vi eftersträvar öppna samtal där alla är välkomna. Vår erfarenhet är att olika kommuner har olika nivåer av invand kommunikation med civilsamhället. När vi genom våra möten bjuder in till plattformar etableras ofta en kontakt

som tidigare inte funnits: kunskapsutbyte sker, åsikter dryftas och samarbeten etableras.

Projektet samarbetar med SRFS medlemsorganisationer, kommuner i berörda städer, polisen, skolor, Barn & ungdomspsykiatri (BUP) och Vuxenpsykiatri. Samarbetena uppges ha fungerat bra. Framförallt medlemsorganisationernas delaktighet beskrivs från projektledningens håll som oumbärliga: ”Våra medlemsorganisationer är vår ryggrad, våra kollegor och själva kärnan i projektet. (...). Vi skulle aldrig kunna göra detta arbete möjligt utan deras arbete och förtroende. (Ur enkät).

En grupp som uppges ha varit svår att inkludera är pappor, särskilt till informations- och utbildningsmöten om psykisk ohälsa. Detta, menar projektledningen, beror på att ämnet är känsligt och okunskapen om psykisk ohälsa generellt utbredd inom den somaliska kulturen. Stigmat kring psykisk ohälsa uppges vara djupt kulturellt rotad.

Projektet uppges använda utvärderande enkäter, ha utvärderingsmöten där deltagarna får ge uttryck för sina upplevelser och samtala löpnade med aktiva inom projektet. Den samlade upplevelsen sägs vara att deltagare, partners och medlemsföreningar är nöjda med projektet. Kunskapsspridningen sker via informationsbroschyr, utbildningsmaterial och filmer, genom Facebook, SRFS hemsida och lokalföreningarna. Kompass sida på Facebook är aktiv och projektet verkar av inläggen där vara i full gång i skrivande stund.

Genom att ambassadörerna umgås med andra ungdomar hoppas projektet att kunskapen och budskapen ska fortleva i varje kommun. Kunskapshöjande föreläsningar och seminarier hoppas man ska stärka och motivera målgruppen till ”hjälp till självhjälp”, att de till exempel har kunskap om var de kan hitta information samt vågar söka sig till psykiatrimottagningar. Allt samverkansarbete hoppas man ska leda till ringar på vattnet och förhoppningsvis bestående samarbeten mellan olika aktörer på lokal nivå i arbetet mot våldsbejakande extremism. All dokumentation och skapandet av en databank ska också leda till att kunskapen stannar kvar.

Samarbetet mellan lokala föreningar och riksorganisationen tycks vara av stor vikt för genomförandet av projektet. Som i projekt Navigator saknar jag även här de unga ambassadörernas erfarenheter av projektet och deras tankar kring det ansvar som ligger på dem i deras hemkommuner. Klart är att projektet adresserar en viktig problematik, dels den våldsbejakande extremismen, dels psykisk ohälsa i en grupp där detta inte är helt oproblematiskt att tala om. Intrycket är att projektet är välorganiserat och genomför de mål det satt upp. Om projektet som sådant kommer att fortleva är tveksamt men går inte att fastställa nu då projektet är pågående. Sett till det tidigare projektet Navigator tolkar jag det som att intentionen är att göra begränsade insatser som ska skapa ringar på vattnet.

15. Klimat för alla

Projektnamn: Klimat för alla

Projektägare: Föreningen Jordens vänner

Projektets startår: 2013

Projektets slutår: 2015

Bidrag från Allmänna arvsfonden: 3 638 000 kronor

Målgrupp: Unga nyanlända 16–25 år, senare unga med migrantbakgrund som haft svårt att etablera sig i samhället

Syftet med projektet var att öppna möjligheter för nyanlända ungdomar att engagera sig i civilsamhället med utgångspunkt i miljörelsen. En av utgångspunkterna beskrivs ha varit att problem med segregation och utanförskap i Sverige skapar hinder för bredare deltagande i klimatrörelsen. Projektets huvudsyfte var således att skapa ökad integration samt samhällsengagemang för miljöfrågor med fokus på unga nyanlända. I slutrapporten står det: ”Tanken med projektet var att ge målgruppen verktyg, sammanhang och en plattform för att kunna verka inom ett demokratiskt forum”. Genom att utbilda målgruppen i ”klimaträttvisa” och ge dem en plattform syftade projektet till att dessa deltagare i sin tur skulle kunna fungera som ambassadörer och inspirera och engagera andra unga. Enkätvararen uppger att vissa aspekter förändrades under projektets gång för att anpassas till målgruppens vilja och önskemål. Projektet bytte efter en tid också namn från Ställa om Ställa Rätt till Klimat för alla. Projektet drevs i Göteborg.

Workshops om klimaträttvisa

Målgruppen unga nyanlända 16–25 år som har varit i Sverige i mindre än 3 år ansågs efter en tid för snäv. Andra unga i samma ålder, som kan beskrivas ha migrantbakgrund, beskrivs ha haft samma upplevelse av svårigheter att etablera sig i det svenska samhället generellt, och i det svenska civilsamhället specifikt. Definitionen av målgruppen breddades därmed.

I projektet har unga personer ur målgruppen utbildats till klimatinformatörer. Projektets främsta aktivitetsområde beskrivs ha varit att utbilda unga i klimaträttvisa genom interaktiva workshops samt att skapa engagemang bland dessa unga. Projektets främsta resultat beskrivs vara att unga med migrantbakgrund ”som identifierat sig i någon form av utanförskap” engagerats i projektet och därmed ökat sitt samhällsengagemang. Målet var att utbilda 300 personer ur målgruppen i ”klimaträttvise-workshops”. Vid projektslut hade 880 personer ur målgruppen deltagit. Målgruppen, alltså ungdomarna, uppges ha deltagit i planeringen av projektet, bland annat genom en förstudie med målgruppen vilken genomfördes för att identifiera behov, intressen samt möjliggöra för målgruppen att reflektera över de metoder som planerade att användas.

En utbildningsledare och en projektledare arbetade i projektet i varierade anställningsgrad under projektiden. Projektet samarbetade med diverse organisationer, bland annat KFUM:s aktivitet Aktiviteter för Alla, Individuell Människohjälps aktivitet Move It,

Arvsfondsprojektet Tyfon och Studieförbundet Vuxenskolan, Studieförbundet och Stadsdelsförvaltningen i Angered.

Att bibehålla engagemang

Av negativ inverkan på projektets genomförande beskrivs ha varit att målgruppsdefinitionen var för snäv samt att byten av personal påverkade projektet negativt. Under projektets gång har projektstaben bytts ut ett par gånger. Detta beskrivs ha medfört problem med att bibehålla engagemang och deltagande hos målgruppen då de tidigare medarbetarna byggt upp ett förtroende hos målgruppen. Personer ur målgruppen som är särskilt utsatta eller isolerade har i stor utsträckning inte heller kunnat engageras. Att få målgruppen att bibehålla sitt engagemang beskrivs också ha varit en utmaning:

Det har också varit en utmaning att hålla kvar de projektdeltagare som valt att bli klimatinformatörer inom organisationen och motivera dem till att bredda sitt engagemang inom Jordens Vänner. Detta är dock en del av ett större mönster som vi såg under denna period inom den ideella sektorn, där många engagerar sig i enskilda frågor under en kortare period, men färre väljer att åta sig mer varaktiga engagemang. 5 år efter projektet finns det fortfarande några personer som aktiverades genom projektet som är kvar inom Jordens Vänner. (Ur enkät).

Målgruppen uppges ha varit positiva till deltagandet i projektet, men:

Det fanns en misstro emellanåt då målgruppen har upplevt många projekt komma och gå och därmed hade svårt att lita på att investeringen skulle leda till något. När målgruppen själv fick vara med och påverka minskade detta och utformandet av den klimatfestival som sedan blev resultatet var en väldigt bekräftande aktivitet där ungdomarna själva styrde och fick öka sin känsla av självförtroende och ägandeskap. (Ur enkät).

Fenomenet som ibland kallas projekttrötthet, vilket kan förstås som just en upplevelse av att projekt kommer och går utan att leda till någon förändring, har noterats i tidigare utvärderingar av projekt finansierade av Allmänna arvsfonden (Lundberg, Jansson-Keshavarz & Obenius 2019, Pérez & Herz 2014). Att de unga deltagarna i Klimat för alla hade svårt att lita på att ”investeringen”, den tid och engagemang de lägger i projektet, skulle ge dem något tillbaka är också värt att notera. I detta fall tycks projektledningen ha närmat sig den här problematiken genom att ge ungdomarna mycket ansvar och därmed en känsla av ägandeskap. Att använda interaktiva metoder uppges vidare ha underlättat engagemanget hos målgruppen samt relationsskapandet.

I skrivande stund har 5–6 år passerat sedan projektet avslutades. Projektet som sådant finns inte kvar, men målgruppen såväl som de aktiviteter som projektet fokuserade på beskrivs fortfarande vara en del av Jordens Vänner verksamhet. Workshop-verksamheten pågår fortfarande och de metoder som togs fram under projektet uppges användas där. Det samlade intrycket är att projektet lyckades med att rekrytera och utbilda en stor grupp ur målgruppen,

långt fler än vad som var målsättningen. Däremot är det svårare att sja om huruvida dessa personer själva har utnyttjat plattformen som en ingång i det svenska samhället såväl som civilsamhället, vilket initialt var tanken med projekt. Det är också svårt att veta om ambassadörstanken fungerat. Materialet tyder på att det har varit svårt att just behålla engagemanget bland målgruppen, en del unga tycks ha försvunnit när personer från Jordens vänner som varit involverade i projektet slutade och andra har engagerat sig under en kortare tid.

16. Unga romska hälsoinspiratörer

Projektnamn: Unga romska hälsoinspiratörer

Projektägaren: Romska Ungdomsförbundet

Projektets startår: 2015

Projektets slutår: 2017

Bidrag från Allmänna arvsfonden: 5 150 000 kronor

Målgrupp: Unga romer 16–30 år som utbildas till hälsoinspiratörer samt romska barn och unga (6–25 år) som deltar i hälsoinspiratörernas aktiviteter

Projektets syfte har varit att skapa förutsättningar för bättre hälsa för romska ungdomar. Ungdomar ur lokalföreningar har utbildats till hälsoinspiratörer för att sedan kunna föra kunskapen vidare till andra ungdomar och inspirera dem att bli mer hälsosamma. Utbildningen har syftat till att ge ungdomarna ökad kunskap om kropp och hälsa. Verksamhetsansvarig beskriver att romer generellt sätt har sämre hälsa, både psykiskt och fysiskt, än majoritetsbefolkningen. Många har dessutom erfarenheter av diskriminering och dåliga möten med vården vilket bidrar till att de i mindre grad tar del av den vård som samhället erbjuder. Verksamhetsansvarig menar vidare att vissa hälsorelaterade fenomen är särskilt svåra att prata om inom den romska kulturen. Målet med projektet var således att sprida kunskap om hälsa inom den romska gruppen i Sverige, och att utbilda i liten skala med en förhoppning om att kunskapen sprider sig vidare.

Hälsoinspiratörer ska ge ringar på vattnet

Till antalet 110 deltagare har utbildats till hälsoinspiratörer genom projektåren med intentionen att deras kunskap ska inspirera andra och ge ”ringar på vattnet”. Utbildningen har bestått av en teoretisk del bestående av föreläsningar och workshops med mera som fokuserat på olika hälsorelaterade teman så som alkohol och rökning. Utbildningen har också bestått av en praktisk del, där deltagarna fått använda sig av sin nya kunskap och provat den på en annan grupp unga romer.

Under undervisningstillfällena har olika expert bjudits in, till exempel socialtjänsten, sjukvården och ”experter” på olika teman såsom spelberoende. Projektet uppges överlag ha fungerat bra. Från projektets håll menar man att över 2 500 personer har nåtts av och

påverkats av hälsoinspiratörernas arbete: ”Målgruppen har idag en ökad medvetenhet vad det gäller t.ex. kost och motion, stillasittande, fysiska aktiviteter, innebörden av regelbundna läkarkontroller, kvinnohälsa.” (Ur slutrapport).

”Kommunerna måste ta vid när vi har varit där”

Kulturella hinder och traditionella familjestrukturer beskrivs ibland ha varit ett hinder i projektet. Dessutom är gruppen romer inte homogen. Inom olika grupper och på olika geografiska platser kan problemen se väldigt olika ut, menar den verksamhetsansvarige som jag intervjuar. Utbildningsinsatser måste således skräddarsys för olika behov. Han är dock överlag nöjd med projektet men menar att kommunerna behöver göra mer och även ta ett jämlikt ansvar:

Vissa kommuner har varit superbra på att fånga upp de här ungdomarna (...). Kommunerna måste ta vid när vi har varit där. De är då de unga är peppade, lågan brinner och de vill ut och förändra. Att föreningarna jobbar med detta är bra, men någonstans måste ju kommunerna också vara med. (Ur intervju).

Verksamhetsansvarig beskriver också att de är beroende av finansiering för att kunna driva dessa frågor vidare. Försvårande är att Allmänna arvsfonden såväl som till exempel Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) hela tiden vill ha nyskapande projekt, när det i själva verket kvarstår så mycket arbete runt om i landet, nya grupper, i andra delar av landet, med samma behov.

Det uppges att Ungdomsförbundet och de utbildade hälsoinspiratörerna fortfarande anlitas för olika uppdrag runt om i landet. En vidare effekt enligt projektansvarig är också att man runt om i landet börjat organisera sig i dessa frågor. Olika initiativ uppstår och många av dess initiativtagare har utbildats till hälsoinspiratörer från början: ”Folk har blivit mer medvetna om hälsofrågor och börjar organisera sig”, säger projektansvarig. Projektet har också mynnat ut i Hand i hand – vägen till bättre välbefinnande.

17. Hand i hand – vägen till bättre välbefinnande

Projektnamn: Hand i hand – vägen till bättre välbefinnande

Projektägaren: Romska Ungdomsförbundet

Projektets startår: 2017

Projektets slutår: 2020

Bidrag från Allmänna arvsfonden: 4 032 085 kronor

Målgrupp: Projektets huvudsakliga målgrupper har varit romska kvinnor som utbildats till hälsocoacher samt romska unga kvinnor som av olika anledningar lider av psykisk ohälsa och som hälsocoacherna ska jobba med.

Romska ungdomsförbundet har identifierat att romska kvinnor har ett stort behov av livsförändrande hälsoåtgärder. Kvinnor, menar man, är också mer begränsade i vardagen än män på grund av rådande kulturella familjestrukturer. Syfte med projektet beskrivs således ha varit att skapa förutsättningar för att unga romska kvinnor, 16–25 år, som av olika anledningar mår dåligt, får stöd och coaching för en bättre hälsa. Detta genom att kvinnorna får en ung kvinnlig utbildad hälsoinspiratör som mentor.

Syftet var att mentorena skulle analysera målgruppens behov genom bland annat motiverande samtal (MI-samtal) och därefter upprätta en individuell handlingsplan. Projektet hade också som syfte att producera och sända radioprogram, öka förutsättningarna för deltagarna på arbetsmarknaden, genomföra övningar för att öka jämställdhet och diskutera hedersproblematik samt genomföra aktiviteter för att förbättra den fysiska hälsan bland projektdeltagarna.

Hälsoinspiratörer mot psykisk ohälsa

Utbildningen av hälsoinspiratörerna beskrivs ha bestått av flera olika delar där deltagarna utbildats till hälsoinspiratörer/coacher och därefter agerat mentorer åt andra romska kvinnor för att förbättra deras förutsättningar och hälsa. Precis som i projektet Unga romska hälsoinspiratörer var tanken med upplägget att det skulle skapa ”ringar på vattnet”, det vill säga ny kunskap om hälsa och välmående skulle spridas vidare till andra kvinnor. Hälsocoacherna har enligt utsago utbildats av olika professionella aktörer och utbildningarna har fokuserat på olika teman såsom heder och hederskultur, narkotikamissbruk, medberoende och våld i nära relationer, första hjälpen med Röda Korset, ångest och depression med mera. Utbildningen har bestått av föreläsningar och workshops, under 2–5 dagar per månad, under 10 månaders tid. Enligt uppgift har 12 kvinnor utbildats till hälsoinspiratörer. De 12 hälsoinspiratörerna har efter genomgången utbildning börjat jobba med målgruppen. Hur detta arbete sett ut i praktiken är svårare att utläsa av det material jag har tillgång till.

Som framgångsfaktor för projektet beskrivs deltagarnas engagemang, vilket funnits både bland de som utbildats till hälsoinspiratörer och de unga kvinnorna i behov av stöd som deltagit i projektet. Samarbetet med olika professionella aktörer samt organisationerna som har hållit i olika utbildningstillfällen uppges ha fungerat mycket bra och även där har deltagarnas engagemang visat sig:

Det har varit livliga diskussioner mellan organisationerna och deltagarna eftersom många av de ämnen som diskuterats har berört deltagarna personligen, tex besök på kvinnojourer samt omhändertagande av barn. Representanterna från organisationerna har vittnat om att de aldrig haft så frägsamma deltagare. Organisationerna har inte haft mycket kunskap om romsk kultur men har sagt att de ser likheter till flera andra kulturer. (Ur årsrapport).

Målgruppens deltagande i projektet beskrivs ha haft en positiv inverkan på deras mående. En del deltagare uppges ha börjat må så pass mycket bättre under projektets gång att de kunnat

träda in i rollen som hälsocoach under projektets senare delar. Även för hälsocoacherna beskrivs deltagandet som positivt. Något svårare har det varit att lokalisera romska kvinnor med psykisk ohälsa samt att få dem delaktiga i aktiviteter. Totalt har 35 unga kvinnor deltagit i verksamheten (plus de 12 coacherna/inspiratörerna). Svårigheterna tror man till viss del beror på att många av dem enligt utsago lever inom begränsade sociala umgängen och familjekonstellationer. Projektet har upplevt att en del anhöriga till de unga deltagarna motarbetat projektet eller förhindrat anhöriga från att delta. Dessa beskrivs ha varit förhållandevis få, men har inverkat negativt på de individer som har haft behov av att delta i projektet men hindrats. Hälsocoacherna/mentorerna har behövt vara flexibla och anpassa sig efter målgruppens olika förutsättningar.

Inom projektet fanns en ambition att också nå ut till männen runt de deltagande unga kvinnorna då dessa definieras som bidragande faktorer till den psykiska ohälsan bland unga romska kvinnor: ”det handlar mycket om machokultur, heder och respekt”. Detta beskrivs från verksamhetsledningens håll har projektet inte lyckats med inom ramarna för Hand i hand.

Projektet har även spelat in ett antal podcasts vilka finns på Romska ungdomsförbundets hemsida. De har också samarbetat med arbetsförmedlingen, deltagit på konferenser med mera. Projektets sista år påverkades av pandemin. En planerad nationell konferens för att belysa projektets kunskaper och erfarenheter kunde inte genomföras. Istället valde projektet att göra en digital utställning om projektet vilken publicerades på förbundets hemsida. De fysiska mötena mellan deltagare och coacher fick ställas in och ersättas av digitala möten. Detta uppges fungerat bra. Under det sista året hade projektet även planerat att ordna med praktikplatser till de deltagande unga kvinnorna men även detta fick ställas in.

Arbetet med att förebygga psykisk ohälsa uppges efter projektslut fortsätta i den reguljära verksamheten i den dagliga verksamheten och genom andra projekt och insatser. Erfarenheter och material finns på hemsidan för spridning till andra och finansieras av Romska ungdomsförbundets statsbidrag. Projektet tycks ha genomfört många av de aktiviteter de planerat att göra och målgruppen som utbildats till inspiratörer tycks ha involverats väl i projektet. Det är dock svårare att få någon uppfattning om hur inspiratörernas arbete med de kvinnor de arbetat med att stötta sett ut under projektiden.

18. Otto – Vägen vidare

Projektnamn: Otto – Vägen vidare

Projektägaren: Ensamkommandes förbund

Projektets startår: 2015

Projektets slutår: 2018

Bidrag från Allmänna arvsfonden: 3 597 869 kronor

Målgrupp: Nyanlända och/eller ensamkommande barn och ungdomar mellan 12–25 år.

Då många nykomna unga ofta lever i ofrivillig ensamhet när de anländer till Sverige skapades projektet Otto – Vägen vidare i Malmö. Projektet syftade till att skapa förutsättningar för möten mellan människor samt rusta nykomna unga för att snabbare komma in i det svenska samhället. Genom projektet ville man på olika sätt underlätta dessa barn och ungas situation, men även stärka deras självförtroende och självkänsla.

Ensamkommandes Förbund var verksamhetsansvariga för projektet. Förbundet är en ideell och medlemsstyrd förening som grundades 2013. Föreningen startade i Malmö men är numera ett riksförbund med ett tjugotal olika lokalföreningar knutna till sig. I Malmö driver förbundet Mötesplats Otto som riktar sig till nyanlända barn och unga upp till 25 år. Förbundets syfte och mål ligger nära projektet Otto – Vägen vidare. Styrelsen för Ensamkommandes Förbund består av unga som är eller har varit så kallade ensamkommande (Ensamkommandes Förbund 2021).

”Man känner sig mindre ensam”

Projektets främsta aktivitetsområden har bland annat varit fadderverksamhet, svenskundervisning och arbete mot migrationsstress. Det senare har bland annat bestått av handledning och utbildning av anställda och volontärer för att de ska kunna stötta de unga som många gånger mår dåligt. Projektet har också ägnat sig åt asylrådgivning där asylrättstudenter i Malmö och Lund hjälpt till med juridisk rådgivning. Vägen vidare har även arbetat med informationsfrämjande insatser om hälsa, sex och samlevnad, lägerverksamhet, stöd i körkortsteori samt ett projektpår som kallades Framtidsskola, som bestod av cv-skrivning, jobbsökning och studiebesök på jobb- och studentmässor. Projektet uppger också att de på ett övergripande sätt jobbat för att skapa en meningsfull fritid för målgruppen.

De flesta deltagarna i projektet var boende i Malmö, men projektet hade även deltagare från andra delar av Skåne. Projektet uppger att de haft många stabila samarbeten både med Malmö stad, ideella organisationer och föreningar under projekttiden. Genom Sociala resursförvaltningen i Malmö stad kunde projektet få information om hur det såg ut med nyanlända i kommunen och informera nyanlända om fadderverksamheten via olika boenden i kommunens regi. Genom Fritidsförvaltningen fick projektet även tillgång till lokaler för idrott för deltagarna i Vägen vidare.

Projektet hade två anställda, en projektledare på hundra procents tjänstgöring samt en projektassistent på sjuttiofem procents tjänstgöring. Utöver det har projektet drivit en omfattande volontärverksamhet.

Projektet hade under projekttiden 250 aktiva deltagare. Målgruppen uppges kontinuerligt ha deltagit i planeringen av projektet. Projektledningen utförde också kontinuerligt utvärderingar med deltagarna. På regelbunden basis hade projektet ”husmöten” där deltagare, volontärer och anställda diskuterade och delade information om projektet.

Många deltagare ur målgruppen beskrivs med tiden ha gått från att vara deltagare till att bli volontärer och ledare. Mötesplatsen uppges under åren ha anställt flera personer som inledningsvis var endast deltagare. Att deltagare sedermera blivit volontärer eller till och med anställda i projektet beskrivs inte bara som en viktig individuell prestation utan också som en

utveckling som varit viktig för gruppen i stort. Från projektledningens håll menar man att dessa personer har blivit till förebilder. När deltagare ”tar ett steg framåt” sprider det hopp till andra deltagare.

Den person ur projektledningen som svarar på min enkät beskriver att det som gjorde projektet framgångsrikt var just att de unga ur målgruppen genomförde projektet tillsammans samt att hela projektet skapades utifrån ungdomarnas behov och önskemål. Han menar vidare att de som deltog i Vägen vidare generellt sätt blev både mer självsäkra och mer självständiga. Dessutom bidrog projektet med viktiga sociala aspekter för de unga deltagarna som många gånger saknar sociala nätverk i Sverige: ”Målgruppen kände att projekten ersätter en del av nätverk och familj som de saknade i Sverige vilket betyder att projekten kunde stötta nästan på samma sätt som man får hjälp av sina familjemedlemmar.” (Ur enkät)

I projektets egna utvärderingar framkommer att aktiviteterna som genomförs i projektet, samt Mötesplats Otto i sig, bidrar till ”att man känner sig mindre ensam”. Mötesplats Otto beskrivs som en plats som skapar känslor av att känna sig hemma: ”man kan komma direkt efter skolan, få mellanmål och kan umgås med sina vänner”. Deltagare uppger också att det är bra att det genom projektet och dess mötesplats finns möjlighet att få stöd och hjälp med många olika saker på en och samma plats. (Ur projektets slutrapport)

Projekt, mötesplats och visionerna för föreningen Ensamkommandes Förbund tycks ha varit sammanflätade på ett fördelaktigt sätt. Det blir tydligt att Mötesplats Otto och den lokal där mötesplatsen huserar i sig är betydelsefull för målgruppen. Lokalen ligger centralt belägen i en före detta butiklokal i området Värnhem i Malmö. Lokalen har stora skyltfönster där informationsplakat och flyers signalerar vad det är för plats. Många av de aktiviteter som utfördes av projektet Vägen vidare bedrevs på Mötesplats Otto. Projektledningen arbetade också aktivt med att ”sudda ut” gränser mellan anställda, volontärer och deltagare ur målgruppen. Detta beskrivs ha främjat möten, målgruppens delaktighet samt deras känsla av att få röra sig fritt i lokalen:

På Otto får ju alla röra sig på alla ställen. Alla använder samma ytor, toaletten, mötesrum, köket: alla får ta en macka från kylskåpet, brygga kaffe etc. Detta för att sudda ut onödiga gränser och bidra till att deltagare verkligen ska känna att det är deras plats. (Ur slutrapport).

Bristande tid och resurser

Jag bedömer att projektet på det stora hela var välfungerande. Svårigheter som tas upp av verksamhetsansvariga har i huvudsak att göra med bristande tid och resurser. Projektansvariga beskriver att Vägen vidare hade många aktiviteter och deltagare men få anställda vilket ibland gjorde det svårt att genomföra allt samt gjorde arbetsbördan hög för de som arbetade i projektet. Å andra sidan beskrivs att projektet lyckades rekrytera många volontärer och faddrar vilket underlättade för projektet att genomföra sina aktiviteter. Ett hinder som tas upp är alla de förfrågningar som kommit kring samarbeten från andra aktörer som vill nå målgruppen. I slutrapporten beskrivs hur det tar både tid och resurser att hjälpa andra organisationer på samma gång som det finns en risk att ”trötta ut” målgruppen med alla

förfrågningar. Detta känns igen från erfarenheterna från projektet Rätt-ish hemma som även utvärderas i denna rapport. En annan stor svårighet för projektet, som det beskrivs från projektledningens håll, var alla de avslag och utvisningsbeslut som drabbade många deltagare i projektet. Förutom att dessa skapade en individuellt svår situation för de som fick utvisningsbeslut så inverkar det också negativt på projektet och dess aktiviteter då mycket tid gick åt till att stödja och försöka hjälpa individer i extremt svåra situationer. För att kunna stötta deltagare ur målgruppen som fick avslag på sina asylansökningar satsade projektet resurser på att anställa, och volontärer skulle få professionell handledning. Man har också gjort utbildningsinsatser för att anställda och volontärer ska få kunskap om hur de kan agera som medmänniskor i mötet med unga som befinner sig i svåra livssituationer med anledning av deras migrationstillvaro. Projektet har här samarbetet med bland annat Rädda barnen, Röda Korset och Teamet för Krigs- och Tortyrskadade i Malmö (TKT).

Den stora gruppen deltagare i projektet har utan tvekan varit killar. Att det överlag var svårare att nå ut till tjejer ur målgruppen nämns också som en försvårande omständighet från projektledningens håll. Verksamheten tycks dock ha arbetat aktivt för att få tjejer att vilja komma till mötesplatsen och delta i projektets aktiviteter. Projektet har haft en särskild tjejgrupp samt genomfört olika separatistiska verksamheter som bara är till för tjejer ur målgruppen. Ett sådant exempel är "tjejsimning" vilket tycks ha varit välbesökt och populärt.

Vägen vidare genom Mötesplatsen

Ensamkommandes förbund och Mötesplats Otto finns kvar i samma lokaler och arbetar vidare med samma målgrupp. Av mötesplatsens hemsida framgår att många olika projekt, som tangerar de teman som var centrala för Vägen vidare, är pågående. Fadderverksamheten bedrivs nu på ideell basis. Projektet Vägen vidare i dess ursprungliga form finns i skrivande stund inte kvar men jag tolkar det som att stora delar av projektet i hög grad lever vidare genom Mötesplats Otto och de projekt som just nu drivs därifrån.

Målgruppen verkar ha stått i fokus och har inkluderats och gjorts delaktiga i projektet såväl som på Mötesplats Otto som fysisk plats. Mötesplats Otto beskrivs på hemsidan som "ett andra hem" och att döma av deltagarnas egna utvärderingar tycks deras erfarenheter överensstämja med mötesplatsens visioner. Tillgången till en trygg och familjär plats bör inte underskattas, särskilt inte för grupper av människor som inte har en given plats i samhället (Sixtensson 2018). bell hooks (1990) begrepp *hem-rum* (min översättning) innefattar tanken om vissa rum, eller avgränsade sociala gemenskaper, som i det närmaste livsavgörande för grupper som upplever marginalisering. Dessa rum, menar hon, kan ge andrum och/eller skapa gemenskap och trygghet bortom i övrigt svåra livssituationer. Projektet har arbetat med en tydligt avgränsad målgrupp, unga nykomna migranter. Målgruppen står inför liknande problematik i det att de har kommit till Sverige utan familj, att de behöver etablera sig i det svenska samhället och väntar eller har väntat på beslut om de får stanna i landet eller ej. Den tydliga målgruppen, samt Mötesplats Ottos och projektets, tydliga visioner för verksamheten har troligen bidragit till att projektet tycks ha fungerat så bra. Det framgår dock också att varken tid eller resurser har räckt till. Många ideella timmar har därmed enligt uppgift lagts ner i projektet. I mejlkonversationer med verksamhetsansvarig framgår också att den nuvarande verksamheten är överbelastad. Att skapa välfungerande

projekt inom idéburen verksamhet för grupper som inte alltid omfattas av samhällets välfärd kan ha sina baksidor i form av hög arbetsbelastning.

19. Tjejer kan

Projektnamn: Tjejer kan

Projektägaren: Hidde Iyo Dhaqan

Projektets startår: 2016

Projektets slutår: 2019

Bidrag från Allmänna arvsfonden: 6 461 872 kronor

Målgrupp: unga kvinnor mellan 15–25 år i Malmö med svensk-somalisk bakgrund.

Målet med projektet Tjejer kan var att stärka, utbilda och coacha tjejer och unga kvinnor med somalisk bakgrund, så att de kan verka som ledare i projekt, föreningar, företag och i övrigt i samhället. Projektets målgrupp är unga kvinnor mellan 15 och 25 år med främst svensk-somalisk bakgrund boende i Malmö. Projektet tog sin utgångspunkt i rådande ”obalans” mellan kvinnor och män i projekt och föreningsliv inom den somaliska gruppen. Genom Tjejer kan ville man göra något konkret och handlingskraftigt åt obalansen genom att som det står i projektansökan satsa på ”vad tjejer själva vill och kan, så att de kan bli och verka som projektledare, ledare, sociala företagare, aktivister, aktörer och utvecklare av projekt och arrangemang”. Det övergripande målet med projektet var att stärka, utbilda och coacha flickor och unga kvinnor genom att ge dem möjligheten att uttrycka sin egen vilja och förmåga och sina egna drömmar.

Idéverkstad och arbetsgrupper

”Tjejer kan” har genom sin idéverkstad skapt en plats där tjejer kan få sin röst hörd och sina idéer genomförda. (Ur årsrapport).

Tjejer kan beskrivs från projektansvarigas håll som en ”idéverkstad” där deltagarna får testa och pröva sina idéer och utveckla sin egen självkänsla. Projektet har genomfört utbildningar och workshops kring ämnen som ledarskap, jämställdhet, drömmar och mål, entreprenörskap, marknadsföring, kreativt tänkande och försäljning. Det har också enligt utsago funnits en mentorsveksamhet och en jämställdhetsgrupp. I projektets dokument beskrivs tjejerna upprepande som medskapare av projektets innehåll. Arbetsgrupper har startats baserat på de deltagande tjejernas intressen. Dessa tycks ha utgjort stommen i projektet. Följande grupper presenteras i den dokumentation jag tar del av: sminkgruppen, foto-gruppen, sy-gruppen, sygrupp avancerad, Youtube/podcast-gruppen, merchandise/design-gruppen, hår/hårvård/beauty-gruppen.

I Youtube/podcastgruppen drömde tjejerna till exempel om att ha en egen Youtube-kanal och i arbetsgruppen har de fått stöd och hjälp med att nå det målet, bland annat genom utbildning i film och redigering. De jobbade även med podcast och fick lära sig om klipp och redigering

och startade också en egen podcast. En röst från en deltagare i denna grupp säger: ”Jag har lärt mig mycket om tålmod, att allt inte kommer över en natt. Att det tar tid att genomföra en idé.” En annan säger: ”För mig står Tjejer kan för systerskap, en trygg miljö där du kan komma och va dig själv och där din röst betyder något” (Ur slutrapport). I hår/hårvård/beauty-gruppen förkovrade sig deltagarna i stället i olika hårvårds- och hudtekniker men också i marknadsföring och varumärkesuppbyggnad för att sedan utveckla idéer kring hur det skulle kunna starta upp en egen skönhetssalong. Projektet avslutades med en konferens där de deltagande tjejerna fick presentera sina produkter, tjänster och projekt. Enligt utsago har projektet tagit fram en metodbok och en informationsfilm om projektet. Man menar också att projektet har varit givande för de deltagande tjejerna:

Tjejerna beskriver ett ökat driv och entreprenörskapskänsla av ”jag kan” och har efter projekttidens slut också en förståelse kring hur man skapar och genomför en projektplan och ett projekt. Många av tjejerna planerar att bygga vidare på sina egna miniprojekt och lära sig mer efter projekttidens slut. (Ur slutrapport).

Kärnan i projektet, som jag förstår det, tycks alltså ha gått ut på att lära sig mer om ämnen som tjejerna har varit intresserade av, men också att försöka omsätta idé och kunskap till en konkret verksamhet. Jag upplever projektets problembeskrivning och syfte som något diffus. Å andra sidan tycks delar av projektets innehåll något mer konkret, särskilt kopplat till de olika fokusområden som deltagarna fått arbeta med både i teori och praktik i de olika grupperna. Målgruppen tycks ha varit delaktig i projektet, inte minst genom att tjejerna själva fick bestämma vilka arbetsgrupper som skulle finnas i projektet och vad dessa skulle innehålla. Projektet tycks ha utfört många av de delar som planerades från början. Det är dock svårt att säga något om vilka effekterna av projektet har blivit/kommer att bli, det vill säga om projektet på sikt främjat kvinnors platstagande i det svensk-somaliska föreningslivet i Malmö och i de projekt som drivs därifrån.

Min utvärdering av detta projekt baseras endast på det dokument som finns om projektet hos Allmänna arvsfonden, då projektledningen inte svarade på mina förfrågningar om att svara på enkäten.

20. Ensamkommande barn i balans

Projektnamn: Ensamkommande barn i balans (EBIB)

Projektägare: Chae Taekwondo Malmö (för år 2 och 3) KFUK KFUM Malmö (år 1)

Projektets startår: 2016

Projektets slutår: 2019

Bidrag från Allmänna arvsfonden: 6 482 038 kronor

Målgrupp: Ensamkommande barn och unga

Det övergripande syftet med Ensamkommande barn i balans (EBIB) var att förebygga ohälsa och utanförskap samt ge förutsättningar för delaktighet och funktionell gemenskap bland ensamkommande barn och unga. En grupp som projektet beskriver ofta upplever stress och

oro på grund av omständigheter i hemlandet, under flykten och i Sverige. Ensamhet är ett vanligt förekommande problem för gruppen. Genom att samarbeta med flera föreningar, organisationer, ungdomsgårdar samt kommunala verksamheter i Malmö var målet med projektet att under de tre projektåren nå ut till och engagera 600 ensamkommande barn och unga med målet att öka deltagarnas kunskap kring kost och hälsa och jämställdhet.

Deltagarna skulle i projektet ges möjlighet att hitta en egen fritidsaktivitet som passar dem. Målsättningen beskrivs ha varit att de sedan skulle delta regelbundet och bli en del av den ordinarie föreningsverksamheten. Projektet ville vidare ge deltagarna tillgång till nätverk och sociala plattformar genom kamratskap och deltagande och dessutom utbilda 20 ungdomsledare i målgruppen.

Chae Taekwondo som mötesplats

Projektet har hållit i prova på-verksamheter, föreläsningar, aktiviteter och workshops och uppger att de har nått ut till och engagerat 650 ungdomar under projektåren. Man har också utbildat 20 ungdomsledare vilka uppges ha varit aktiva som ledare i olika föreningar under det tredje året samt haft funktionen som mentorer för nya deltagare. Projektet har samarbetat med en större mängd verksamheter och organisationer och byggt upp nätverk och sociala plattformar som ungdomarna tagit del av på olika sätt.

Projektledningen har rekryterat målgruppen genom olika kontaktnät i Malmö, till exempel via boenden för ensamkommande i Malmö och genom Ensamkommandes förbund. Ungdomarna uppges också själva ha spridit information om projektet till varandra. Målgruppen har också varit initiativtagare till aktiviteter och har deltagit i planeringen av många delar av projektet:

Hela syftet med projektet har varit att deltagarna från målgruppen successivt skulle vara delaktiga i projektgenomförandet och senare i de föreningar som de blivit aktiva i, samt i förlängningen eventuellt bli aktiva medlemmar i form av instruktörer och styrelsemedlemmar. (Ur årsrapport)

Många av de ungdomar som utbildades till ungdomsledare fick också sommarjobb hos fritidsförvaltningen i Malmö. Överlag beskriver projektledningen att ungdomsledarna gradvis utvecklats genom projektet:

Vi har praktiskt sett hur de ungdomar som genomgått ungdomsledarutbildningen snabbare integrerats med språklig utveckling, förbättrat självförtroende som hjälpt dem genom skolarbete och att våga söka arbete. Dessa ungdomar har sedan bidragit till att sprida möjligheterna till andra ungdomar när de kan se hur de har utvecklats. (Ur slutrapport).

Verksamhetsledningen beskriver också att projektet har jobbat mycket med att skapa relationer med deltagarna. Detta ser de som avgörande för ungdomarnas deltagande i föreningar och aktiviteter: ”Vi har under projektets gång märkt att det inte är den ekonomiska aspekten som är avgörande för om en ungdom från målgruppen blir aktiva i en förening utan desto mer känslan av välkomnande och tillhörighet” (ur slutrapport). Chae Taekwondos

lokaler som sådana tycks ha utvecklats till något mer än en träningslokal, detta ser man som ett bevis på att projektet har varit betydelsefullt för målgruppen:

Chae Taekwondos lokaler har fungerat som mötesplats för stöd, utbildning, förmedling av kontakter, läxhjälp och träning. Spridningen av information om Ensamkommande barn i balans inom målgruppen och därigenom de ökade besöken av ungdomar på mötesplatsen är ett bevis på att betydelsen och behovet varit stort för projektet inom målgruppen. Genom intresset hos målgruppen att starta egna verksamheter är ytterligare ett bevis på detsamma. Ensamkommande barn i balans har kunnat förmedla framtidshopp inom målgruppen. (Ur slutrapport).

Det har varit svårare att engagera tjejer i projektet, även om man har arbetat intensivt med det under det sista året och då lyckats nå ut till fler. En anledning till att det har varit svårt beskrivs vara att det helt enkelt är färre tjejer än killar som kommer som ensamma till Sverige. En annan anledning tros vara att de unga tjejer som kommer till Sverige och Malmö placeras i andra former av boenden. Kulturella skillnader antas också ha gjort det svårare att hitta fritidssysselsättningar för tjejerna. Överhuvudtaget har deltagarnas osäkra situationer, som för projekt Otto – Vägen vidare som också utvärderas i denna rapport, påverkat projektets verksamhet. Deltagare drabbas av utvisningsbeslut eller flyttas till annan ort. Vissa är svåra att nå ut till då de bor i familjehem eller så kallade nätverkshem.

Projektets problemformulering och målgrupp är väl avgränsad och projektet pågick under en tid då många ensamkommande ungdomar kom till just Malmö. Projektet tycks ha fyllt en viktig funktion för målgruppen. Projektet samverkade med många verksamheter och spred information om projektet via vad som tycks vara ett väl etablerat nätverk i Malmö. Vad jag kan utläsa av dokumentationen tycks verksamheten med de unga ledarna fungerat väl i att de utvecklats från deltagare till att på olika sätt bli aktiva ledare. Min utvärdering av detta projekt baseras endast på det dokument som finns om projektet hos Allmänna arvsfonden, då enkäten inte besvarades.

21. Let's get out

Projekttnamn: Let's get out

Projektägare: Friluftsförbundet Region Mitt

Projektets startår: 2017

Projektets slutår: 2020

Bidrag från Allmänna arvsfonden: 2 414 213 kronor

Projektets målgrupp och ålder: primärt ungdomar 14–20 år

Projektet syftade till att stärka unga med olika kulturell bakgrund genom att utveckla en utbildningsmodell i natur och ledarskap. Projektet vände sig till ungdomar som fått uppehållstillstånd och bor i Sverige, med delar av sin familj eller själva, samt ungdomar med

svensk bakgrund. Projektet har särskilt fokuserat på ungdomar som av olika anledningar inte känt sig sedda eller lyssnade på.

Att skapa en självförsörjande process

Projektidén uppstod ur att ett ökat behov av yngre ledare identifierats bland lokalavdelningar i kombination med en önskan om att arbeta mer för ungdomar samt arbeta med mångfaldsfrågor. Projektet förgicks av ett pilotprojekt under 2015/2016. Målet med projektet var att skapa en "självförsörjande process" där ungdomar blir ledare och förebilder för andra barn och unga. Tanken var att ungdomar som genomgått projektets ledarutbildning skulle verka som "brobyggare" och sedermera arbeta för att så många andra ungdomar som möjligt skulle få en chans till sociala kontakter och en meningsfull utemiljö. Projektets aktiviteter beskrivs som genomförande av ledarskapsutbildningar, lägerveckor samt relationsbyggande arbete och aktiviteter. Ungdomar har deltagit i olika aktiviteter lokalt och regionalt. Projektet har även ägnat sig åt att ta fram planer och metoder för ledarutbildningen, uppsökande verksamhet, etablering av kontakter med samarbetspartners samt fördjupning av befintliga samarbeten.

Målgruppen beskrivs ha deltagit i flera delar av projektet, bland annat i framtagandet av koncept och utbildningsplan och i rekryteringen av andra unga. Projektet uppges ha haft stor betydelse för de deltagande ungdomarna. Vänskapsrelationer och nya vuxenkontakter har skapats.

Kommunerna har varit viktiga för att nå ut till ungdomarna. Fältassistenter, fritidsledare eller andra vuxna som genom kommunens arbete kommer i kontakt med ungdomar har varit behjälpliga och man har genom dem fått tag i ungdomar till projektet. Samarbeten med kommuner beskrivs emellertid både ha varit centralt för projektet såväl som att det utgjort en slags bromskloss då processen med kommunerna tenderat att vara långsam:

Vi har mötts av engagemang och stort intresse från (kommunerna, författarens förkl.) första stund, men för att citera en kommunanställd så "maler kommunens kvarnar väldigt långsamt" (...). En viktig aspekt i detta är att de flesta kommuner jobbar i så kallade stuprör med egen verksamhet i varje rör, och vi presenterar ett projekt som spänner över flera verksamheter – vilket kommunerna tycker är spännande och nödvändigt, men som också kräver mer förankring och möten. (Ur årsrapport).

Ett av målen med projektet var att utbilda ungdomar över hela landet. Projektet har dock inte lyckats med att utbilda det antal ungdomar som man planerat. Däremot uppges att en utbildningsplan samt annat handledande material är framtaget enligt plan. Det har också varit svårare att rekrytera ungdomar med svensk bakgrund till projektet. Vidare har det varit svårare att rekrytera tjejer än killar.

Vissa spår av projektet tycks leva kvar genom en handfull lokalföreningar i bland annat Höganäs, Östersund och Borlänge, där projektets unga fortfarande uppges delta som hjälpledare i aktiviteter eller själva delta i aktiviteter. I dessa tre städer är kommunen såväl

som andra samarbetspartners inblandade. Från projektledningens håll uppges också att kunskapen från projektet lever vidare i andra satsningar. Man menar att projektet överlag har bidragit till att Friluftsrådet Region Mitt ”öppnat ögonen” för nya målgrupper i en organisation som inte arbetat med mångfald och för att förhindra utanförskap i särskilt stor utsträckning tidigare. Förhoppningen är att det ska ske ytterligare projektsatsningar på temat inkludering, mångfaldsarbete och ungdomar. Den självförsörjande processen där ungdomar blir ledare och förebilder för andra unga, vilket var tanken med projektet, kan ha realiserats i vissa lokalföreningar men beskrivs inte som ett av de huvudsakliga målen. Som i flera andra projekt beskrivs samarbetet med kommunen som både en möjliggörare och en försvårande omständighet.

Min utvärdering av detta projekt baseras endast på det dokument som finns om projektet hos Allmänna arvsfonden, då enkäten inte besvarades.

22. Ser du Stjärnorna runt dig?

Projektnamn: Ser du stjärnorna runt dig?

Projektägaren: HUR-Samhällsentreprenören

Projektets startår: 2017

Projektets slutår: 2020

Bidrag från Allmänna arvsfonden: 5 801 465 kronor

Målgrupp: ungdomar 15–30 år och sekundärt de aktörer som arbetar med denna grupp

I städer syns stjärnor inte alltid så tydligt. Tyvärr är det många gånger även samma sak med unga i områden som benämns som socio-ekonomiskt svaga. Det finns stjärnor men fördomar, medias negativa beskrivning av områdena och brist på positiva forum gör att samhället inte alltid upptäcker dessa. (Projektledare, ur enkät).

Projektet Ser du stjärnorna runt dig drevs av föreningen HUR(-samhällsentreprenören). Målet med projektet var att arbeta fram en metodbok för hur olika aktörer kan arbeta framgångsrikt tillsammans med ungdomar genom att lyfta fram positiva förebilder och engagemang ”som bygger på sunda värderingar och kärlek”. Syftet var att få fler unga att inkluderas i samhället och ge dem redskap för att få inflytande över samhällsutvecklingen, få bättre levnadsvillkor och makt att forma sina egna liv. Genom att lyfta fram förebilder bland ungdomar i socialt utsatta områden i Malmö hoppades föreningen kunna stärka ungas engagemang, men även erbjuda föreningar och offentliga aktörer en metod för att ta emot engagerade ungdomar i sin verksamhet.

Eftersom Kommissionen för ett socialt hållbart Malmö i en rapport från 2013 konstaterade att civilsamhället, som projektledaren beskriver det, ”ofta bär på en social innovationskraft som kommunen på grund av bristfälliga strukturer för ändamålet inte alltid kan ta tillvara på”

önskade projektet i ett antal aktiviteter samla förebilder, utbilda ledare och sprida kunskap kring deras arbetsmetod för att svara upp mot de behov som kommissionen belyste i sin rapport.

HUR-LAMPAN – En metod för att synliggöra ungdomar

Föreningen HUR-samhällsentreprenören är en ideell ungdomsförening i Malmö. Både styrelse och medlemmar tillhör i stort målgruppen och föreningen har sedan 2012 arbetat med målgruppen unga. Det är också de unga deltagarnas engagemang och medverkan som har varit den absolut viktigaste positiva kraften i genomförandet av projektet Ser du stjärnorna, menar projektledaren. Projektbehovet både påtalades och initierades av föreningens styrelse och dess aktiva unga medlemmar.

Projektets främsta aktivitetsområden uppges ha varit olika aktiviteter i form av rörelse/idrott, skapandet av events, kulturaktiviteter såsom dans och konst, skapandet av podd och tidning samt studioverksamhet. Projektet har hållit i föreläsningar och utbildningar och har haft mentorsverksamhet. Projektet omfattade geografiskt sett främst stadsdelarna Holma, Kroksbäck och Bellevuegården men har enligt projektledaren utvecklats under projekttiden för att omfatta ungdomar från hela Malmö. Projektet samarbetade med flertalet organisationer, till exempel MKB, Gatukontoret, föreningen Helamalmö, Medborgarskolan, Folkets Hus, Fritidsförvaltningen, MFF, Malmö E-sport etcetera. Flera av dessa samarbeten kvarstår efter projektslut.

Projektledaren beskriver att det var svårare än de trodde att få den yngre målgrupp 12–15 år att engagera sig i projektet, däremot deltog de i projektets aktiviteter. En annan svårighet som beskrivs är omställningen från att drivas ideellt till att ha flera anställda och/eller timanställda. Han beskriver att det bitvis var svårt att motivera de deltagare som inte fick betalt att fortfarande vara lika engagerade. Det har också varit svårare att nå ut till tjejer ur målgruppen. Projektet har därför satsat extra på aktiviteter som man tror kunnat locka tjejer att delta i projektet och dessa aktiviteter. Det uppges att pandemin har satt stopp för en stor del av dess tilltänkta aktiviteter och utveckling.

Projektet hade syften i flera delar. Ett av dessa var det avgränsade syftet att ta fram en metodbok för att synliggöra hur olika aktörer kan arbeta framgångsrikt tillsammans med ungdomar genom att lyfta fram positiva förebilder och engagemang. Detta uppges ha uppnåtts. Boken hann dock inte distribueras inom ramen för Allmänna arvsfondens finansiering och det är för mig som utvärderare oklart vad som skett med den. Ett mindre tydligt och betydligt bredare syfte med projektet var att få fler unga att inkluderas i samhället och ge dem redskap för att få inflytande över samhällsutvecklingen, få bättre levnadsvillkor och makt att forma sina egna liv. Denna del av projektet kan sägas vara grundad i strukturella samhälleliga problem. Huruvida projektet lyckats uppnå detta är svårare att säga något om.

23. Mångkulturell ledarskapsakademi

Projektnamn: Mångkulturell ledarskapsakademi

Projektägaren: Folkbildarna i Värmland

Projektets startår: 2017

Projektets slutår: 2020

Bidrag från Allmänna arvsfonden: 4 423 928 kronor

Målgrupp: Barn och unga mellan 14–20 år.

Folkbildarna i Värmland ville med projektet utveckla en mångkulturell ledarskapsakademi för unga i åldern mellan 14 och 20 år i stadsdelen Kronoparken i Karlstad. Akademin skulle vara särskilt anpassad för ungdomar som inte deltagit i organiserad föreningsverksamhet tidigare. Genom att använda sig av folkbildningsmetoder och utgå från en tydlig humanistisk värdegrund syftade projektet till att öka ungdomars delaktighet i samhället genom att rusta dem att bli ledare i lokalsamhället. Man ville motivera och stärka ungdomar så att de själva så småningom skulle kunna leda fritidsverksamhet i föreningsform.

Målsättningen var att ha etablerat en stabil och värdegrundsbaserad ledarskapsakademi efter tre år med projektet. Avsikten var alltså att ha etablerat en modell som utvecklats till en kontinuerlig verksamhet.

Utöver utbildningar och kurser i föreningskunskap och ledarskap i teori och praktik har projektet ägnat sig åt diverse andra aktiviteter såsom olika prova på-verksamheter, lovverksamheter, sommarläger, uppsökande verksamhet och kartläggningar. Projektet har samarbetat med en ansenlig mängd andra parter. Projektet har också tagit fram ett kursprogram som är färdigt att använda.

En problematisk omständighet har varit att projektet i hög grad omfattat killar. Under åren har endast 32 % av de aktiva deltagarna varit tjejer (ur slutrapport). Man menar att en orsak till att det har varit svårare att få med tjejer i projektet är att en del tjejer i området begränsas av sina familjer och inte får delta på alla typer av aktiviteter. Ett annan orsak som uppges är att projektet haft en manlig mentor som har engagerat sig mycket i projektet men inte någon kvinnlig motsvarighet.

Som så många andra projekt har pandemin varit hindrande under projektets sista år. Projektet uppger också att de inte nått ut till så många ungdomar från familjer med ”svensk bakgrund”.

I projektets slutrapport anges att man lyckats etablera en ledarskapsakademi. Enligt projektets slutrapport finns det efter projektåren nu också fler unga som är ideella ledare. Ett antal av dessa har genomgått projektets kurs för att bli barn- och ungdomsledare. Dessa unga, menar projektledningen, fungerar också som inspiratörer för att ännu fler ska vilja göra det samma. Man menar också att det under projektåren har skett en tydlig attitydförändring bland unga i området som innebär att fler vill bli ideella ledare. I enkätsvaret står följande:

Projektet har haft en mycket stor betydelse för ungdomar på Kronoparken.

De medarbetare som har medverkat under hela eller nästan hela

projektperioden har blivit förebilder och ungdomarna lyssnar till de råd, rekommendationer som medarbetarna ger idag. Ungdomar ur målgruppen ansluter och deltar med glädje i nya aktiviteter som Ledarskapsakademien bjuder in till.

Intrycket är att projektet har haft en tydlig vision. Projektet hittas i skrivande stund under satsningen Tillsammans i Karlstad, som drivs av Folkbildarna Värmland i samarbete med andra parter, däribland olika kommunala verksamheter.

24. Suntpat

Projektnamn: Suntpat

Projektägare: Equmenia.

Projektets startår: 2017

Projektets slutår: 2020

Bidrag från Allmänna arvsfonden: 4 395 366 kronor

Projektets målgrupp och ålder: ungdomar 13–19 år samt unga 9–12 år (Suntpat Tweens)

Det finns en hel del saker som är svåra att prata om. Hur vet man om man dricker för mycket? Är porr najs, eller är det problematiskt? Kan en bli beroende av sociala medier? Suntpat vill öppna för samtal kring alkohol, droger, sociala medier, gaming och nätporr. Det är områden i vardagen som kan ge oss glädje och kamp, inspiration och skam och göra att våra liv berikas och förminskas. Att prata om detta med vänner, vuxna eller familjen är inte alltid helt enkelt. Där vill vi finnas! Vårt uppdrag är att sätta igång samtalen! (Suntpat 2021).

Utifrån erfarenheter från de två organisationerna, Equmenia och Hela människan, sågs ett behov av att skapa stöd för ungdomar och ideella ledare att bemöta beroendeproblematik, på ett icke-moraliserande sätt där vuxna kan fungera som stöd och förebilder. Målet med projektet att skapa förutsättningar för stöd och samtal med ungdomar om beroendefrågor. Projektet omfattade inte bara samtal kring beroende av alkohol eller droger utan beroendefrågor mer brett. Således kom projektet även att omfatta bland annat beroendefrågor kopplat till spel/”gaming” och sociala medier. Diskussioner om psykisk hälsa och ohälsa är även tydligt närvarande i denna ambition.

Equmenia såväl som samverkanspartnern Hela människan är organisationer som vilar på kristen grund. En del av Hela människans engagemang är att driva socialt arbete på kristen grund.

Pedagogiskt material för att sätta igång samtal

Projektets främsta aktivitetsområden har varit att producera informationsmaterial som kan hjälpa till att sätta i gång samtal om alkohol, andra droger, nätporr, gaming och sociala

medier. Framtagandet av Suntraprats samtalskortlek lyfts fram som särskilt betydelsefull. Projektet har startat webbplattformen Suntrat.se där informationsmaterial, tips och länkar samlas. Där finns också utbildningsmaterial för ledare. Projektet har vidare arbetat med att utbilda ledare samt deltagit i konferenser, seminarium, utbildningstillfällen och på lägerverksamheter med mera. I slutrapporten nämns också att Suntrat lyft frågor om beroende och unga i kyrkliga sammanhang ”har varit banbrytande, efterlängtat av många”. Det uppges på webbplattformen att även om organisationerna bakom sajten vilar på kristen tro är tanken att materialet och informationen ska kunna användas av ”alla”, till exempel skolor. På sajten finns en särskild länk för dem som vill prata om materialet utifrån kristen tro (Suntrat.tro). Under det sista året har projektet även lanserat Suntrat Tweens som vänder sig till barn mellan 9–12. Projektet är aktiva på Instagram och Facebook.

Projektet har samarbetat med diverse andra organisationer, däribland Studieförbundet Bilda, Svenska Kyrkans Unga, Svenska Kyrkan, Equmeniakyrkan, Länsstyrelsen i Halland, Blå Kors Norge, CAN, IQ, Reconnect, RFSU och Scouterna.

Målgruppen har, enligt projektledaren, delvis deltagit i planeringen av projektet genom referensgrupper där de fått testa olika material. Det uppges ha varit en svårighet att få med målgruppen mer kontinuerligt i planeringen av projektet då de flesta unga ur målgruppen är aktiva ute i de olika föreningarna runt om i landet. Projektledningen har därför själva åkt ut i olika sammanhang för att träffa de unga, lyssna på vad de har att säga och låta dem testa och påverka, uppger projektledaren. Enligt henne har de fått mycket positiv feedback från målgruppen och även av vuxna ledare som har visat tacksamhet för det utbildningsmaterial som projektet har producerat. I projektets mål ingick att utbilda ledare eller ”utbildare” i projektets metoder. Till skillnad från många andra projekt i utvärderingen har det i detta projekt, som jag förstår det, inte rört sig om utbildning av unga ledare utan snarare utbildning av vuxna i olika lokalföreningar med målet att sprida metoden och kunskapen vidare i den lokala kontexten.

Allmänna arvsfondens finansiering löpte ut i augusti 2020. Vid tidpunkten för projektledarens enkätsvar uppgavs att med tanke på att projektet blivit stort såväl som efterfrågat sökte man fortsatt stöd med finansiering på annat håll för att kunna fortsätta sprida, utveckla och implementera Sunt prat i organisationernas ordinarie verksamheter. Enligt information på projektets webbplattform finansieras verksamheten i skrivande stund av Folkhälsomyndigheten och Stiftelsen Ansvar för Framtiden. Webbplattformen är att betrakta som en stor del av projektets slutprodukt. Den är grafiskt tilltalande, tydlig och uppdateras kontinuerligt. Givet det materialet som finns på plattformen tycks projektet ha behållit sin ambition att främja samtal och reflektion, snarare än att visa vad som är rätt och fel. Projektet drivs i skrivandets stund vidare.

25. Vattenvana

Projektnamn: Vattenvana

Projektägare: Göteborgs Kungliga Segelsällskap (GKSS)

Projektets startår: 2016

Projektets slutår: 2019

Bidrag från Allmänna arvsfonden: 3 238 060 kronor

Projektets målgrupp och ålder: personer mellan 15 och 30 år som är nya i Sverige och söker sociala sammanhang och/eller vill utveckla färdigheter på och i vatten.

Projektet syftade till att skapa en verksamhet där målgruppen nyanlända barn och unga samt barn och unga med utländsk bakgrund tränar vattenvana och trygghet genom aktiviteter som kombinerar segling och simning. Projektet ville vidare bidra till att skapa möten mellan nyanlända och etablerade svenskar. Projektet bedrivs i Göteborgsområdet med närliggande kranskommuner och dess främsta aktiviteter är simskola, segling och ett språkcafé.

”Civilsamhället ska fungera som arenor för integration”

Projektiden kom ur en ökad rapportering om ojämlikhet kopplat till simkunnighet i Göteborg. En av projektledarna beskriver det som att det finns ett utanförskap inom många vattensporter. Han beskriver vidare att det i samband med ökningen av unga asylsökande år 2015 uppstod ett ökat behov av simskola för ungdomar och unga vuxna. Det fanns också ett stort behov av fritidsaktiviteter som kunde bidra till integration och möten mellan nyanlända och etablerade svenskar. Målet med projektet var att underlätta etableringen för unga som är nya i Sverige, öka vattenvanan samt tillgängligheten till vattensporter samt att skapa mötesplatser för personer ifrån olika delar av staden, i olika åldrar och med olika bakgrunder. I arbetet med integration, menar projektledaren, har civilsamhället och föreningslivet en viktig roll:

Civilsamhället ska fungera som arenor för integration. Våra organisationer inom civilsamhället ska bygga på demokrati och deltagande. Föreningslivet är en möjlighet för människor i olika åldrar, med olika bakgrunder, från olika delar av staden att mötas genom ett gemensamt intresse och en gemensam aktivitet. Samtidigt som föreningar aktivt behöver arbeta med inkludering och aktivt söka nya målgrupper för att sådana möten ska ske. Vattenvana är ett sådant initiativ (...). (Ur enkät).

Språkträning är en central del av projektet, inte bara under aktiviteter på språkcaféet utan även andra sociala aktiviteter. Också aktiviteterna i och på vatten har fyllt en viktig funktion när det kommer till språkträning, beskriver projektledaren i enkätsvaren:

Från början var det tänkt att personer som talade andra språk än svenska huvudsakligen skulle leda aktiviteterna. Det för att underlätta kommunikationen som vi trodde skulle vara ett problem. Under projektiden har det visat sig att så inte var fallet och att många som deltar i våra aktiviteter vill vara med för att just utveckla sina färdigheter i svenska språket.

Projektet har haft samarbeten med otaliga andra organisationer såsom Passalen, Rätt Fram, IM & Move it, Skogskompisar, Sportfiskarna, Svenska Seglarförbundet (SSF), Tamam, KFUM, Idrotts & föreningsförvaltningen, Skarpt Läge, Båtmässan med flera.

Målgruppen uppges inte direkt ha deltagit i planeringen av projektet. I huvudsak har det varit projektledare och ledare som planerat projektets innehåll genom att lyssna efter deltagarnas behov och önskemål. Deltagarna har dock kunnat påverka projektet i samband med utvärderingar i form av gruppdiskussioner, formulär och genom dialog i aktiviteterna. Utifrån projektets arbetssätt är ungt ledarskap en central komponent i arbetet med målgruppen. Unga ledare har rekryterats till projektet och många av ledarna har enligt uppgift tidigare varit deltagare i projektet men sedan tagit steget vidare till att inta en ledarroll.

Projektet genomförde en enkätundersökning med målgruppen under 2019 som visade att nästa alla deltagare (81 svaranden) var mycket nöjda eller nöjda med projektet. Att nå ut till personer ur målgruppen som kanske mest behöver det har enligt projektledningen dock varit svårt; man menar att Vattenvana främst når ut till individer som mår så pass bra att de kan motivera sig till att söka fritidsaktiviteter. Projektledaren upplever att de flesta av dessa individer ofta har ett relativt tryggt nätverk med personer runtomkring sig, såsom familj eller släktingar, skolpersonal, annan organisation eller andra privatpersoner. Svårare att nå ut till är än mer utsatta individer såsom personer som är papperslösa eller lider av psykisk ohälsa.

Könsfördelningen bland deltagarna har varit relativt jämn: 54 % killar och 46 % tjejer har deltagit.

Projektet simmar vidare

Vår simskola är mycket efterfrågad och många vill lära sig att simma men intresset för att komma ut i naturen och prova på att segla är också starkt.
(Ur enkät).

Vid tiden för denna utvärdering finnas projektet fortfarande kvar, enligt utsago genom andra finansiärer samt privata bidrag. Projektet har fortsatt att bedriva simskola under vinterhalvåret genom ett upphandlingsavtal med Göteborgs stad. Språkkaféet drivs också vidare ideellt och under sommaren bedrivs seglingsaktiviteter. Göteborgs Kungliga Segel Sällskap (GKSS) marknadsför Vattenvana på sin hemsida och projektet är i skrivande stund aktivt på sociala medier där det också framgår att projektets aktiviteter är i full gång.

Förutom projektets aktiviteter under Allmänna arvsfondens finansieringsperiod mynnade projektet också ut i metodboken Vattenvana – segla, simma, umgås och träna svenska. En metodbok om integration i föreningslivet ⁶. Boken är tillgänglig på nätet och sprids enligt utsago aktivt genom olika kanaler och samarbeten. Metodboken beskriver projektet samt sedermera även den metod de arbetat utifrån. Deltagare och ledare ges också röster i skriften och ger slutligen även tips på saker att tänka på för andra som går i projekttankar.

⁶ <http://gkss.se/globalassets/seglarskola/vattenvana/metod-korr-3.pdf>

Projektets vision är relativt tydlig och projektaktiviteterna ligger nära de samhälleliga problem som projektet vill försöka lindra ("utanförskap", otillgänglighet för vissa grupper att utöva vattensporter och bristande vattenvana). En uppenbar effekt av projektet är att det bidrar till ökad simkunnighet bland barn och unga. Andra effekter förefaller vara att det bidrar till meningsfulla fritidsaktiviteter, sociala kontakter och språkträning. Huruvida projektet har lett fram till ökad integration, samt möten mellan "etablerade svenskar" och nyanlända, vilket var en av projektets ambitioner, kan jag inte säga något om. Däremot håller projektet civilsamhällets och föreningslivets ansvar att jobba för gemenskap och inkludering centralt (Harding 2012b). Vattenvana tycks på ett fördelaktigt sätt ha kombinerat meningsfulla aktiviteter med språkträning och mellanmännsliga möten och relationsbyggande. I skrivande stund lever projektet således vidare med hjälp av andra finansiärer. Metodboken lämnar vidare avtryck genom att den kan spridas och användas av andra.

26. Drive!

Projektnamn: Drive!

Projektägare: Arbetarnas idrottsförening (AIF) Barrikaden

Projektets startår: 2012

Projektets slutår: 2015

Bidrag från Allmänna arvsfonden: 2 261 000 kr

Projektets målgrupp och ålder: barn och ungdomar i vissa delar av Malmö och sekundärt deras familjer samt ensakommande barn och unga i Malmö.

Projektet Drive syftade till att utveckla ungdomars personliga ledarskap genom aktiviteter som ökar delaktigheten i föreningslivet, samhället och den personliga utvecklingen. Målet med projektet var att skapa en hållbar ungdomsledarskapsakademi med fokus på ledarskapsteori och praktik.

Syftet med Drive var således att jobba mot hot och våld och för en för en positiv utveckling i föreningens närområde, området Seved i Malmö. Drive ville belysa kopplingen mellan fotboll och samhälle genom att förstärka engagemanget i föreningslivet och jobba för möjligheten för unga att påverka samhället i stort.

De mål projektet velat uppnå är följande:

- En övertygelse hos våra barn och ungdomar att de kan påverka sin omgivning.
- Ökad delaktighet i fritidsverksamhet, ett ökat engagemang i närområdet och i samhället.
- En kunskapsöverföring mellan befintliga och nya ledare samt mellan äldre och yngre.
- En ledarskapsakademi där barn och ungdomar får verktyg för att vara positiva ledare och förebilder.
- Ett koncept som kan spridas till andra föreningar.

Förutom Seved har även barn och unga från närområdena Hermodsdal/Nydala/Gullviksborg omfattats av dess aktiviteter. Projektet tycks ha haft en mängd samarbeten med andra lokala aktörer, både kommunala verksamheter och andra ideella föreningar.

Under de tre åren tycks ledarskapstanken, att unga börjar leda andra barn och unga, växt sig starkare i projektet. I slutrapporten står bland annat:

Vi har idag en stark grupp ungdomsledare som på kontinuerlig basis bedriver en form av kunskapsöverföring till yngre barn. Besök på skolor och aktivt deltagande i olika arrangemang har inneburit att dessa har växt som individer och vi i föreningen är oerhört stolta över den anda av mognad de uppvisar.

Byte av projektledare beskrivs ha skapat en del ”splittring” i projektet. En negativ effekt av detta var att en del av projektets nätverk försvann med den tidigare projektledaren. En viktig lärdom som lyfts upp i slutrapporteringen från projektet är att uppbygga nätverk av kontakter som är passande för projektets syfte snarare än ett nätverk som baseras på personliga kontakter, detta för att undvika att nätverk som är knutna till person snarare än projekt. Byte av projektledare beskrivs också ha varit positivt då en ny projektledare kunde ta projektet mot nya riktningar på ett fördelaktigt sätt.

Drive! är det äldsta projektet i föreliggande utvärdering. Materialet som ligger till grund för min bedömning är tunt, dels på grund av att dokumentationen som utgjorde slutrapporteringen till Allmänna arvsfonden hade ett annat och mindre omfattande format, dels för att jag inte lyckats få tag i den dåvarande projektledningen (som enligt utsago dessutom byttes ut många gånger). Min bedömning är dock att projektet i huvudsak tycks ha gjort vad det planerade, även om dess initiala målsättning kanske var något ambitiös. Att projektet delvis fokuserade på ensamkommande barn och ungdomar under en tid då tillströmningen av unga migranter till Malmö var väldigt hög gör att projektets insats som ideell kraft inte ska underskattas. Ledarskapsakademien tycks inte ha etablerats. Det är oklart hur projektet tillvaratog dess kunskaper och aktiviteter efter projektslut.

27. Social Recycling

Projektnamn: Social Recycling

Projektägare: Changers Hub

Projektets startår: 2017

Projektets slutår: 2020

Bidrag från Allmänna arvsfonden: 7 957 013 kronor

Projektets målgrupp och ålder: unga i åldern 16–25 år i socioekonomiskt utsatta områden

Projektet vill förändra bilden av framgång för unga i åldern 16–25 år i socioekonomiskt utsatta områden i Stockholm med målet att inspirera unga till vad som beskrivs som ”konstruktiva vägval”. Motiverade lokala förebilder används som verktyg för att nå och

påverka mindre motiverade ungdomar. Genom att rekrytera och engagera förebilder i närområdet till en hub för möten är förhoppningen att nya grunder till framgång skapas. De lokala förebilderna har i stor utsträckning genomfört sina studier, arbetar i olika sektorer och bor i stadsdelen.

Verksamheten Changers Hub beskriver sig som ett innovationshus beläget i Alby, Botkyrka samt på Stureplan i Stockholm. De erbjuder kontorsplatser, kurser, inspirationsföreläsningar, events och idécoaching. Verksamhetens mål är att jobba för att alla unga ska ha samma möjligheter att förverkliga sina idéer och påverka sin framtid oavsett hur lång eller kort deras ”startsträcka” är.

Social återvinning som metod

Tillsammans med målgruppen var syftet med projekt Social Recycling att utveckla kurser i entreprenörskap, individuella coachningsprogram och föreläsningar i syfte att inspirera, ge kunskap och utveckla nätverk. Metodiken är social recycling (social återvinning):

Social Recycling är en kultur som kommunicerar stolthet, styrka och jävlar anamma till unga från marginaliserade områden. Själva ’återvinningen’ bygger på att unga som fått hjälp av Changers hub att ta sina drömmar vidare kommer att locka sina kompisar till hubben och att den som blivit framgångsrik kommer att utnyttja de konkreta sätt att ge tillbaka som Changers hub erbjuder. För att Social Recycling ska fungera behövs därför en Community of Changers, skapad i viljan att hålla dörrar öppna för varandra. För att ’sätta igång’ Social Recycling gäller det att locka folk med mer driv, som vet ganska väl vad de vill och som bara behövde ’det lilla extra’ för att komma vidare med sin idé. (Ur slutrapport).

Kärnan i metoden handlar alltså om att både ta hjälp från verksamheten och sedermera ge tillbaka och hjälpa andra, som ett slags kretslopp. I verksamhetens rörliga verksamhetsberättelse på Youtube används ord som rörelse, en kraft, ett mindset och en gemenskap för att beskriva Changers Hub (Changers Hub 2021). Projektet har arbetat med olika grupper av individer, vilka inledningsvis kategoriserades som ”omotiverade”, ”motiverade” och ”förebilder”. Kategoriseringen har, som jag tolkar det, skapat en del problem, särskilt kategorin ”omotiverade”, och har med tiden kommit att nyanseras något. Projektet tycks främst ha fokuserat på de två målgrupperna ”förebilder” och de som kategoriserats som ”motiverade”, för att i förlängningen nå ut även till den grupp som kanske är i mest behov av deras verksamhet:

Vi valde därav att fokusera på de två första målgrupperna som vi definierade som förebilder och motiverade. Detta gav ett positivt utfall då denna målgrupp länge sökt sig till en verksamhet som har deras behov som en prioritet. Denna målgrupp är även en del av ett större sammanhang där den andra målgruppen ”omotiverade” finns runt omkring dem. Detta har resulterat i målgruppen motiverad har arbetat aktivt i att dra med sig sina vänner som de identifierat behövt extra stöd vilket då resulterade i ett ökat

antal deltagande från den målgruppen, de som var lite längre ifrån. (Ur slutrapport).

Aktiviteterna i projektet har bestått av coaching/mentorskap (bland annat ”förebilder” som coachar varsin deltagare), föreläsningar, utbildningar, workshops och andra events. Projektet har samarbetat med en mängd aktörer. Vissa samarbeten har varit kortsiktiga och kopplade till olika events, andra mer långsiktiga. Samarbetet med Botkyrka kommun beskrivs ha varit väldigt viktigt för projektet. Kommunen har spridit information om projektet och jobbat för projektets överlevnad och bistått i nätverkandet, till exempel. En annan viktig aktör som nämns är fastighetsägarna för Sture, TAM på Stureplan i Stockholm. Hubben på Stureplan beskrivs som viktig för projektet för att den har möjliggjort möten och samarbeten med personer som inte hade skett annars. Man understryker också att hubben där har bidragit till att ”synliggöra viktiga frågor mot en resursstark publik”.

Målgruppen uppges ha varit involverade i flera olika delar av projektet. Det har till exempel funnits en referensgrupp med ett trettiotal personer ur målgruppen. Referensgruppen beskrivs ha varit delaktig på idéstadiet såväl som i genomförandet av olika aktiviteter. Överlag sägs målgruppen ha goda erfarenheter av Social Recycling. Några av dem ges röst i slutrapporten till Allmänna arvsfonden:

Jag har träffat många nya människor vilket har varit väldigt nice. Det var jättebra att de hade kontaktnät och kunde koppla ihop mig med massa folk. Du visste att ifall du skulle fastna, så har du massa folk som kan hjälpa dig. Det får en att se hoppet och ljuset i tunneln. (Tjej, 18 år).

Dom erbjuder alla verktyg som behövs och om du har din idé och är driven så får du all hjälp du behöver. (Kille 19 år).

Målgruppen sägs också ha fungerat som ambassadörer för projektet, men det framgår inte helt vad det har inneburit. Pandemin har varit utmanande för projektet som bygger på tanken om att fysiskt mötas över gränser. Detta försvårades under pandemin och aktiviteter fick ställas in. Genom digitala verktyg, i stället för fysiska möten, kunde projektet trots allt genomföra många planerade aktiviteter. Projektet startade till exempel ett samarbete med HP för att kunna låna datorer av dem till deltagare som inte hade egna.

Metoden Social Recycling ska spridas via en bok. Projektet har även spridit information om projektet via sociala media, deltagande i press och media, genom föreläsningar med mera. Etableringstanken, alltså att starta upp fler hubbar i Stockholm men också nationellt, är tydligt närvarande i dokumentationen jag tar del av.

Changers Hub arbetar vidare

I de dokument jag tar del av har det delvis varit svårt att avgöra vad som är skillnaden på verksamheten Changers Hub och projekt Social Recycling. Förmodligen är det i själva verket två sidor av samma mynt.

Efter att Allmänna arvsfondens finansieringsperiod löpt ut finansieras den fortsatta verksamheten i Alby under de kommande två åren av Botkyrka kommun och Botkyrkabyggen, genom ett idéburet offentligt partnerskap (IOP) med Botkyrka kommun. I Changers Hubs rörliga verksamhetsberättelse (Changers Hub 2021) framgår att verksamheten redan från början velat satsa långsiktigt, inte driva kortsiktiga projekt i områden som är trötta på tidsbegränsade projekt. Där framgår också att oron för framtidens finansieringsmöjligheter är närvarande.

De trubbiga kategoriseringarna av målgrupperna till trots upplevs projektet och den större verksamheten, vad de facto *gör* och har som ambition att uppnå, som innovativt och viktigt. Problembeskrivningen som ligger till grund för Social Recycling och Changers Hub är tydligt lokaliserad i en strukturell problematik och ambitionen har, som jag tolkar det, varit att verka som en aktör som hjälper till att kringgå de hinder som kan finnas för unga som kommer från marginaliserade områden att komma in på arbetsmarknaden och/eller förverkliga sina idéer och drömmar. Kretsloppstanken och de ledord som används för att ringa in verksamheten där den beskrivs som en rörelse, en kraft och en gemenskap för tankarna till Ahmeds (2006) teorier om att just dessa är komponenterna som behövs för att skapa spår som blir bestående och som därmed har förändringspotential. Enligt henne är rörelsen framåt beroende av handlingskraftiga kroppar som rör sig mot samma mål. Ledarskapet är nedtonat i projektet, snarare betonas det gemensamma ansvarstagandet för att skapa förändring. En risk med verksamheten, som jag ser det, kan dock vara att parera förhållandet mellan vad som är *möjligt* att förändra givet problemets strukturella karaktär och verksamhetens osäkra ekonomiska position som en aktör i det civila samhället (jmf. Dahlstedt & Ekholm 2019). Min utvärdering av detta projekt baseras endast på det dokument som finns om projektet hos Allmänna arvsfonden samt offentlig rörlig media om projektet.

Slutsatser och diskussion

Syftet med utvärderingen har varit är att ta tillvara de erfarenheter och kunskaper som görs i arvsfondsprojekt med fokus på unga som utbildas till ledare och ambassadörer inom civilsamhällets organisationer. I utvärderingen har 27 projekt analyserats. Vägledande i analysen har följande frågeställningar varit: Vilka spår lämnar Allmänna arvsfondens pengar? Under vilka betingelser lämnar pengarna spår? Vilka framkomliga vägar finner projekten och vilka hinder stöter de på? Hur upplever målgruppen insatserna? Vilka roller har målgrupperna i projekten och hur får de en röst? Vilka problemformuleringar beskrivs ligga till grund för projektens mål och syften och hur tolkas och hanteras dessa problem i teori och praktik av verksamhetsledare såväl som deltagare? I rapporten har dessa frågor varit styrande i respektive utvärdering av respektive projekt. Projekten har alltså analyserats var för sig såväl som sammantaget på ett mer övergripande plan. Utvärderingens övergripande slutsatser följer här i punktform:

- Majoriteten av projekten ger intrycket av att ha arbetat för att skapa goda förutsättningar för målgruppen runt om i Sverige. De ungas behov står många gånger i centrum.
- Projektens problemformuleringar, och dess faktiska arbete framstår, i de flesta fall, som ambitiösa och tydligt grundade i samhällsliga problem. Ibland kan projektens ambitioner dock framstå som *för stora* givet de komplexa problembeskrivningar man utgår från.
- I många av projekten framstår goda mellanmännsliga möten och relationsskapande som ett mål med och/eller konsekvens av projektverksamheten.
- Administrativa och organisatoriska förutsättningar framstår som en aspekt som för många av projekten har varit en svårighet, inte minst beskrivs detta arbete som väldigt tidskrävande.
- I projektens samverkan med andra parter ter sig kommunen som en samverkande ”bromskloss” såväl som en möjliggörare. Kommunens och det civila samhällets olika roller och uppdrag tycks avgörande när samarbetet fungerat mindre bra.
- Tydliga och avgränsade problemformuleringar framstår som underlättande för projektens genomföranden samt för hur väl projekten lyckas uppnå de mål de satt upp.
- En väl avgränsad målgrupp tycks i sin tur underlätta när det kommer till att involvera målgruppen i det praktiska projektarbetet. I vilken grad och hur de unga involveras i projekten ser väldigt olika ut.
- Vissa projekt har haft svårigheter med att rekrytera unga till sina verksamheter.
- I flera fall har det varit svårare att rekrytera vissa grupper unga än andra. Flera projekt uppger att det har varit svårare att nå ut till tjejer än till killar.

- Syftet med de unga ledarrollerna (som också beskrivs som ambassadörer, inspiratörer, språkrör, mentorer, förebilder och ledare) är med vissa undantag vagt preciserade.
- De unga ledarrollerna är många gånger kopplade till utbildningsinsatser. Även dessa tenderar att vara vagt preciserade eller inte uttalade alls.
- Finansiella hinder, i kombination med att nya projekt ska vara ”nyttänkande”⁷, beskrivs skapa svårigheter när projekten planerar för sin överlevnad.
- Projektens överlevnadsstatus ser olika ut, se bilaga 1.
- Några av projekten har i samband med projektslut omformat sig, dragit ner på verksamheten, gått tillbaka till ideellt arbete, implementerats inom annan verksamhet. En del har funnit andra finansiärer och kan driva verksamheten helt eller delvis vidare. Andra har avslutats helt.
- En del av projekten lämnar spår i form av digitala plattformar, appar och metodböcker. För andra projekt kan spårskapandet mer beskrivas som att kunskap från projekten, eller handlingar i projektets anda, mer informellt implementerats i andra verksamheter och satsningar.

I texten som nu följer kommer jag att diskutera aspekter av utvärderingens slutsatser. Förhoppningen är att dessa resonemang skapar vidare förståelse samt blir ett sätt att samla erfarenheter och kunskaper från projekten. Jag lyfter också i viss mån några av de lärdomar, kunskaper och/eller erfarenheter som projekten själva har angett att de vill dela med sig av.

Samverkanspartners och organisatoriska förutsättningar

Det samlade intrycket är att majoriteten av projekten som jag tittat på inom ramen för den här utvärderingen har haft en slags gemensam ambition att skapa goda förutsättningar för ungdomar runt om i Sverige. Många av projekten nämner dock de administrativa och organisatoriska förutsättningarna som något som både har varit svårt och tidskrävande. Det handlar både om tidsaspekten vid projektstart, att det tar tid att rekrytera projektmedarbetare, men också att nå målgruppen i sig har för många varit svårare och tagit längre tid än förväntat. Flera nämner att en del av det arbetet hade behövt initieras innan projektstart för att undvika att tiden rinner i väg på projektplanering och rekrytering utan att själva projektet startar. En projektledare verbaliserar detta och efterfrågar samtidigt strategiska diskussioner, som dessa i dialogen som förs med Allmänna arvsfonden inför projektstart:

Hade önskat att vi bett om projektstart senare. Det tar en stund att rekrytera, hitta formerna och så vidare och då äts mycket av projekttiden upp av det. Hade kanske varit bra med en tydligare diskussion med *Arvsfonden* när det strategiskt är bäst att förlägga projektstart eftersom det kan vara svårt innan att ha insikt i hur lång tid allt praktiskt tar.

⁷ Projekten som ingår i utvärderingen har bedömts utifrån kriteriet nyskapande. Sedan 1 juli 2021 är detta kriterium ändrat till utvecklande.

En annan skriver:

Nja, alltså, man har ju hört att redovisning av EU-projekt och Arvsfondenprojekt är ett digert arbete och ja, det är det. Ska man driva projekt med medel från Arvsfonden får man vara beredd på att ägna tid åt att ha koll på ”allt” och ha tid för redovisning och återkoppling. Inte nödvändigtvis dåligt i sig men absolut något man behöver ta höjd för.

Andra nämner att det är viktigt att planera för projektets organisation, tillsätta en fungerande och driven styrgrupp samt skapa tydliga ansvarsfördelningar i projektet såväl som att se till att det finns stöd för att projektet ska kunna utvecklas över tid. Att ha en delaktig projektgrupp runt sig nämns också som viktigt av många. Ett fåtal tycks ha mindre goda erfarenheter när det kommer till detta och nämner att de känt sig ensamma och utelämnade i att driva projektet. Många gånger tycks det då handla om att de inte får stöd, engagemang eller gehör för idéer från projektägande- eller samverkande verksamhet.

Kommunala samarbeten

I resonemangen som förts kopplat till olika projekt i rapporten omnämns kommunen som en samverkande ”bromskloss” (till exempel som saktfärdig eller fyrkantig) såväl som en part som möjliggör en hel del projektsatsningar. En verksamhetsledare uppmanar till eftertanke när det kommer till att utse samarbetspartners, särskilt de som kan tänkas ta över efter att Allmänna arvsfondens projektmedel löpt ut:

Att tänka efter vem framtida samarbetspartners ska vara när verksamheter skall överleva efter projekttid. Arvsfonden vill ge bidrag till ”nytänkande” idéer och verksamheter. Man ställer också frågan, om just hur man tänkt sig fortsättning efter projekttid. Oftast är kommuner med i den planen. Här behöver man tänka till innan. Funkar civilsamhällets idéer i vår kommunala verksamhet? Framför allt, kan vi hålla samma målgrupp och öppenhet som gjort i 3 år? Om inte så ska man nog tänka annan permanent lösning.

I projektet Sporty Friday blir krocken mellan civilsamhället och kommunen tydlig. Den handlade, som jag tolkar det, framför allt om olika syn på *hur* verksamheten skulle bedrivas och vilka regler som skulle gälla. Däremot tycks det ha funnits samstämmighet om att det i slutändan var just sammanstötningen mellan kommunens och föreningens funktioner som gjorde att det blev problem i projektet efter att kommunen tagit över det. Att den här krocken sker är inte så märkligt givet civilsamhällets och kommunens olika roller (Harding 2012b). På samma gång pekar en del på att gränslinjerna mellan kommun och civilsamhälle har suddats ut alltmer. Civilsamhällets roll har förändrats och det tar till exempel ett större ansvar i produktionen av välfärd (Harding 2012b, Herz 2021). Kommuner intresserar sig också alltmer för de lokala organisationernas kunskaper om och kontakter med utsatta grupper (Ekholm & Öhlund 2018). Att projekt samarbetar med kommuner eller får någon form av kommunalt stöd är därför inte ovanligt. I den här utvärderingen är det exempelvis flera projekt som får tidsbegränsade föreningsstöd från sina hemkommuner. Många gånger omprövas dessa på årlig basis. Andra, så som SlöjdLab, har försökt att gå steget längre och få igenom en formalisering av partnerskapet genom en så kallad IOP som innebär att idéburen verksamhet

och offentlig verksamhet går samman för att försöka lösa en samhällsutmaning (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2021).

Förutom att det ekonomiska stödet som ges till organisationerna tenderar att vara kortsiktigt och tillfälligt är en annan risk som tidigare påpekats i rapporten att projektens egna visioner underordnas (Ekholm och Öhlund 2018) när projekten behöver agera efter kommunernas intressen för att få stöd (Herz 2021). Projektet Rätt-ish hemma har medvetet valt bort ett för nära samarbete med kommunen, såväl som med större och mer etablerade organisationer, just för att värna om sin frihet att driva verksamheten i den riktning och under de förutsättningar de vill. Valet att vara selektiv i samverkan med till exempel Socialtjänsten beskrivs av föreningen Knas hemma (som driver Rätt-ish hemma) främst handla om att värna målgruppen och deras intressen och behov. Projekt Kompisförmedlingen har i sin tur har upplevt att nedskärningar i kommunen bidragit till att kommunen använt sig av Kompisförmedlingens verksamhet som ersättning när deras egna resurser inte räcker till.

Det ska också poängteras att en hel del projekt samarbetar med olika förvaltningar, så som fritidsförvaltningar, på ett sätt som mer handlar om att nå ut till en målgrupp, göra reklam för sina aktiviteter eller liknande. I dessa fall beskrivs samarbetena ofta i positiva ordalag.

Tydlighet kring problemformulering, motiv och målgrupp

Tydliga, och framför allt rimliga, problemformuleringar framstår som underlättande för projektens genomföranden samt för hur väl projekten lyckas uppnå de mål de satt upp. Projekt med väl avgränsade problemformuleringar har som jag ser det också ofta en väl avgränsad målgrupp, och en väl avgränsad målgrupp tycks i sin tur underlätta när det kommer till att involvera målgruppen i det praktiska projektarbetet. Jag vill här nämna projekten Otto – Vägen vidare och Rätt-ish hemma som goda exempel. Dessa två projekt har både tydliga problemformuleringar och en väl avgränsad målgrupp, som också tycks ha involverats i hög grad i projekten. Kanske har det för dessa projekt underlättat att de föreningar som driver dem, Ensamkommandes Förbund och ungdomsföreningen Knas hemma, så tydligt har målgruppens intressen och välmående som centrala syften. Andra likheter mellan de två föreningarna är att båda är föreningar för ungdomar eller unga vuxna samt att de drivs av den egna målgruppen. De relationella aspekterna framhålls som viktiga i dessa projekt. Båda har, som jag tolkar det, jobbat aktivt med att skapa gemenskap och trygghet, i någon mån kanske täcka upp för frånvaron av föräldrar eller andra trygga vuxna som både ensamkommande barn och unga och barn och unga i samhällsvård har erfarenhet av. En annan aspekt som jag vill lyfta i relation till dessa båda projekt, som tydligt företräder målgruppen och deras intressen, är att de har erfarenheter av att i detta arbete också behöva skydda målgruppen mot andra aktörer som vill samarbeta på olika sätt, eller ta del av målgruppens erfarenheter i andra forum.

Vissa projekt har som sagt haft svårt att rekrytera unga till sina projekt. I en del projekt har det handlat om att de unga inte har tid att delta då de går i skolan och ägnar sig åt andra aktiviteter. Detta kan till exempel vara fallet i några av projekten inom idrottsrörelsen såsom Puck eller boll – Domaren spelar roll. I andra fall, och i andra projekt, kan det handla om att få de unga intresserade av att delta i projektet och dess aktiviteter. Här kan till exempel

Demokratiödling nämnas. Detta projekt upplevde initiala svårigheter med att rekrytera unga som ville delta i aktiviteter om odling och demokrati. Även projektet #minframtid uppges ha haft svårigheter med att motivera de unga att delta. De projekt som haft svårigheter att nå ut till, rekrytera och motivera projektdeltagare har som jag ser det initierat kreativa lösningar för att överbygga problemet och många gånger lyckats. Det är dock tydligt att det har skapat tidspress och oro för projektledningen. Kanske säger också problemet med att involvera unga i vissa projekt något om att en projekttid inte alltid samstämmer med målgruppens upplevda behov av ett givet projekt.

Värt att notera är dock också att det i flera av projekten har varit svårare att rekrytera vissa grupper unga än andra. Flera projekt uppges att det har varit svårare att nå ut till tjejer än till killar. Några projekt uppges att det har varit särskilt svårt att nå ut till unga som mår dåligt på olika sätt. Det tycks överlag, i de flesta projekt, funnits ambitioner att skapa och driva projekt med jämn könsfördelning. I realiteten har det dock alltså varit svårt för en hel del projekt att uppnå detta. Anledningarna till det framstår som varierande. Vissa projekt har till exempel riktat in sig mer på det ena eller andra könet. Andra har ägnat sig åt aktiviteter som tycks ha tilltalat det ena eller andra könet i högre grad. En annan aspekt som behöver nämnas som en möjlig orsak till att tjejer i en del av projekten har varit svåra att nå, trots att verksamheterna haft som ambition att nå dem, är naturligtvis könsojämlika samhällsliga strukturer som på olika sätt kan skapa hinder för tjejers deltagande.

Vaga ledarroller

I relation till projektens mål och målgrupp vill jag också föra en kort diskussion kring ledarrollen. Projekten som ingår i den här utvärderingsrapporten har av Allmänna arvsfonden tematiserats under paraplyet Unga som utbildas till ledare och ambassadörer i civilsamhällets organisationer. I min genomgång av projekten i denna utvärdering blir det tydligt att det, som jag skrev inledningsvis, finns en glidning i språkbruket när det kommer till att beskriva ledarrollen i projekten. Olika begrepp så som ambassadör, inspiratör, språkrör, mentor, förebild och ledare figurerar i materialet. Vad projekten lägger i de olika epiteten för "ledarrollen" i det praktiska arbetet ser också olika ut. I en del av projekten tycks det unga ledarskapet, eller vilket begrepp man nu väljer att använda sig av, ha haft en sekundär eller i alla fall väl dold roll. I andra projekt är den mer uttalad. Till exempel i projektet Kompass där unga ambassadörer ges ett stort ansvar att utbilda andra unga i frågor om våldsbejakande extremism samt i projektet Kompisförmedlingen där personer utbildas för att kunna stötta unga med NPF-diagnos i deras socialiseringsprocesser.

I rapporteringen kring projekten som ingår i utvärderingen är det relativt vanligt att de unga som ska ges dessa "ledande roller" genomgår olika utbildningar, ofta interna sådana men ibland i samverkan med externa utbildare. Vad som på ett generellt plan är svårt att få grepp om är vad utbildningarna innehåller eller hur omfattande de är. Också detta menar jag tenderar att vara vagt preciserat eller inte uttalat alls i projektmaterial som jag tar del av. Herz (2021) beskriver hur även aktörer i civilsamhället idag eftersträvar legitimitet på olika sätt för att kunna konkurrera om medel och överleva som verksamhet. Denna professionalisering av civilsamhället kan ta sig uttryck genom att verksamheter eftersträvar forskningsanknytning och evidensbaserade metoder. Kanske kan utbildningsambitionen och

ledarskapstanken vara ett led i att försöka skapa en högre grad av legitimitet i den ideella organisationens verksamhet. Som jag har påpekat på några ställen i rapporten framstår många av projektens problemformuleringar, och dess faktiska arbete, som ambitiösa och tydligt grundade i strukturella problem så som segregation, utanförskap och ohälsa, problem som projekten genom sina satsningar vill försöka att motverka eller överbygga. Det jag framför allt vill lyfta här, förutom att "ledarrollen" generellt sett framstår som löst beskriven, är att lyfta frågan kring ungas roller i projekt i det civila samhällets organisationer givet att det civila samhällets organisationer alltmer verkar på arenor där välfärden inte längre räcker till (Harding 2012b, Herz 2021). Kan det till exempel i någon mån vara problematiskt att ungdomar inom ideella verksamheter axlar komplexa samhällsproblem och agerar på arenor där professionen borde vara? Det är en fråga jag lämnar obesvarad, men med en uppmaning till eftertanke. Det framstår som viktigt att fundera kring ledar-/ambassadörsrollen i dessa projekt: Vad menar vi med den? Vad vill vi uppnå med att ge ungdomar dessa roller i projekt? Vilka roller är det rimligt att ge ungdomar i ett givet projekt? Och kanske viktigast av allt: Vad får ungdomarna ut av det?

Projektens spårskapande

En del av uppdraget med utvärderingen har varit att kategorisera projektens överlevnad enligt Regeringens (2021) *Redovisning av fördelning av medel från Allmänna arvsfonden under budgetåret 2020 till riksdagen* (Skr. 2020/21:2111) på en skala mellan 1 och 4.

Kategoriseringen av projekten har inte varit helt enkel. I vissa fall har det till exempel varit svårt att avgöra om, och i så fall på vilket sätt, erfarenheterna från ett projekt lever vidare, vilket är förutsättningarna för kategori 3. Många av projekten i den här rapporten är avslutade i skrivande stund. En del av projekten drevs vidare några år efter att Allmänna arvsfondens finansiering löpte ut men lades sedan ner. Andra drivs vidare i någon form eller har efterlämnat ett verktyg eller en produkt som fortsätter att användas. I bilaga 1 återfinns min kategorisering av projektens överlevnad.

För att projekt i det civila samhällets organisationer ska få ekonomiska medel från Allmänna arvsfonden måste det finnas en tydlig tanke om hur projektet ska överleva efter att finansieringstiden löpt ut. Dessutom måste projekt som fått finansiering vara "nytänkande".⁸ För att driva ett givet projekt vidare efter att finansieringen från Allmänna arvsfonden löpt ut måste projekten därmed vända sig till andra finansiärer eller söka finansiering för ett helt nytt projekt. Många verksamhetsledare och projektledare påpekar att detta inte är helt enkelt att hantera. En projektledare menar att det är svårt att vara nyskapande när problemen man försökt att lindra med ett projekt fortfarande kvarstår:

Arvsfonden och Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor säger alltid att det måste vara nytt, men det är nya kommuner, nya personer, nya frågor, man behöver inte uppfinna hjulet varje gång, det är ju en ny miljö. "Ni var ju här förra året och tiggde pengar", "ja, men det här är en helt annan grupp, en annan kommun, en annan utmaning". Och sedan är det ju

⁸ Projekten som ingår i utvärderingen har bedömts utifrån kriteriet nyskapande. Sedan 1 juli 2021 är detta kriterium ändrat till utvecklande.

så att kommunerna tar olika ansvar också. (...) Att föreningarna jobbar med detta är bra, men någonstans måste ju kommunerna också vara med.

En annan projektledare påpekar att nya projekt som avlöser varandra skapar ”projekttrötthet”:

Projekt är bra. Men det bör finnas tydligare vägar att gå för att projekt skall få fortsatt finansiering. Främst i utanförskapsområden, där råder projekttrötthet. Kanske borde det likt Arvsfonden finnas en ytterligare fond eller en förgrening av Arvsfonden för goda projekt som då får fortsatta medel att bedriva sin verksamhet. Idag får föreningarna ofta pussla ihop överlevnaden genom små medel från många olika håll.

Den här projekttröttheten som projektledaren talar om beskrivs ibland som en konsekvens av en rådande projektkultur, även kallat projektism, det vill säga ”en tro på att man med rätt idéer och riktade temporära insatser ska kunna lösa problem med till exempel segregation och fattigdom i utsatta områden” (Holgerson 2017/18, s. 1). Många av dessa projekt har kommit att drivas av organisationer i civilsamhället som tar ett allt större ansvar när det kommer till att försöka lösa strukturella problem i utsatta bostadsområden (Lindström 2019). Ett problem är, som projektledaren påpekar i citatet, kvarstår efter årtionden av platsspecifika projektsatsningar många av de problem som projekten avsåg att lösa (Holgerson 2017/18, se också Lindström 2019). Dimensioner av fenomenet projekttrötthet tog sig uttryck bland deltagare i en del av projekten. I *Klimat för alla* uppges att de unga deltagarna hade erfarenhet av att olika projekt kommit och gått utan att egentligen leda till något. De hade därmed svårt att lita på att den tid och det engagemang de lade ner i projektet skulle ge dem något konkret tillbaka. *Klimat för alla* försökte aktivt överbygga denna problematik genom att försöka främja ungdomarnas känsla av ägandeskap och ansvar över projektet på olika sätt. Även i relation till ungdomars upplevelser av att ingå i vad som kanske kan förstås som loopar av temporära projekt är det som projektägare, inte minst i planeringsstadiet, som jag ser det, av vikt att fundera kring hur projektet ska upplevas meningsfullt för de unga deltagarna.

Givet de finansiella hinder som trots allt finns för att skapa överlevnad för många av projekten kan ett tänkande kring spårskapande snarare än överlevnad kanske skapa ett mer dynamiskt tänkande kring vad som händer med projekten efter att Allmänna arvsfondens finansiering löpt ut. Jag vill så här i slutet av rapporten därför återknyta till Sara Ahmeds tankar om *spår* (2006; 2010) som mer handlar om att skapa förutsättningar (stigar) för att en rörelse framåt ska kunna fortsätta att ske. Även om projekt är avslutade kan spår, eller avtryck, av dem finnas kvar i andra konstellationer eller i andra former. Handlingar i projektets anda, i form av till exempel idéer, kunskapsförmedling eller användandet av framtagna verktyg, fortsätter mer eller mindre att ske och göra avtryck.

En del av projekten i den här utvärderingen lämnar spår i form av digitala plattformar, appar och metodböcker. En del projekt har implementerats inom en större verksamhet, till exempel flera projekt inom idrottsrörelsen i den här rapporten, där framför allt utbildningar framtagna av projekten används på olika sätt. Några av projekten har omformat sig. Knas hemma, projektägare för Rätt-ish hemma, startade upp genom projektstöd från Allmänna arvsfonden men är numera en ideell ungdomsorganisation som i sin tur sökt projektmedel för projekt

Rätt-ish hemma. SlöjdLab har efter projektslut valt att dra ner på verksamheten och gå tillbaka till en mer ideell verksamhet för att kunna slöjda vidare med barn och unga efter att Allmänna arvsfondens finansiering löpt ut. En del projekt, så som Changeras Hub med sitt projekt Social Recycling samarbetar med en mängd finansiärer, för att kunna fortsätta driva sin verksamhet framåt.

I många av projekten framstår goda mellanmännsliga möten och relationsskapande som ett mål med och/eller konsekvens av projektverksamheten. Det känns viktigt att lyfta att dessa relationer, de sociala band och den gemenskap (Aspelin 1996; Johansson och Lalander 2013) som skapas genom verksamheterna, kan göra skillnad och skapa avtryck på individnivå för de människor som deltar i verksamheterna.

Tack

Tack till projektmedarbetare och projektledare som tagit sig tid att ställa upp på intervjuer via digitala medier och/eller svarat på enkäter. Era erfarenheter av projekten har varit väldigt värdefulla i författandet av den här rapporten. Jag vill också tacka Anders Avdic, docent i informatik, för att du delat med dig av ditt intervjumaterial kopplat till projektet SlöjdLab i en tid då det inte har varit möjligt att fysiskt besöka projektet och själv utföra dessa. Jag vill också tacka Annica Thomas på Allmänna arvsfonden för stöd under arbetets gång, samt Anna Holmqvist på Allmänna arvsfonden för stöd i rapportens slutskede.

Malmö februari 2022/ Johanna Sixtensson

Referenser

- Ahmed, Sara (2006). *Queer phenomenology: orientations, objects, others*. Durham, N.C.: Duke University Press.
- Ahmed, Sara (2010). Vithetens fenomenologi i *Tidskrift för Genusvetenskap*. Nr 1-2, s.47-69.
- Aspelin, Jonas (1996). Thomas J Scheffs socialpsykologi. En introduktion i *Sociologisk forskning*. 1, 71-86.
- Avdic, Anders, Gåfväls, Margareta, Jönsson, Monika, Thor, Ingela & Öhman, Unni (2021). *SlöjdLab för integration, delaktighet och hållbarhet*. Rädda Barnen Borlänge.
- Björngren Cuadra, Carin, Lalander, Philip, & Righard, Erica. (2013). Socialt arbete i Malmö: Perspektiv och utmaningar i *Socialvetenskaplig Tidskrift*, 1, 4-13.
- Changers Hub (2021). *Verksamhetsberättelse*. Internetkälla: <https://www.youtube.com/watch?v=IH2vdUDoq38>, hämtad 2021.09.28.
- CODEX. (2012). *Forskningsetiska principer inom humanistisk - samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm.
- Dahlstedt, Magnus & Ekholm, David (2019). Midnattsfotboll – ett svar eller symptom på ojämlikhet? I Dartsch, Norberg och Pihlblad (red), *Idrotten och (o)jämligheten – I medlemmarnas eller samhällets intresse?* Stockholm: Centrum för idrottsforskning.
- Ekholm, David (2018). Idrott som en lösning på sociala problem: Framträdandet av en kunskap och praktik i skärningspunkten mellan idrotts- och socialpolitik i *Idrottsforum.org/Nordic sport science forum*, 1-28.
- Ekholm, David & Öhlund, Thomas (2018). Idéburet social arbete som kraft för social rättvisa? Dahlstedt & Lalander (red). *Manifest – för ett socialt arbete i tiden*. Lund: Studentlitteratur.
- Ekholm, David (2019). Idrott som lokal socialpolitik: kommun och civilsamhälle i samverkan. Linköpings universitet.
- Ensamkommandes Förbund (2021). Hemsida, internetkälla: <https://ensamkommandesforbund.se>, hämtdatum: 2021.06.16.
- Grander, Martin (2020). *Allmännyttan och jämlikheten: Svensk bostadspolitik vid vägskalet?* Stockholm: SNS förlag.
- Harding, Tobias (2012a). Ideellt arbete i kultursektorn. En förstudie för Myndigheten för Kulturanalys. Stockholm: Myndigheten för Kulturanalys.
- Harding, Tobias (2012b). *Framtidens civilsamhälle: Underlagsrapport 3 till Framtidskommissionen*. Stockholm: Regeringskansliet.
- Holgerson, Ståle (2018). *Stoppa projektism! : En essä om klass, stad och politik*. Retrieved from: <http://www.diva-portal.se/smash/get/diva2:1267138/FULLTEXT01.pdf>, 2021-12-08.
- Herz, Marcus (2016a). *Levande socialt arbete: vardagsliv, sörjbarhet och sociala orättvisor*. Stockholm: Liber.
- Herz, Marcus (2016b). *Relationer, mötesplatser och projektlogikens utmaningar – Aktuella Arvsfondsprojekt i Göteborg*. Stockholm: Allmänna arvsfonden.
- Herz, Marcus (2021). *Mellan två tider: brödköer, prekära liv och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- hooks, bell (1990). *Yearning: race, gender and cultural politics*. Boston, Mass.:South End Press.
- Johansson, Thomas & Lalander, Philip (2013). *Vardagslivets socialpsykologi*. Andra uppl. Stockholm: Liber.

- Klarefelt, Lena & Svanhall, Amanda (2021). *Kompisförmedlingen: vägen ut ur isolering för ungdomar med NPF*. Växjö: ABF Södra Småland.
- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Enskede: TPB.
- Lalander, Philip & Johansson, Thomas (2017). *Ungdomsgrupper i teori och praktik*. Femte uppl. Lund: Studentlitteratur
- Lindström, Jonas (2019). Omöjligt uppdrag? Om socialt arbete i förortens projektkulturer. Minoo & Welat (red.). *Socialt arbete i storstaden: villkor och praktik*. Stockholm: Liber.
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (2021). *Idéburet offentligt partnerskap. En kunskapsöversikt*. Växjö: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor.
- Lundberg, Anna, Jansson-Keshavarz, Sofi & Obenius, Hedvig (2019). Nyanlända barns och ungas etablering och delaktighet i samhället under en tid av ovisshet: en utvärdering av Arvsfondens ”Nyanländasatsning” under perioden 2016-2019. Stockholm: Allmänna arvsfonden.
- Pérez, Enrique & Herz, Marcus (2014). *Trygga rum, nya möten och sociala entreprenörer*. Stockholm: Allmänna arvsfonden.
- Regeringen (2021). *Redovisning av fördelning av medel från Allmänna arvsfonden under budgetåret 2020 till riksdagen* (Skr. 2020/21:211). Internetkälla: https://www.regeringen.se/49e5c2/contentassets/a989b89e8dca4106b5d550a926e503e1/skr.-2020_21_211.pdf, hämtad: 2021.11.29.
- Salonen, Tapio (2015). En allmännytta i tiden? I Salonen, Tapio (red.) *Nyttan med Allmännyttan*. Stockholm: Liber.
- Sernhede, Ove (2018). Förorten och det sociala arbetet som försvann i Dahlstedt och Lalander (red.). *Manifest – för ett socialt arbete i tiden*. Lund: Studentlitteratur.
- Sixtensson, Johanna (2018). Härifrån till framtiden: om gränslinjer, aktörskap och motstånd i tjejers vardagsliv. Diss. Malmö: Malmö universitet.
- Suntprat (2021). Hemsida, internetkälla: <http://suntprat.se>, hämtad 2021.09.27.
- Windell Karolina (2015). Samhällsnytta och affärsnytta i samspel? I Salonen, Tapio (red.). *Nyttan med Allmännyttan*. Stockholm: Liber.
- Öhlund, Thomas (2016). Sociala innovationer och institutionella traditioner: En utvärdering av 36 arvsfondsprojekt inriktade mot unga och kriminalitet under åren 1995-2013. Stockholm: Allmänna arvsfonden.

Bilaga 1

Projektöversikt

Projektnam	Projektägare	Startår	Slutår*	Projekt- bidrag**	Typ av ungdoms- projekt***	Kategorisering****
Drive	Arbetarnas Idrottsförening Barrikaden	2012	2015	2 261 000	Idrott och integration	2
Sporty Friday	IFK Trollhättan	2013	2016	2 309 000	Idrott och integration	2
Klimat för alla	Föreningen Jordens Vänner	2013	2016	3 638 000	Klimat och integration	2
Unga engagerar unga	Insamlings- stiftelsen Kvinna till Kvinna	2014	2017	3 682 000	Utbildning och demokrati	3
Navigator – Fredsbevakande unga somalier	Somaliska Riksförbundet	2014	2017	5 823 658	Utbildning	2
Unga Romska Hälsoinspiratörer	Romska ungdomsförbundet	2015	2018	5 150 000	Hälsa	4
Otto – vägen vidare	Ensam- kommandes förbund	2015	2018	3 597 869	Integration och hälsa	3
Mitt Lugn	Föreningen Drömmen om det goda	2015	2018	3 685 237	Hälsa	3
Demokratiödling	Studiefrämjandet i Stockholm	2015	2018	4 705 970	Demokrati och odling/miljö	2
Vattenvana	Göteborgs Kungliga Segelsällskap	2016	2019	3 238 060	Integration och idrott	4
Tjejer kan	Föreningen Hidde Iyo Dhaqan	2016	2019	6 461 872	Utbildning och entreprenör- skap	2

Ensamkommande barn i balans	Chae Taekwondoklubb Malmö	2016	2019	6 482 038	Idrott och integration	2
Puck eller boll - Domaren spelar roll	Dalarnas Idrottsförbund	2016	2019	2 065 051	Idrott och jämställdhet	3
Ungoteket	Västergötlands Orienteringsförbund	2016	2019	3 165 213	Föreningskunskap och idrott	4
Let's get out	Friluftsförbundet Region Mitt	2017	2020	2 414 213	Integration och fritid	2
Hand i hand. Vägen till bättre välbefinnande	Romska ungdomsförbundet	2017	2020	4 032 085	Hälsa/ psykisk ohälsa	4
SlöjdLab	Sätergläntan institutet för slöjd och hantverk	2017	2020	4 752 352	Integration och fritid	4
Tuss	Sunnanå sportklubb	2017	2020	2 984 696	Jämställdhet och föreningsliv	4
Ser du stjärnorna runt dig?	HUR-samhälls-entreprenören	2017	2020	5 801 465	Utbildning och segregation	2
Mångkulturell ungdomsledar-akademi	Folkbildarna Värmland	2017	2020	4 423 928	Utbildning och integration	4
Social Recycling	Changers Hub	2017	2020	7 957 013	Delaktighet och sysselsättning	4
Suntprat	Equmenia	2017	2020	4 395 366	Hälsa och beroende	4
Kompis-förmedlingen	ABF Södra Småland	2017	2020	3 522 870	Hälsa/psykisk ohälsa	3
Idrottens ledarbank	Jämtland-Härjedalens Idrottsförbund	2018	2020	3 507 990	Idrott och fritid	4
#MinFramtid	Stiftelsen Botildenborg	2018	2021	3 770 542	Utbildning och delaktighet	4

Kompass	Somaliska Riksförbundet	2018	Pågående	4 775 530	Utbildning och psykisk ohälsa	Kategoriseras ej
Rätt-ish hemma	Föreningen Knas Hemma	2019	Pågående	4 514 305	Utbildning och delaktighet	Kategoriseras ej

*Slutår innebär avser slutet på finansiering från Allmänna arvsfonden.

** Bidragssumma som anges är det beviljade projektbeloppet, vilket inte alltid är detsamma som det slutgiltiga beloppet som projektet nyttjat.

*** Typ av projekt är förenklat i denna översikt. För mer information om projekten se rapporten.

**** Kategoriseringen baserar sig på utvärderarens bedömning av projektets överlevnad vid tidpunkten för utvärderingen.

Bilaga 2

Enkät för utvärdering av projekt finansierade av Allmänna arvsfonden

Hej,

Jag heter Johanna Sixtensson och är forskare vid Malmö universitet och arbetar just nu med att utvärdera projekt som finansieras/har finansierats av Allmänna arvsfonden. Du som fått en förfrågan om att svara på enkäten står som kontaktperson för ett pågående eller avslutat projekt. Ca 30 andra projekt omfattas av utvärderingen.

I bifogat frågeformulär ställs frågor om: 1) Bakgrund och mål med projektet, 2) Projektets målgrupp 3) Projektets genomförande och 4) Projektets resultat. Om du inte är rätt person att svara på dessa frågor får du gärna meddela mig detta och/eller skicka denna förfrågan vidare till den person som är kontaktperson för projektet. Om du hellre vill svara på frågor om projektet över telefon går det bra.

Projektets namn kommer att finnas med i utvärderingen däremot kommer inte ditt namn att finnas med, men eftersom projekteten är offentliga på Allmänna arvsfondens hemsida finns en möjlighet att någon läsare ändå förstår vem du är. Resultaten från utvärderingen kommer att sammanställas i en rapport. Frågeformuläret som du fyllt i kommer att förvaras på ett sådant sätt att inte obehöriga får tillgång till det.

För att fylla i frågeformuläret sparar du först filen på din dator. När du fyllt i formuläret mejlar du det tillbaka till mig. **Skrivutrymmet är obegränsat, skriv så mycket du känner att du behöver.**

Tveka inte att höra av dig om du har frågor eller synpunkter!

Med vänliga hälsningar,

Johanna Sixtensson
Biträdande lektor i socialt arbete
Institutionen för socialt arbete
Malmö universitet
Johanna.sixtensson@mau.se

Bakgrund och mål

- A) Projektets namn:
- B) Hur uppstod projektidén?
- C) Vem var projektets initiativtagare?
- D) Vem identifierade/påtalade behovet av projektet?
- E) Beskriv den problematik som ligger till grund för projektidén:
- F) Vad ville du/ni uppnå med projektet vid start?
- G) Har målen med projektet förändras sedan dess?
JA NEJ
- Om ja, beskriv hur och varför:
- H) Vilka geografiska platser omfattas av projektet (till exempel stad, del av stad, region etc.)?
- I) Vilket år startade projektet?
- J) Projektets längd?
- K) Vilket år avslutades/avslutas projektet?
- L) Om avslutat, finns projektet kvar efter projekttidens slut?
Ja Nej

Om ja, beskriv hur verksamheten ser ut idag:

Vem/vilka finansierar verksamheten idag?

Var drivs verksamheten vidare?

Om nej, varför finns inte projektet kvar?

M) Har du några andra reflektioner eller erfarenheter i relation till de frågor du/ni nyss besvarat om bakgrund och mål?

Målgrupp

A) Vilken målgrupp vände/vänder sig projektet till?

Ålder på målgruppen?

B) Deltog målgruppen i planeringen av projektet?

Ja Nej

Om ja, beskriv på vilket sätt:

Om nej, vilka deltog o planeringen av projektet?

C) Finns det barn/och eller unga ur målgruppen som ni inte lyckades nå ut till?

Ja Nej

Om ja, vilka och varför?

D) Hur många ville ni nå med projektet och blev det som planerat?

E) Har du några andra reflektioner eller erfarenheter i relation till de frågor du/ni nyss besvarat om målgruppen?

Genomförande

- A) Vilka andra organisationer och/eller myndigheter samarbetade/samarbetar ni med under projektets gång?
- B) Hur många var/är anställda i projektet och till vilken anställningsgrad?
- C) Vad var/är projektets främsta aktivitetsområden?
- D) Vilka hinder stötte/stöter du/ni på i genomförandet?
- E) Vilka omständigheter underlättade/underlättar genomförandet?
- F) Hur upplever du/ni att målgruppen har upplevt/upplever deltagandet i projektet?
- G) Hur arbetar ni med att sprida kunskap från projektet?
- H) Har du några andra reflektioner eller erfarenheter i relation till de frågor du/ni nyss besvarat om projektets genomförande?
- I) Hur ser projektets möjligheter till överlevnad ut?

För dig/er som har projekt som fortfarande pågår, hoppa över frågor om resultat och gå vidare till sektionen *Lärdomar och övriga kommentarer*.

Resultat

Frågor för er som uppgivit att ni avslutat projektet.

- A) Vad ser du som projektets främsta resultat?
- B) Hur många och vilka nåddes av projektets aktiviteter (uppskattningsvis)?
- C) Vilka faktorer var av positiv betydelse för projektets genomförande?
- D) Vilka faktorer hade negativ inverkan på projektets genomförande?

Lärdomar och övriga kommentarer

- A) Vilka lärdomar, kunskaper och/eller erfarenheter från projektet skulle du vilja dela med er/dig av till andra?
- B) Här kan du/ni skriva om andra aspekter som är av vikt för dig/er men som inte tagits upp i enkäten.

// Stort tack för din medverkan!

